

# **Määrästä tehokkuuteen – sodasta kriisinhallintaan**

Suomen puolustusvoimien turvallisuusarkkitehtuurin rakennemuutos  
Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen

Joni Malkamäki  
Pro gradu –tutkielma  
Jyväskylän yliopisto  
Yhteiskuntatieteiden  
ja filosofian laitos/  
valtio-oppi  
Huhtikuu 2001

**”Määrästä tehokkuuteen – sodasta kriisinhallintaan  
Suomen puolustusvoimien turvallisuusarkkitehtuurin rakennemuutos  
Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen”**

**Joni Malkamäki**

**Pro gradu –tutkielma**

**Jyväskylän yliopisto**

**Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos/ valtio-oppi**

**Ohjaaja: Pekka Korhonen**

**77 sivua**

Suomessa poliittisen tilanteen nopea muutos Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen on johtanut päättäväiseen haluun integroitua Euroopan turvallisuusrakenteisiin. Tutkimuksessa tätä kehityskulkua tarkastellaan kansallisesta näkökulmasta ja indikaattorina käytetään puolustusvoimia. Turvallisuusarkkitehtuurissa tapahtunut rakennemuutos näkyy puolustusvoimissa monella tasolla. Uudet asejärjestelmät, termit ja värit ovat tuoneet tullessaan myös uudet ystävät. Muutos konkretisoituu kymmenen vuoden tutkimusperiodissa kahdessa vaiheessa. Ensimmäisinä vuosina Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kehitys eteni varovasti, ja koski pienempiä osa-alueita, kuten tiettyjen asejärjestelmien uusintaa. Myöhemmin kuvaan astui sotilaallinen integraatiopolitiikka, mikä nykyisin sanelee entistä voimakkaammin myös puolustusvoimien sisäistä kehitystä. Turvallisuuspolitiikka on Suomessa noussut taka-alalta poliittisen kentän keskipisteeksi ja samalla sotilaallisen maanpuolustuksen ohjaket ovat siirtymässä kenraaleilta poliitikoille ja mediaan.

Kylmän sodan päättyminen ei aloittanut maailmalla aseidenriisuntakierrettä, vaan johti useimmissa tapauksissa määrällisen varustautumisen sijaan laadullisen varustautumisen kehittymiseen. Monen muun demokraattisesti ja taloudellisesti vakaan Euroopan valtion tavoin Suomi on päätymässä ratkaisuun, jossa prioriteettia ollaan siirtämässä kansallisesta puolustuksesta kansainväliseen kriisinhallintaan. Tutkimus selvittää miten se on tapahtunut ja mitä on odotettavissa tulevaisuudessa.

**Avainsanat: turvallisuuspolitiikka, maanpuolustus, sotilaallinen integraatio**

# SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO .....	1
<b>1 SOPIMUKSET JA KANSAINVÄLINEN TOIMINTA .....</b>	<b>5</b>
1.1 YVA-SOPIMUS ROMUKOPPAAN, NEUVOSTOLIITTO HISTORIAAN .....	5
1.2 EU-SUOMI LÄHESTYY NATOA .....	7
1.3 EU KANAVA SOTILAALLISEEN INTEGRAATIOON - EI TURVALLISUUSTAKUITA.....	8
1.4 RAUHANTURVAAJAT "LIITTYIVÄT" NATOON ETYJ:N MANDAATILLA.....	11
1.5 UUDET TERMIT, VÄRIT JA TAVAT – UUDET YSTÄVÄT .....	12
<b>2 GEOSTRATEGINEN ASEMA JA UHKAKUVAT.....</b>	<b>15</b>
2.1 VENÄJÄN ARMEIJA SUPISTUU, GEOSTRATEGINEN PAINOPISTE KUOLASSA .....	15
2.1.1 <i>Itämeren vakaus palvelee Suomen etua</i> .....	19
2.2 NATO SEISOO VENÄJÄN JA SUOMEN RAJALLA.....	20
2.3 "LIITTOUMATTOMASTA" SUOMESTA TULLUT "LIITTOUMATON" SUOMI.....	21
2.4 EU JA NATO RUOTSIN JA SUOMEN YHTEINEN HAASTE.....	23
2.4.1 <i>Suomi pelaa aikaa massa-armeijalleen</i> .....	24
<b>3. PUOLUSTUSVOIMIEN SISÄINEN JA ULKOINEN RAKENNUMUUTOS .....</b>	<b>26</b>
3.1 TEKNIikka JA DOKTRIINIT HAASTAVAT ALUEELLISEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN .....	27
3.2 ILMAVOIMAT ALOITTAVAT KALUSTORALLIN: F-18 HORNET .....	28
3.3 MAAVOIMIEN RAKENNUMUUTOS - MÄÄRÄSTÄ LAATUUN.....	30
3.4 DDR:N YLIJÄÄMÄKALUSTO RATKAISEE MATERIAALIPULMIA .....	31
<b>4 VALMIUSYHTYMÄT - ASEVELVOLLISUUSARMEIJA MURROKSESSA .....</b>	<b>33</b>
4.1 AMMATTISIIPPI RESERVILÄISTEN SEASSA.....	35
4.2 MUUTTUVAT KALIIBERIT JA HENKILÖSTÖPULA.....	36
4.3 UPSEERIEN KOULUTUS SAMAN KATON ALLE – VIRAT KORTILLE .....	38
<b>5 PUOLUSTUKSEN RAHOITUS JA SUUNNITELMAT RISTIRIIDASSA .....</b>	<b>41</b>
5.1 EDUSKUNTA PUUTTUU PELIIN POLIITTISIN PERUSTEIN.....	42
5.2 KENRAALIT JA POLIITIKOT TUKKANUOTTASILLA .....	44
5.3 RAKENNUMUUTOS VAATI RAHOITUSMUUTOSTA.....	47
5.4 PUOLUSTUSVOIMIA SUPISTETAAN RANKASTI TULEVAISUUDESSA .....	50
<b>6 EU:N KRIISINHALLINTA – KANAVA EUROOPAN TAISTELUKENTILLE .....</b>	<b>52</b>
6.1 EU-JOUKKOIHIN 110 000 SOTILASTA JA 1 500 SUOMALAISTA .....	56
6.2 RESERVILÄISET JA AMMATTISOTILAAT SULASSA SOVUSSA .....	57
6.3 KRIISINHALLINTAJOUKKOJEN STRATEGINEN ROOLI JA SUHDE YHDYSVALTOIHIN.....	61
6.4 MIHIN SUOMI VALMISTAUTUU JA KENEN KANSSA.....	64
<b>LOPUKSI.....</b>	<b>67</b>
<b>SANASTO JA LYHENTEET .....</b>	<b>70</b>
<b>SOTILAALLISET MÄÄRITELMÄT .....</b>	<b>72</b>
<b>LÄHTEET .....</b>	<b>74</b>

## JOHDANTO

Tutkimukseni kohteena ovat Suomen puolustusvoimiin suoraan ja epäsuorasti vaikuttaneet muutokset viimeisen vuosikymmenen aikana. Aihetta lähestytään kronologisesti alkaen yya-sopimuksen loppuvaiheista ja Neuvostoliiton hajoamisesta päätyen nykyhetkeen ja spekulointiin puolustusvoimien roolista tulevaisuudessa. Tärkeitä kysymyksiä ovat geostrategisen aseman kehitys suhteessa integraatiopolitiikkaan, alueellisen puolustusjärjestelmän tulevaisuus ja puolustusvoimien ammattimaistuminen sekä käynnissä oleva armeijatyypin muutos. Kaikki tämä huolimatta siitä, että valtioiden välistä sotaa pidetään yhä epätodennäköisempänä ja asevoimien olemassaoloa perustellaan uusilla käsitteillä. Maan puolustamiseen tarkoitettuja joukkoja ankkuroidaan yhä enemmän kansainvälisen kriisinhallinnan instrumenteiksi. Resursseja kohdennetaan pienen ydinjoukon, kovan kärjen, varustamiseen ja kouluttamiseen. Samalla muutetaan armeijatyyppejä selkeästi ammattimaiseen suuntaan. Mallia on haettu Nato-maista. Integraatiopolitiikan syventyessä näyttää siltä, että tulevaisuudessa omasta sotilaallisesta voimasta voidaan tinkiä muiden turvallisuutta rakentavien yhteisöjen hyväksi. Kyseisellä käynnissä olevalla muutosketjulla tarkoitan otsikossa mainittua turvallisuusarkkitehtuurien rakennemuutosta. Aihetta lähestytään kronologisen kaaren välityksellä. Vaikka työssä käytetty käsittelytapa tuntuu laajalta, foku-soituu huomio puolustusvoimissa tapahtuneisiin muutoksiin ja tulevaisuuden visioihin. Turvallisuuspolitiikan pelikenttä on laajentunut ja muuttunut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen erittäin paljon. Poliittisesti muutokset ovat olleet nopeita. Käytännön tasolle, eli puolustusvoimiin, muutos vaikuttaa viiveellä ja usein ennakkoimattomalla tavalla. Organisaatio, joka vaikuttaa suoraan tai epäsuorasti yli 500 000 suomalaisen elämään, reagoi hitaasti. Kurssin muuttaminen nopeiden poliittisten muutosten tahdissa vaatii kärsivällisyyttä, sopeutumista ja rahaa. Aihe on taloudellisesti ja poliittisesti ajankohtainen. Turvallisuusarkkitehtuurin muutos ravistelee samalla maan kansalaisten perusarvoja ja hallituksen budjettikehyksiä. Nämä seikat tekevät tutkimuksesta tarpeellisen ja aiheesta yhteiskunnallisesti merkittävän.



Tutkimusongelma kulminoituu edellä kuvatun kronologisen kehityskaaren ympärille. Miksi ja miten puolustusvoimat ovat muuttuneet vuoden 1992 tiukasti liittoutumattomuuteen ja asevelvollisuuteen ankkuroituneesta passiivisesta toimijasta vuoden 2001 aktiivisesti Naton rauhanturvaoperaatioihin ja EU:n sotilaalliseen integraatiopolitiikkaan osallistuvaksi toimijaksi? Fyysisen uhan heikentyminen ja poliittisen painostuksen uudelleen muotoutuminen ovat käynnistäneet puolustusvoimissa hurjan "ilottelun". Pahimpaan lama-aikaan onnistuttiin hankkimaan noin 20 miljardin markan hävittäjät Yhdysvalloista. Muutamaa vuotta myöhemmin puhutaan kiivaasti taisteluhelikoptereista ja strategisen iskun joukoista perinteisen alueellisen asevelvollisuusarmeijan kustannuksella. Puolustusvoimat nauttivat mitä ilmeisimmin kansan suuren enemmistön suosiota ja vanhasta järjestelmästä otetaan etäisyyttä sellaisella vauhdilla, ettei puolustusvoimien sisäinen organisaatio tahdo pysyä mukana. Kansalle ja rivisotilaille vakuutellaan identiteetipoliittisista syistä Suomen panostavan edelleen alueelliseen puolustukseen. Vaikka Suomi virallisesti ilmoittaa, ettei Nato-jäsenyys ole ajankohtainen, sen puolustusta sopeutetaan nopeaan tahtiin Naton standardeihin ja yhteistyö tiivistyy muillakin sektoreilla. Uutena elementtinä turvallisuuspoliittiseen kenttään on tullut EU:n kriisinhallintayhteistyö.

Tämä työ keskittyy kysymyksiin: mitä, miten ja miksi. Laajan aiheen käsittelyn mahdollistamiseksi näkökulma ja lähteistö on rajattu suhteellisen tuoreeseen turvallisuuspoliittiseen aineistoon. En esimerkiksi käy tarkemmin analysoimaan työssä esiintyviä, "Suomen mahdollista joutumista Venäjän ydinaseiden maaliksi" -tyyppisiä kysymyksiä muutoin kuin sotilaspoliittisesta näkökulmasta. Ydinaseiden maalittaminen voidaan helposti tulkita pelotteluksi, pirujen maalaamiseksi seinälle tai militaristiseksi hömpötykseksi. Sotilaallis-realistis-poliittisesti tulkittuna maaliksi valittu Helsinki on vain sarja koordinaatteja ydinohjuksen muistissa satojen muiden kohteiden joukossa. Tieto on sinne lisättävissä ilman sen kummempia "maalittamistoimenpiteitä," esimerkiksi gps-paikantimella. Työ on enemmän policy-orientoitunut kuin teoreettinen. Teksti sisältää argumentteja, jotka tarkastelevat aihetta suoraan esimerkiksi asejärjestelmien teknisten toi-

mintaedellytysten näkökulmassa. Juuri näiden käytännön instrumenttien valossa luodaan pohjaa ”poliittiselle” turvallisuuspolitiikalle.

Työssä käytetty aineisto jakautuu kolmeen osaan. Perusmateriaalin muodostaa turvallisuuspoliittinen kommenttikirjallisuus. Materiaalista mainittakoon erityisesti Tampereen yliopiston Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksen teokset sekä brittialainen *The Military Balance* –sarja, jota käytetään laajasti alan tutkimuksissa peruslähteistönä. Kommenttikirjallisuus on pyritty valitsemaan käsittelytavan perusteella. Suomessa turvallisuuspoliittista tutkimusta tehdään periaatteessa kahdella tavalla. Akateemisen maailman suosimassa traditiossa tutustutaan yleisesti Euroopan turvallisuuskenttään ja tutkitaan laajempia vaikutuksia yleensä eurooppalaisessa mittakaavassa. Toisessa tavassa pureudutaan tarkemmin pieneen osa-alueeseen, kuten Venäjän turvallisuuskehitykseen tai Suomen puolustusvoimien tulevaisuuteen. Kommenttikirjallisuuden osalta materiaali keskittyy pääosin ensin mainittuun laajempaan käsittelyaineistoon. Tästä materiaalista on luettavissa rakennemuutoksen kehityskaari pitkällä tähtäimellä.

Toinen osa materiaalista jakautuu pienempiä yksittäisiä tapahtumia tutkivaan kommenttikirjallisuuteen ja sen ympärille kerättyyn aineistoon. Esimerkkeinä kommenttikirjallisuudesta mainittakoon Heikki Hiilamon *Aavelasku* –teokset, jotka käsittelevät *Hornet*-hankintoja. Tarkemmin pienempien tutkimusosa-alueiden sisälle mennään sotilaallisen tutkimusaineiston avulla. Sotilasoppilaitosten tutkimukset, sotilasalan lehdet ja puolustusvoimien virallinen tiedotusmateriaali muodostavat tärkeän empiirisen aineiston akateemisen kommenttikirjallisuuden rinnalle. Sotilastutkimuslaitosten, kuten Maanpuolustuskorkeakoulun ja Strategian laitoksen tutkimusmateriaalia on viime vuosina käsitelty entistä enemmän julkisuudessa. Yleensä tämän aineiston foorumina toimivat muutamat Suomessa ilmestyvät sotilaalliset aikakauslehdet. Tässä työssä olen käyttänyt esimerkiksi *Reserviläistä* ja *Sotilasaikakauslehteä*.

Kolmannen osan materiaalista luokittelen työni kannalta yleistä mielipidettä kuvaavaksi aineistoksi. Päämateriaalin muodostavat lehtikirjoitukset ja muutamat

televisio-ohjelmat. Turvallisuuspoliittinen lehtikirjoittelu on lisääntynyt runsaasti parin viime vuoden aikana. Samalla tutkimuksen tekijän näkökulmasta on havaittavissa tämän materiaalin epätasaisuus. Ajoittain sotilaalliset termit ja niiden taakse sisältyvät merkitykset eivät ole kirjoittavalle toimittajalle täysin selviä tai asiaa käsitellään tietoisesti vain tietystä näkökulmasta. Jutuissa painopiste kohdistuu epäolennaisiin seikkoihin, ja teksteissä on epätarkkuuksia. Tapauksista on esimerkkejä tekstissä. Tämä aineisto kuvaa kuitenkin hyvin ”yleistä yhteiskunnallista mielipidettä”, joten sen käyttö on perusteltua. Lehtien sivuilla esiintyvät puolustusvoimien johtohenkilöiden haastattelut ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä. Tämä aineisto ei aina peilaa puolustusvoimien virallista linjaa, mutta valottaa usein ”virallisen linjan” ja ”todellisen linjan” eroja. Vaikka median näkökulmaa ei voi suoraan verrata yleiseen mielipiteeseen, edustaa se työssäni kuitenkin popularistista näkökulmaa aiheeseen. Turvallisuuspoliittisissa artikkeleissa etenkin maakuntalehtitasolla esiintyy selkeitä kannanottoja ja omiin mielipiteisiin perustuvia argumentteja. Samalla artikkelit kuvaavat omalla tavallaan lehtien ja niiden lukijoiden reaktioita työssäni käsiteltäviin aiheisiin.

Tämä työ sijoittuu käsittelytavaltaan Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen ja sotilaslaitosten tutkimusten väliin. Runkona on kommenttikirjallisuuden muodostama kronologinen kaari tapahtumineen. Tälle kaarelle olen pyrkinyt sijoittamaan yksityiskohtaisempia turvallisuuspoliittisia tapahtumia ja analysoimaan niiden kautta kokonaismerkityksiä. Tämän tutkimusajatuksen löydösten perusteella määräytyy myös työn otsikon ydin: muutos.

# 1 Sopimukset ja kansainvälinen toiminta

## *1.1 Yya-sopimus romukoppaan, Neuvostoliitto historiaan*

Tämän hetkisen sotilaallisen rakennemuutoksen juuret ulottuvat yya-sopimuksen ja Neuvostoliiton valtiollisen olemassaolon loppusuoralle. Pohjaa valitsemalleni tutkimusperiodille antaa 1980-luvun alkupuolella syntynyt uusi ulkopoliittinen doktriini, jossa keskeistä oli se, että yya-sopimus ja puolueettomuus pidettiin toisistaan erillään. Yya-sopimus oli Suomen ja Neuvostoliiton välinen asia, jota kommentoitiin ainoastaan maiden välisissä asiakirjoissa, ei juurikaan muualla. Puolueettomuus taas oli Suomen ja muiden välinen asia, jota ei kommentoitu kansainvälisissä yhteyksissä, kuten Etykissä.

Yya-sopimuksen merkitys alkoi hiljalleen pienentyä presidentti Mihail Gorbatshev vuonna 1985 käynnistämän ulkopoliittikan muutoksen yhteydessä. Gorbatshevinkin politiikka pyrki poistamaan jännitteitä ja vastakohtaisuuksia idän ja lännen väliltä. Suomen asema oli pitkälti kytkeytynyt kylmään sotaan ja yya-sopimus oli tärkeä instrumentti Neuvostoliiton ja Suomen suhteissa. Vaikka sopimus oli Suomelle kansainvälisen aseman rasite, oli sen edut kahdenvälisissä suhteissa opittu hyödyntämään etenkin taloudellisesti. (Blomberg 1998, 84)

Kylmän sodan rauhoittuessa Suomen asema ja tehtävä Moskovan kannalta alkoi muuttua. Muutos oli hidas ja heijastui maan tapahtumiin viiveellä. Yya-sopimuksen purkamisesta virisi keskustelua lehdistössä ja diplomaattitasolla jo 1980-luvun puolivälissä mutta ulkopoliittinen johto sivuutti asian päättäväisesti. Samanaikaisesti ulkopoliittisen linjanmuutoksen kanssa Suomi alkoi tiivistää yhteistyötään läntisten organisaatioiden kanssa. Euroopan vapaakauppaliiton Eftan jäsenyys 1986, liittyminen Euroopan neuvostoon 1989 sekä funktionaalisen yhteistyön lisääminen Euroopan avaruusjärjestön (ESA) ja Eurekan kanssa kytki Suomea Länsi-Eurooppaan. Kyseinen linjanmuutos aloitti samalla turvallisuuspoliittisen murroksen, joka sai muotoaan etenkin 1990-luvulla ja jatkuu edelleen.

Uusi ulkopoliittinen linja levisi hiljalleen myös institutionaalsiin perusrakenteisiin, kuten yya-sopimukseen ja Pariisin rauhansopimukseen. Syyskuussa 1990 Suomen hallitus katsoi yksipuolisesti Pariisin rauhansopimuksen sotilaallisten rajoitusten menettäneen merkityksensä ja totesi, että yya-sopimuksen sisältämä viittaus Saksaan oli vanhentunut. Suomen ja Neuvostoliiton välisten suhteiden kannalta merkittävää oli se, että Suomi toimi sopimuksia tulkitessaan yksin konsultoimatta ennalta Moskovaa. Pariisin rauhansopimuksen kolmanteen osaan oli kirjattu maavoimia, laivastoa ja ilmavoimia koskevat rajoitukset. Maavoimien joukot oli rajattu 34 400 mieheen, laivaston kokonaistonnisto 10 000 tonniin ja miehistövahvuus 4 500 henkilöön. Ilmavoimien hävittäjien lukumäärä oli rajattu 60 koneeseen ja henkilöstö 3 000 sotilaaseen. Sopimuksessa kiellettiin myös hyökkäykseen tarkoitettujen ohjusten, herätemerimiinojen ja kaiken saksalaisvalmisteen sotamateriaalin hankinta ja hallussapito (Ahoniemi 2000, 34). Kyseisen sopimuksen olemassaolo rajoitti suuresti sotilaallisen suvereniteetin käsitettä Suomessa kylmän sodan aikana.

Ensimmäisen virallisen kannanoton yya-sopimuksen korvaamisesta kokonaan uudella sopimuksella esitti Neuvostoliiton ulkoministeri Pankin 18.9.1991 Tukholmassa. Hän kertoi tuolloin lehdistölle Neuvostoliiton olevan valmis neuvottelemaan Suomen kanssa yya-sopimuksen uudistamisesta, mikäli se sitä haluaa. Kysymyksessä olisi sopimus, joka olisi verrattavissa Neuvostoliiton Saksan ja Ranskan kanssa tekemiin sopimuksiin. Neuvottelut aloitettiin välittömästi ja sopimus parafoitiin virkamiesvoimin Moskovassa 9.12.1991. Uuden sopimuksen nimeksi annettiin "Sopimus hyvästä naapuruudesta ja yhteistyöstä". Neuvostoliiton valtiorakennelma oli tässä vaiheessa jo luhistumisasteessa. Venäjä, Valko-Venäjä ja Ukraina perustivat Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) Minskissä 8.12.1991. Uusi Hny-sopimus oli tarkoitus allekirjoittaa ulkoministeritasolla 18.12.1991. Venäjä asettui kuitenkin vastustamaan sopimusta edellisenä päivänä ja ulkoministeri Väyrynen perui Moskovaan matkansa. Neuvostoliitto hajosi virallisesti 21.12.1991. Näin myös hny-sopimushanke raukesi. (Blomberg 1998, 97) Venäjän kanssa 1992 solmittuun naapuruussopimukseen ei sisälly sotilaallisia velvoitteita.

## **1.2 EU-Suomi lähestyy Natoa**

Suomen liittyminen Euroopan unionin täysjäseneksi 1995 loi uuden asetelman ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueelle. Maastrichtin-sopimuksessa on selkeästi mainittu pyrkimys yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Euroopan unionin keskeisiin päämääriin kuuluu kehittää loppuun asti Maastrichtin sopimuksen poliittinen unioni (European Political Union, EPU), jonka tekijöitä ovat yhtäältä Euroopan rahaunioni (European Monetary Union, EMU) ja toisaalta yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (Common Foreign and Security Policy, CFSP) (Art 1996, 1). CFSP toteutetaan hallitusten välisenä yhteistyönä. Kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset kuuluvat CFSP:n piiriin, minkä tarkoitus on pitkällä tähtäimellä johtaa yhteisen puolustuksen kehittämiseen. Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan on kunnioitettava Natoon kuuluvien jäsenvaltioiden jäsenyydestä aiheutuvia velvoitteita, ja sen tulee olla sopusoinnussa Naton turvallisuus- ja puolustuspoliittisen viitekehyksen kanssa. (Jalonen 1993)

Euroopan unioniin liittyessään Suomella oli toimiva yhteys Natoon Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvoston (North Atlantic Co-operation Council, NACC) ja rauhankumppanuussopimuksen (Partnership for Peace, PfP) kautta. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan lyhyesti edellä mainittuja:

**NACC:** eli Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvosto on järjestö, jonka Nato ja entisen Varsovan liiton jäsenvaltiot perustivat vuonna 1991. Sen tehtävänä on tukea entisiä Varsovan liiton jäseniä niiden kehittäessä yhteiskuntaansa kohti länsimaista markkinataloutta ja demokratiaa. NACC tarjoaa vain poliittista tukea, ei sotilaallista turvaa. Sen tärkeimpiä toiminta-alueita ovat aseidenriisunta ja konversio sekä entisten Varsovan liiton maiden sotilashallinnon demokratisoiminen ja puolustus suunnittelun länsimaistaminen. Toisin sanoen NACC on eräänlainen oppikoulu kohti Natoa. Suomi on NACC:n tarkkailija. (IlmavE 1996)

**PfP:** Tammikuussa 1994 Nato esitti Suomelle kutsun ottaa osaa niin sanottuun rauhankumppanuushankkeeseen eli PfP:hen. Toiminnan tavoitteena on tehostaa sotilaallista yhteistyötä järjestön ulkopuolisten maiden kanssa sekä valmistella

uusien hankkeiden maanosan turvallisuuden lisäämiseksi. Toimintaan kuuluu yhteisten harjoitusten suunnittelu ja toteutus sekä sotilaallisen integraation lisääminen. Asevoimia kehitetään länsimaisen mallin mukaan, jolloin tavoitteena on avoimuus ja demokraattisuus. Yhteistyötä voidaan käytännössä syventää lähes rajattomasti. Uhan ilmentyessä jäsenmaat voivat konsultoida Naton kanssa mahdollisista toimenpiteistä, mutta PfP ei lupaa turvallisuustakuita Naton ulkopuolisille valtioille. Käytännössä PfP on niin lähellä Natoa kuin se ilman täysjäsenyyttä on mahdollista. Suomalaiset ovat hyödyntäneet jäsenyyttään osallistumalla muun muassa Naton järjestämiin merisotaharjoituksiin sekä ylimmän johdon koulutukseen (Reserviläinen 7/1996).

### ***1.3 EU kanava sotilaalliseen integraatioon - ei turvallisuustakuita***

NACC:ssä ja PfP:ssä Suomi on korostanut haluavansa olla mukana turvallisuuden tuottajana, ei sen kuluttajana. Muotoilun voidaan tulkita tarkoittavan, että Suomen turvallisuus on jotenkin ympäristössä tapahtuvasta kehityksestä riippumaton asia. Samalla se luonnehtii PfP:tä tavalla, jota Nato tuskin hyväksyy. Suomen tulkinnan mukaan Nato-maat tuottavat turvallisuutta PfP-maiden kulutettavaksi. Ongelmana on varsinaisesti se, että PfP ja NACC ovat länsieurooppalaisen turvallisuusyhteistyön ulkopuolella oleville valtioille suunnattuja organisaatioita, joiden tavoitteena on luoda perusedellytykset mahdolliselle Nato-jäsenyydelle. Euroopan unionin täysjäsenenä Suomi ei kuulu luontevasti tähän ryhmään ja sitä koskevat integraatiohaasteet avautuvat WEU:n ja EU:n kautta. (Jalonen 1995, 112).

PfP-jäsenyyden puitteissa toteutettu yhteistyö on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti viimeisen viiden vuoden aikana. Yhteisoperaatiot Naton kanssa ovat laajentuneet ja koskevat entistä suurempaa joukkoa suomalaisia. Esimerkiksi yhteispohjoismaiset "Nordic Peace" –sotaharjoitukset on kytketty vahvasti PfP-jäsenyyden alle. Todellisuudessa Suomi on useissa tapauksissa osallistunut harjoituksiin kuten "oikea" Naton jäsenmaa. Sotilaallisiin aspekteihin keskittyvän PfP:n rinnalle on luotu politiikkaan ja turvallisuuteen keskittyvä Euro-Atlantic Part-

nership Council (EAPC). Naton ja eurooppalaisten liittoutumattomien valtioiden ohella mukaan on huolittu jäseniä myös Keski-Aasiasta. Kaikkiaan järjestön toimintaan osallistuu 45 valtiota. EAPC on PfP:n ohella noussut erittäin merkittäväksi viralliseksi yhteistyöfoorumiksi Naton turvallisuusorganisaation kanssa.

WEU:n kehittyminen uskottavaksi turvallisuusorganisaatioksi Naton rinnalle vaatisi suurta muutosta Euroopan omaan puolustusidentiteettiin. Vuosikymmeniä valtaosa Euroopan merkittävistä valtioista on turvautunut Natoon ja samalla Yhdysvaltoihin rakentaessaan omaa turvallisuusidentiteettiään. WEU:n irrottautuminen Natosta vaatisi suuria taloudellisia uhrauksia sekä kokonaan uuden infrastruktuurin luomista. WEU:lla on nykyisessä muodossaan kaksi ydintehtävää: (1) Siitä kehitetään Naton eurooppalaista pilaria ja (2) siitä rakennetaan Euroopan unionin puolustuskomponenttia. Näiden roolien yhteensovittaminen tulee olemaan vaikeaa. (Kekäle 1992, 73) On todennäköistä, että WEU ei korvaa Natoa ainakaan lyhyellä tähtäimellä. Yhdysvallat haluaa pitää otteensa Euroopassa ja EU:lle Naton läsnäolo tuo puolestaan turvaa ja säästää samalla taloudellisia resursseja.

Tulevaisuudessa Yhdysvaltojen rooli Euroopan puolustuksessa pienenee. Yhdysvaltojen tuore presidentti George W. Bush on jopa ilmoittanut vetävänsä vähitellen maansa sotilaat pois Balkanin rauhanturvaoperaatioista. Kylmän sodan päättyminen jätti Eurooppaan Yhdysvaltojen kannalta runsaasti sotilaallista ”ylikapasiteettia”, jonka rahoittaminen ja mahdollisten henkilötappioiden legitimoiminen on vaikeaa. Vastuuta ollaan osittain siirtämässä Naton eurooppalaisille jäsenmaille ja Yhdysvaltojen huomio on keskittymässä Aasian ja Tyynenmeren alueelle, missä mahdollisten konfliktien rakenne ja laajuus poikkeaa suuresti Euroopan ja etenkin Balkanin ongelmista (Ries 2000, 39). Vastuun asteittainen siirtyminen Euroopan valtioille luo paineita EU:n kriisinhallintakehitykselle. Uhkana ovat päällekkäiset toiminnot, koska 15:sta EU:n jäsenmaasta 11 on Naton täysjäseniä.

Marraskuussa 2000 Euroopan kriisinhallintaorganisaation kehitys sai jo vuosia



odotetun virallisen alkusysäyksen. WEU:n ministerikokous päätti Marseillessa 13.11.2000 joidenkin WEU:n toimintojen lakkauttamisesta. Organisaatiota ei julkisuudessa liikkuneista virheellisistä tulkinnoista huolimatta lakkautettu, vaan Brysselin sopimuksen artikla V:n (yhteinen puolustus) mukaisia tehtäviä siirrettiin osittain EU:n vastuulle. (VN 1, 13.11.2000) Tämä tarkoittaa käytännössä virallisten EU-kriisinhallintajoukkojen perustamista, mihin Suomikin on sitoutunut. Kyse ei ole sotilasliiton kaltaisesta miljoona-armeijasta, vaan noin 110 000 sotilaan suuruisesta reservistä, jota voidaan käyttää esimerkiksi Balkanin kaltaisissa rauhanturvaoperaatioissa. Käsittelen EU-kriisinhallintaa tarkemmin kappaleessa kuusi.

Suomi on Länsi-Euroopan Unionin eli WEU:n tarkkailijajäsen. Tarkkailijoilla on mahdollisuus osallistua WEU:n neuvoston ja työryhmien kokouksiin, ellei jäsenmaiden edustajien enemmistö halua sitä estää. Kokouksissa tarkkailijat voivat käyttää puheenvuoroja, mutta niillä ei ole äänioikeutta. Tarkkailijan asema täydentää sotilaallisen integraation lähtökohtia, eli PfP- ja NACC-yhteyttä, tarkoittamatta kuitenkaan sitä, että integraatiota olisi milloinkaan pakko laajentaa. Suomi saa tietoa ja pääsee ilmaisemaan mielipiteensä järjestön sisällä mutta ei kuitenkaan kuulu Brysselin sopimuksen viidennen artiklan piiriin, joka velvoittaa osapuolet antamaan toisilleen automaattisesti sotilaallista apua. Puolustuspoliittisesta näkökulmasta WEU:n tarkkailijan statukseen ei liity Suomeen kohdistuvia sotilaallisia velvoitteita eikä se tuo myöskään turvallisuustakuita. (Jalonen 1995, 113) Puolustusministeri Jan Erik Enestam luonnehti Suomen asemaa WEU:n kokouksessa seuraavasti. "EU:n tulee käydä aktiivista turvallisuusdialogia sekä rakentaa yhteistyötään unionin ulkopuolisten maiden kanssa kriisinhallinnan alalla. Tässä WEU:n avoimuuskulttuuri tarjoaa hyvän esimerkin." (VN 1, 13.11.2000) Enestamin puhetta tulkittaessa on muistettava, ettei Suomi ole WEU:n täysjäsen, eikä EU:n kriisinhallintajoukkoja pidä sotkea Naton ja WEU:n kaltaisiin kollektiiviseen puolustukseen keskittyneisiin organisaatioihin.

#### **1.4 Rauhanturvaajat "liittyivät" Natoon Etyj:n mandaatilla**

Yhdysvallat on ilmoittanut valmiutensa tukea eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustusidentiteetin toteutumista Naton puitteissa. Naton voimavaroja voidaan käyttää yhteisellä suostumuksella eurooppalaisten liittolaisten kriisinhallintaoperaatioissa, jotka tapahtuvat WEU:n poliittisessa valvonnassa ja strategisessa johdossa. Toiminnassa voi olla mukana myös ulkopuolisia kumppaneita, kuten Suomi. WEU:n käyttöön voidaan osoittaa joukkoja, jotka ovat "erotettavissa mutta eivät erillään" Nato-rakenteesta (VNS 1/1997, 23).

Järjestely tapahtuu perustamalla monikansallisia CJTF eli Combined Joint Task Force-joukkoja (tulevaisuudessa EU:n kriisinhallintajoukot). PfP-jäsenyyden myötä Suomi päätti osallistua CJTF-yhteistyöhön. Tarkoituksena on lisätä eurooppalaisten turvallisuusorganisaatioiden rakenteellista turvallisuutta ja valmiutta konflikteihin. CJTF-joukot voivat tarvittaessa ottaa vastuulleen ilman Naton virallista osallistumista konfliktinhallintaoperaation, jonka joukot voivat tulla joko Nato-maista, EU:lta, WEU:lta tai yksittäisiltä valtioilta, kuten Suomelta. Joukkojen virallinen käyttötarkoitus on konfliktinhallinta ja humanitaariset operaatiot. CJTF-järjestelyn edellytyksenä on se, että Naton tiedustelu-, valvonta-, komento-, ja johtojärjestelmät ovat joukkojen käytössä, vaikka Nato tai Yhdysvallat eivät operaatioon osallistuisikaan. CJTF-joukot kantavat yllään Euro Corps-joukkojen viitettä mutta ne eivät ole toimineet erillään Nato-rakenteesta, huolimatta esimerkiksi Ranskan pysyvistä kiinnostuksesta luoda Eurooppaan omat Natosta riippumattomat kriisinhallintajoukot. Suomalaiset IFOR/SFOR/KFOR -joukot Balkanilla toimivat tai ovat toimineet näiden periaatteiden mukaan (VNS 1/1997, 24). Euroopan tulevat kriisinhallintajoukot perustetaan ainakin alkuvaiheessa samalla kaavalla. Käytännössä laajamittaista operaatioita ei voida toteuttaa ilman Yhdysvaltojen tukea, koska EU-mailla on muutamia kriittisiä puutteita asejärjestelmisään (kts. Kappale 6).

CJTF-toiminta esimerkiksi Balkanilla ei juurikaan eroa perinteisestä rauhanturvaamistoiminnasta, jota Suomi on harjoittanut vuosikymmeniä. Olot esimerkiksi

Etelä-Libanonin operaatiossa olivat ennen Israelin vetäytymistä sotilaille selkeästi vaarallisemmat, kuten KFOR-joukkojen ja kansainvälisten valmiusjoukkojen FRDF:n komentajana tunnettu eversti Kari Sainio totesi Nelosen Palaneen Käry -ohjelmassa 19.3.2000. Molemmat joukot ovat saman rauhanturvaamislainsäädännön piirissä. Erona on se, että Etyjin mandaatilla Nato-joukkojen osana toimivilla operaatioilla on turvallisuustakuut. Voimankäyttöoikeudet määritellään kunkin maan lainsäädännössä, joten suomalaisten sotilaiden oikeudet voimankäyttöön ovat identtiset Naton alaisessa KFOR-operaatiossa Kosovossa ja YK:n turvallisuusneuvoston mandaatilla toimivalla UNIFIL-pataljoonalla Etelä-Libanonissa. Karrikoiden voisi yksinkertaistaa: Jos suomalaisia rauhanturvaajia ammutaan Kosovossa, he voivat soittaa apua ja pyytää yhdysvaltalaisen helikopterin vastaamaan tuleen. Libanonissa ainoa mahdollisuus on suojautua. Oma henkeä saa tosin puolustaa kaikissa tilanteissa myös voimankäytöllä.

Suomalainen Finnish Rapid Deployment Force (FRDF) on esimerkki CJTF-yhteistyöhön tarkoitettusta joukosta. Kotimaassa Kansainvälinen valmiusjoukko - nimeä kantava prikaati on parhaillaan "harjoittelemassa" Kosovon KFOR -operaatiossa, täydennettynä kokeneella aikaisemmin YK-joukoissa palvelleella reservillä. Vaikka EU:n kriisinhallintajoukot perustettiin virallisesti vasta marraskuussa 2000, Suomi on ollut mukana EU:n yhteisessä puolustuksessa jo vuodesta 1995, jolloin IFOR-rakentajapataljoona marssi Balkanille. Nyt joukot on koottu yhteisen poliittisen nimittäjän alle – EU:n kriisinhallintajoukoiksi.

### ***1.5 Uudet termit, värit ja tavat – uudet ystävät***

Turvallisuuspoliittisessa kentässä ensimmäisenä rakennemuutoksen kouriin ovat joutuneet nimet ja termit. Suomen kohdalla mukaan on tullut joukko uusia määritteitä, liittoja ja jäsenyyksiä. Termistö kytkee Suomen vahvasti eurooppalaiseen ja yhdysvaltalaiseen nimitraditioon. NACC, PfP, KFOR, NATO, CFSP, CJTF, Euro Corps jne. Kaikki termit ovat nykyisin osa Suomen turvallisuuspoliittista keskustelua. Runsaat kymmenen vuotta sitten ei Suomessa puhuttu, edes termien

tasolla, Naton, Euroopan ja Suomen yhteisestä turvallisuuspolitiikasta, mihin kaikki edellä olevat lyhenteet viittaavat.

Kari Palosen mukaan on mahdotonta puhua asioista niiden oikeilla nimillä, koska nimien valinnassa ei ole mitään annettua tai yleisesti hyväksyttävää oikeaa kriteeriä. Kuitenkin nimet ovat muutakin kuin pelkkiä merkkejä. Niillä viitataan aina johonkin (Palonen 1997, 204). Suomen tapauksessa nimet ja lyhenteet viittaavat kiistatta uusiin turvallisuuspoliittisiin ystäviin. Kylmän sodan aikoihin Suomessa käytettiin säästellen turvallisuuspoliittisia lyhenteitä. Jopa Neuvostoliitosta hankituille aseille keksittiin usein omat nimet tai nimistä poistettiin kaikki viittaukset länteen, usein myös itään. Mig 21 –hävittäjästä ei suinkaan käytetty Fishbed –nimitystä, joka on Naton koodinimi kyseiselle lentokoneelle, vaan nimi oli lyhennetty ytimekkäästi muotoon Mig-21 F. Nykyisin uudesta F-18 -koneesta käytetään kuitenkin huoletta Hornet-nimitystä, mikä on vastaava Naton antama koodinimi. Jo 1995, kun koneita hankittiin, ei kyseinen nimipolitiikka haitannut ketään. Aseiden nimien perässä ovat muuttuneet monet muutkin termit ja tavat.

Suomi tunnettiin 80-luvulla rauhanturvaamisen suurvaltana. Tuolloin maailmalla liikuttiin sinisissä bareteissa, YK:n valkoisin värein ja tunnuksin. Nykyisin suurin osa rauhanturvaajista palvelee Naton alaisissa operaatioissa. Yllä on maastopuku ja kulkuvälineetkin ovat joko vihreitä tai maastokuvioituja. Baretissa on Suomen leijona-kokardi, ei monikansallinen YK:n maapallologo. Ennen suomalaisten miehistönkuljetusvaunuja koristivat ainoastaan YK:n liput, nyt saloissa on Suomen valtiolippu. Suomalaiset ajelevat Pasi-vaunuilla Balkanilla Naton suojakilven alla, ja liputtavat reilusti kansallisia värejä. YK-joukoissa palvelevat saavat kuuden kuukauden moitteettomasta palveluksesta rintaansa mitalin, jossa lukee: Service for Peace. Nato-rauhanturvaajat saavat puolestaan Nato-mitalin, johon on lisätty yksi sana: Service for Peace and Freedom.

Poliittisesti muutos on suuri. Suomen turvallisuuspoliittinen itsetietoisuus on muuttunut kymmenessä vuodessa täysin pääläelleen. Kylmän sodan aikaan välteltiin kaikin keinoin ärsyttämästä Neuvostoliittoa. Olennaista oli juuri ulkoisten

merkkien, kuten nimistön, varustuksen ja lippujen neutraalit merkinnät ja värit (YK). Suomella oli tuolloin yksinomaan puolustusvoimat "Defence forces". Nykyisin Suomessa on edelleen puolustusvoimat, mutta englanninkielinen nimi kuuluu paremminkin "Armed forces".

## **2 Geostrateginen asema ja uhkakuvat**

Neuvostoliiton luhistuminen, Saksojen yhdistyminen, Baltian maiden itsenäisyys sekä Varsovan liiton hajoaminen muuttivat kartan lisäksi Suomen lähialueiden poliittista ja sotilaallista asetelmaa perinpohjaisesti. Kärjitetysti voitaneen sanoa, että Suomen geostrateginen asema on muuttunut yhtä radikaalisti ehkä vain kolme kertaa: Suomen sodan jälkeen, ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja toisen maailmansodan jälkeen. Kylmän sodan aikaista Pohjolan turvallisuuspolitiikkaa voidaan kuvata norjalaisen Arne Olav Bruntlandtin 1960-luvulla määrittelmän Pohjolan tasapaino -käsitteen avulla. Kritiikkiäkin saanut käsite perustui Suomen yya-sopimuksen ja Norjan sekä Tanskan Nato-jäsenyyden aikaansaamaan pienimuotoiseen tasapainoon. Nykyisessä tilanteessa on mielekkäämpää puhua esimerkiksi pohjoismaisbalttilaisesta alueesta. Keskeistä alueelle on kolmen suuren kansainvälisen toimijan: Yhdysvaltain (Naton välityksellä), Euroopan unionin ja Venäjän vaikutuspiirit alueella. Suomen ja Ruotsin asema kolmiossa ratkeaa lopullisesti Euroopan unionin jäsenyydestä seuraavien ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjausten pohjalta. Tilanne asettaa uusia vaatimuksia Suomen puolustuspoliittisille ratkaisuille etenkin Euroopan kontekstissa. Kyse ei ole pelkästään turvallisuuspolitiikasta, vaan kokonaisratkaisusta, joka määrää pitkälle Suomen ja sen puolustusvoimien tulevaisuuden.

### ***2.1 Venäjän armeija supistuu, geostrateginen painopiste Kuolassa***

Geostrategisesti turvallisuuspolitiikkaamme leimaa etenkin Venäjän läheisyys. Venäjä on edelleen suuri ja sotilaallisesti vahva valtio. Sen vaikutusvalta on Euroopassa selvästi pienentynyt, mutta on edelleen merkittävä. (Tuomi 1996, 225) Euroopassa vakinaisia asevoimia on supistettu kylmän sodan päätyttyä noin 20-50 prosenttia. Natolla on aseissa vajaat neljä miljoonaa sotilasta, joista noin kaksi miljoonaa Euroopassa. Joukoista suurin osa muodostuu suurten eurooppalaisten valtioiden, kuten Ranskan, Britannian ja Saksan runkoarmeijoista. Yhdysvaltalaisia sotilaita on EUCOM:in (European Command) alaisena sijoitettuna eri

tukikohtiin noin 114 000. Maavoimien joukkoja on Euroopassa 54 700 ja ilmavoimien sotilaita 35 500. Merivoimien vahvuus vaihtelee alueella olevien laivasto-osastojen mukaan (The Military Balance 2000-2001, 31-32). Venäjällä on noin 1,1 miljoonaa sotilasta verrattuna Neuvostoliiton viiteen miljoonaan. Reservejä käyttämällä Nato saisi liikekannalle noin kuusi miljoonaa sotilasta ja Venäjä teoriassa noin 20 miljoonaa, mutta käytännössä suurimmasta osasta ei pystytä muodostamaan operatiivisia joukkoja. Venäjän reserveistä 2,4 miljoonaa sotilasta on palvellut puolustusvoimissa viimeisen viiden vuoden aikana. Suurimittaisessa joukkojen mobilisoinnissa ongelmaksi muodostuisi toimintakykyisen kaluston puute.

Aseteknologian kehitys on muuttanut sotilaallisia peruskäsitteitä. Jos Venäjä pitää Natoa edelleen vihollisenaan, sen täytyy sotilasstrategisesti pitää itseään alivoimaisena, vaikka se omaakin suuremmat reservit. (Nokkala 1998, 23) Venäjän asevoimat maan luoteisosassa ovat supistuneet noin puoleen vuoden 1990 tasta. Leningradin sotilaspiiri on edelleen Suomen näkökannalta vahva. Venäjän sotilaallista voimaa tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava sotilasmenojen suhteellisen suuri osuus maan bruttokansantuotteesta, joka oli vuonna 1999 1 100 miljardia dollaria. Tuosta summasta Venäjä käytti suoraan puolustusmenoihin noin 2,5 prosenttia, mikä on vähän kylmän sodan aikoihin, mutta silti rahamäärä on suhteellisesti lähes kaksinkertainen Euroopan keskiarvoon verrattuna. Ruhlissa mitattuna Venäjän puolustusbudjetti on lähes tuplaantunut vuodesta 1998 vuoteen 2000. Voimakkaan inflaation vuoksi summa on dollareissa kuitenkin pienentynyt 35 miljardista 28 miljardiin dollariin (The Military Balance 2000-2001, 120).

Luoteis-Venäjän sotilaallinen rakenne on pääpiirteittäin ennallaan kylmän sodan ajoilta. Strategisen syvyyden supistuminen ja joukkojen määrän kaventuminen noin puoleen ovat tehneet Suomen rajaa myötäilevästä Leningradin sotilaspiiristä "etulinjan sotilaspiirin". Uusien yksiköiden sijoittaminen alueelle kylmän sodan jälkeen viittaa osaksi alueen tai vaihtoehtoisesti ilmavoimien ja helikopteriaselajin merkityksen kasvuun. Pohjoisen laivaston strateginen merkitys muihin

verrattuna on kasvanut, mikä johtuu lähinnä muiden laivastojen supistamisesta ja toimivuusongelmista. Merkityksen kasvua rajoittaa merivoimien resurssipula ja sen operointi yhä enenevässä määrin maan lähivesillä. Pohjoisen laivaston päätukikohta on Kuolan niemimaalla lähellä Murmanskia, Suomen rajan tuntumassa. Nykyisellään Pohjoisen laivaston strategisiin ydinsukellusveneisiin on sijoitettu noin viidennes Venäjän strategisista ydinaseista. Venäjä on kuitenkin suunnitellut sijoittavansa START II -sopimuksen puitteissa kaikki strategiset ydinsukellusveneensä Kuolaan. Tällöin noin puolet maan 3 500 strategisesta ydinkärjestä on sijoitettuna Kuolan satamiin tai läheisille vesialueille. Venäjän kyky ydinlaivastonsa ylläpitämiseen on asetettu kyseenalaiseksi teknisistä ja taloudellisista syistä ja paineet strategisen voiman siirtämiseksi takaisin maalle ovat kasvaneet. (VNS 1/1997, 25 ja The Military Balance 1999-2000, 112) Olennaista Suomen kannalta on juuri Kuolaan sijoitetut asetyypit. Venäjän rappeutuvan laivaston tehokkaimmat yksiköt, pinta-alukset ja sukellusveneet, seisovat Kuolan satamissa ja partioivat lähivesillä. Ydinaseista juuri mannertenväliset ohjukset (strategiset aseet, ICBM ja SLBM –ydinaseet) korostavat alueen strategista roolia globaalissa mittakaavassa.

Vuonna 1997 hyväksytyssä kansallisessa turvallisuusdoktriinissa ei Venäjän turvallisuuden pääuhkia pidetä sotilaallisina eikä ulkoisina. Muutos on suuri ja samalla post facto oikeutetaan asevoimien heikentyminen. Strategisia voimia korostetaan ja konventionaalisten voimien osalta pyritään "realistiseen pelotteeseen" (Nokkala 1998, 28). Euroopan strategiseen kuvioon kuuluu edelleen Yhdysvaltojen ja Venäjän ydinpelote, vaikka painopiste onkin siirtynyt aseidenriisuntaan. Molempia valtioita yhdistää huomion kiinnittyminen uusien ydinasevaltioiden Intian, Pakistanin ja niin sanottujen kynnysvaltioiden muodostamaan uhkaan sekä mannertenvälisen ICBM-ydinaseteknologian leviämiseen Euroopan ja Yhdysvaltojen ulkopuolelle. Venäjä on Naton ohella säilyttänyt opeissaan ydinaseiden ensikäytön, mutta korostaa niiden asemaa niin sanottuina "viimeisen turvautumisen" aseina. Ydinaseiden tekninen kunto on Venäjällä kasvava ongelma. Maa onkin viime kuukausina tehnyt runsaasti kokeita vanhenevilla mannertenvälisen ydinohjusten kantoraketeilla ja etsinyt keinoja pidentää niiden



käyttöikä.

Ydinaseiden kehitystyö ei ole Venäjällä kokonaan pysähdyksissä. Uuden sukupolven SS-27 Topol-M ydinkärkiä oli vuoden 1998 loppuun mennessä sijoitettu kymmeneen yksikköön. Toiset kymmenen yksikköä otettiin käyttöön vuoden 1999 kuluessa. Sen sijaan uuden Dolgoruky-luokan ballistisia ydinohjuksia kantavan (SSBN) sukellusvenetyypin käyttöönottoa on lykätty vuodesta 2002 ainakin vuoteen 2006. Ongelmaksi on muodostunut etenkin uuden sukellusveneestä laukaistavan ydinohjustyyppin (SS-NX-28) ongelmat. Aseen kolme koelaukaisua epäonnistuivat vuonna 1998, ja koko sukellusvenehanke on jäissä. (The Military Balance 2000-2001, 117). Toisaalta merkittävämpää on tavanomaisten asevoimien rappeutuminen, koska strategisen logiikan mukaan se vähentää vaihtoehtoja. Ydinaseiden merkityksen arvioidaan suhteessa korostuneen Venäjän aseman vahvistajana Naton laajentuessa itään. (Nokkala 1998, 23) Erityisen huonossa asemassa ovat ilmavoimat. Koneiden vanhenemisen lisäksi lentäjien lentotunnit ovat supistuneet olemattomiin. Ohjaajat, jotka eivät ole osallistuneet esimerkiksi Tshetshenian sotatoimiin, lentävät noin 20 tuntia vuodessa, jopa vähemmän. Yhdysvaltojen ilmavoimissa ja merijalkaväessä lentotuntien määrä on noin 215-260 tuntia vuodessa. Suomessa lentotuntien keskiarvo on noin 120 tuntia vuodessa, mutta ilmavoimien määrärahaongelmat uhkaavat pudottaa hävittäjäohjaajien lentotuntimäärät ainakin tilapäisesti noin 50 tuntiin vuodessa.

Suomen turvallisuuspolitiikan kannalta olennaista on Venäjän kyky asevoimiensa kehittämiseen tulevaisuudessa. Jos Nato laajenee esimerkiksi Baltiaan, kiristyy sotilasstrateginen tilanne sekä Itämerellä että Jäämerellä. Venäjän poliittista ja loilleen pääsyä on seurannut sotilaallisen doktriinin asteittainen palauttaminen lähemmäs kylmän sodan aikaista käsitteistöä. Suomi joutui ilmeisesti vuonna 1996 uudelleen ydinaseiden maalikartalle. Venäjä lähetti tuolloin maalittajia Helsingin lähetystöönsä ja todennäköisesti maalitti joitakin kohteita myös Suomesta, josta oli tullut Euroopan unionin jäsen ja osa suurempaa poliittis-taloudellissotilaallista koalitiota. (Salomaa 12.3.2000) Maalin nimeäminen Suomesta on poliittinen ele, sotilaallisesti se on nopeasti suoritettava rutiinitoimenpide. Venä-

jän uutta strategista käsitteistöä puitiin maan turvallisuusneuvoston käsittelyssä 10.1.2000 ja siitä johdettiin uusi doktriini-luonnos helmikuussa 2000. Taustalla vaikuttivat Tshetshenian sotauutiset, jotka kertoivat karulla tavalla Venäjän asevoimien strategisen voiman uupumisesta, joka on sekä sotilasteknistä, operatiivista, psykologista että geopolitiittista. Uuden doktriiniasiakirjan termistössä ollaan suuntautumassa vastavaikuttamiseen ja erityisesti ydinaseiden pelotteiden hallitsemiseen ja sodanuhan hillitsemiseen. Doktriiniluonnos sallisi Venäjän asevoimille ydinaseiden ensikäytön kansallisen turvallisuuden kannalta ”kriittisissä tilanteissa” (ibid. 12.3.2000). Käsitteellisesti uudistus merkitsee osittain paluuta ”kylmään rauhaan” ja jopa kylmään sotaan. Näin totesi muun muassa toukuussa 1999 Suomessa esitelmöinyt amerikkalaisprofessori Charles Kegley.

### **2.1.1 Itämeren vakaus palvelee Suomen etua**

Toisen merkittävän geostrategisen momentin muodostaa Itämeren alue. Baltian maiden epävakaisuus on yksi Suomen turvallisuuspolitiikan keskeisiä haasteita. Suomen kannalta on tärkeää, että Baltian maiden asema vakautuu. Vakauttamista on pyritty ylläpitämään huomattavilla satsauksilla Baltian perusrakenteita tukevaan kehitykseen. On ilmeistä, että Itämeren alueen vakaus palvelee myös Venäjän etua. Baltian maiden asevoimat ovat pienet. Latviassa, Liettuassa ja Virossa on aseissa yhteensä noin 23 000 sotilasta, joista noin 50 prosenttia on varusmiehiä ja rajavartiostoa. Reservejä Virossa ja Latviassa on molemmilla noin 11 000-14 000. Liettua on ainoana Baltian maana säilyttänyt osittain vanhaan neuvostojärjestelmään perustuvan reservin, jonka kokonaisvahvuus on noin 355 000 sotilasta. Käytännössä aktiivisia reserviläisiä on noin 27 000. Loput runsaat 300 000 sotilasta luokitellaan ”toiseen luokkaan”, jossa he palvelevat 59:ään ikävuoteen asti.

Millään Baltian maalla ei ole sotilailleen kunnollista kalustoa. Esimerkiksi taistelulentokoneet ja panssarivaunut puuttuvat kokonaan. Virossa on Suomenlahden rannikkoa ja saaria, joilla on merkitystä niille, jotka haluaisivat joko turvata tai estää Venäjän laivaston pääsyn Itämerelle. Eniten Venäjän intressit vaikuttavat

Liettuan asemaan. Porkkalan tyyliin maasta erotettu Venäjän Itämeren laivaston päätukikohta Kaliningradissa on strategisesti haavoittuva ja sen merkitys korostuu edelleen Puolan liittyttyä Natoon. (Nokkala 1998, 35) Alue on Venäjälle myös poliittisesti merkittävä. Joulukuussa 2000 uutisoitiin Yhdysvaltojen tiedustelulähteisiin viitaten Venäjän siirtäneen uusinta taktista ydinasekalustoaan Kaliningradiin. Väite kiistettiin kaikkien osapuolten taholta. Uutisesta voidaan löytää kaksi tasoa: Yhdysvallat haluaa muistuttaa Venäjän ydinasevoiman olemassaolosta Keski-Euroopassa ja samalla legitimoida sillä omaa rooliaan. Uutinen saattoi olla myös liittolaisten viesti uudelle Yhdysvaltojen presidentille ja hänen esikunnalleen, jonka puheet Euroopan roolin pienentämisestä Yhdysvaltojen turvallisuusdoktriinissa ovat herättäneet paljon keskustelua. Toinen aspekti on Venäjän strateginen "kasvojenkohotus", ja osoitus piilevästä voimasta ja vaikutusvallasta Euroopan turvallisuusrakenteissa. Samalla se voidaan tulkita varoitukseksi Naton laajenemissuunnitelmille Baltiaan.

## ***2.2 Nato seisoo Venäjän ja Suomen rajalla***

Vaikka Naton sotilaallinen rooli Euroopassa on hämärtyneet kylmän sodan jälkeen, on sen rooli edelleen selkeä. Nato on WEU:n ohella toinen kollektiiviseen puolustukseen keskittynyt organisaatio. Sen jäsenvaltiot eivät kuitenkaan ole niin kiinteästi sitoutuneet auttamaan toisiaan kuin WEU:ssa, vaan avunannon muodoista neuvotellaan aina erikseen. Merkittävin ero Naton ja WEU:n välillä on siinä, että tällä hetkellä vain Natolla on riittävä sotilaallinen kyky antaa jäsenmailleen turvallisuustakuut.

Naton rooli Pohjolassa näkyy Tanskan, Islannin ja Norjan jäsenyyden muodossa. Yhdysvallat ei ole sijoittanut joukkoja pysyvästi muualle Pohjois-Eurooppaan kuin Islantiin. Sen ilma- ja merivoimat käyttävät kuitenkin säännöllisesti alueen meriä. Kriisitilanteita varten Norja on valtuuttanut Yhdysvallat käyttämään tarvittaessa muutamia lentokenttiään. Lisäksi mailla on sopimus Yhdysvaltojen Atlantin laivaston tietyistä huoltotoimenpiteistä. Yhdysvaltojen sotilaallinen merkitys Pohjois-Euroopassa on arvioitu huomattavasti suuremmaksi kuin Saksan tai Britan-

nian. Yhdysvaltojen meristrategiassa ei kuitenkaan enää 1990-luvulla ole korostettu eteentyöntymistä, kuten vielä kylmän sodan loppuvaiheissa. Norjan oma sotilaallinen voima on lähellä Suomen voimia rauhanaikana. (The Military Balance in Northern Europe 1996-1997, 4-17) Naton sotilaallisessa aluejaossa Pohjois-Eurooppa, Pohjois-Atlanti ja Brittein saaret on kytketty toisiinsa. Liiton Euroopan joukot jaetaan kahden suunnan mukaan, jotka ovat Keski- ja Pohjois-Eurooppa sekä eteläinen Keski-Eurooppa ja Välimeren suunta. Pohjois-Euroopan joukkoja johdetaan Tanskan Karupista ja Norjan Stavangerista. Naton joukkojen ryhmitys ja operatiivinen toiminta ei ole suuresti muuttunut kylmän sodan ajoista Pohjolassa. Natolle Grönlannin, Islannin ja Britannian kapeikko on strategisesti edelleen erittäin tärkeä. Nato voi valvoa Venäjän merivoimien liikkeitä, ja tarvittaessa yrittää estää sen pääsyn Pohjois-Atlantin merikuljetusten kimppuun. Liiton puolustusasema Pohjois-Norjassa on Tromsø tasalla kuten kylmän sodan aikanaikin (ibid., 15-17).

### **2.3 ”Liittoutumattomasta” Suomesta tullut ”liittoutumaton” Suomi**

Suomen sotilaspoliittisen aseman indikaattoriksi kuvataan sijainti Venäjän naapurimaana ja osana Pohjois-Euroopan geopoliittista kokonaisuutta. Venäjän asevoimien yleiselle heikkenemiselle ei ole annettu näkyvää merkitystä. Valtioneuvoston selonteossa vuodelta 1997 (VNS 1/1997) korostetaan Venäjän Leningradin sotilaspiirin muuttumista etulinjan sotilaspiiriksi ja sen joukkojen tulo-voiman ja iskukyvyn asteittaista kasvua. Venäjän luoteisosaan sijoitettujen lentokoneiden suorituskyvyn uskotaan moninkertaistuneen. Puolustuskyvyn uskotaan säilyvän korkealla tasolla. Arviot ovat selonteossa sijoitettu sotilaallisen turvallisuusympäristön poliittisempaan, Euroopan turvallisuuskehitystä koskevaan kuvaukseen. Virallinen selonteko osoittaa, että maan johdossa uskotaan Venäjän asevoimien muodostavan edelleen uhan Suomen turvallisuudelle. Venäjän heikentyneet asevoimat omaavat edelleen suuren potentiaalisen voiman. Ongelmat kulminoituvat sotilaiden palkkaukseen, polttoainepulaan, puutteelliseen huoltoon ja moraalisiin ongelmiin. Varsinainen Venäjän muodostama sotilaallinen uhka on kuitenkin kytketty mahdolliseen kriisiin Venäjän ja Baltian maiden välillä tai

muunlaiseen painostukseen Suomea kohtaan. Vastaavasti Naton kiinnostuksen Suomen suuntaan uskotaan olevan sotilasstrategista laatua. Natoa ei kuitenkaan pidetä sotilaallisena uhkana vaan liittolaisena juuri Venäjän varalta (Nokkala 1998, 34).

*“Itsenäisenä valtiona Suomella on vastuu oman alueensa puolustamisesta. Maanpuolustuksella on kansalaisten valtaosan varaukseton tuki. Puolustusvoimamme ovat keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa...*

*...Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton maa ja hoitaa puolustuksensa itsenäisesti. Tämä edellyttää kykyä itse valvoa koko valtakunnan aluetta...”*

(Sotilaallinen maanpuolustus 1999-2000)

Näillä sanoilla Suomi on määritellyt virallisessa tiedotusmateriaalissaan puolustusvoimien ja integraatiopolitiikan roolia. Virallinen Suomi on voimakkaasti ankuroitunut liittoutumattomuuskäsitteen ympärille, mutta käsite on hämärtyneessä ainakin turvallisuuspoliittisen jatkuvuusajattelun kannalta. Osallistuessaan esimerkiksi EU:n kriisinhallintaan ja PfP-kehityksen puitteissa järjestettävään toimintaan Suomi on hämärtämässä sotilaallisen liittoutumisen merkityssisältöä. Suomi voi halutessaan omaksua de facto Nato-jäsenen roolin, koska PfP antaa tähän kaikki mahdollisuudet. Presidentti Martti Ahtisaari totesi jo 1996 Iltasanomien haastattelussa Suomen olevan niin lähellä Natoa, kuin se ilman täysjäsenyyttä on mahdollista (Ervasti & Pietilä 28.9.1996). Tilanne on aiheuttanut sen, että Suomen turvallisuuspoliittisesta orientaatiosta ja liittoutumattomuudesta ei ulkopuolisten silmin välttämättä tehdä sellaisia johtopäätöksiä kuin suomalaiset toivoisivat. Aktiivisuus kriisinhallintavalmiuden kehittämiseen ja rauhankomppanuusyhteistyöhön yhdistettynä sotilaalliseen liittoutumattomuuteen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa Suomi ilmoittaa auttavansa muita mutta jää itse kollektiivisten turvallisuustakuiden ulkopuolelle. (Jalonen 1995, 124)

## **2.4 EU ja Nato Ruotsin ja Suomen yhteinen haaste**

Vuosituhanneen vaihteeseen mennessä Ruotsin asevoimat olivat supistuneet 30-50 prosenttia kylmän sodan loppuajoista. Ruotsi on kuitenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana uusinnut torjuntahävittäjänsä sekä suurimman osan raskaasta panssarivaunukalustostaan. Varusmiesten otantaa on selvästi pienennetty ja maavoimien prikaatien määrää suunnitellaan pudotettavaksi 13:sta 6:teen. Ruotsissa puolustusta kehitetään korostetusti kansainvälisen kriisinhallinnan sanelemien tarpeiden mukaisesti ja puolustusvoimien rakennemuutos kulkee muutamia vuosia Suomea edellä. Erona Suomeen on se, että nykyaikaisen sodankäynnin strategiassa erityisen tärkeät ilmavoimat ovat Ruotsissa noin neljä kertaa Suomen ilmavoimia suuremmat (The Military Balance in Northern Europe 1996-1997, 18-20). Ruotsin asevoimien vahvuus reservit ja kodinturvajoukot mukaan luettuna on noin 570 000 sotilasta. Taistelupanssarivaunuja on noin 540, tykkejä lähes 800, sukellusveneitä 9 ja pieniä merivoimien taistelualuksia 31. Taistelulentokoneita on noin 400. Puolustusbudjetti on Pohjoismaiden suurin, noin 5,2 miljardia dollaria (The Military Balance 2000-2001, 103-104). Ruotsia voidaan pitää osittain Suomen tulevan puolustusratkaisun esikuvana. Asevoimien rahan käytöstä yli 40 prosenttia käytettiin vuosina 1994-1996 hankintamenoihin. Ruotsi uusi tärkeintä strategista kalustoaan asevelvollisuusarmeijan kehityksen kustannuksella, kuten Suomessa on tehty 1990-luvun loppupuolelta alkaen. Erona Suomeen on se, että Ruotsilla on varaa pitää huomattavasti tehokkaampia ilma- ja merivoimia. Ruotsin sotilaallisen tiedustelun mukaan Venäjää ei pidetä maalle suurena uhkana. Sen tavanomaisten asevoimien uskotaan pystyvän operoimaan ainoastaan maan rajojen välittömässä läheisyydessä eikä konventionaalista hyökkäystä sisällytetä eurooppalaisiin uhkiin (Nokkala 1998, 32-33).

Ruotsin ja Suomen turvallisuusratkaisujen samankaltaista kehitystä tukee maantieteellinen sijainti Euroopan unionin reuna-alueella. Euroopan ja Naton turvallisuuskehityksen vaikutukset ovat korostetun tärkeitä juuri Pohjois-Euroopassa. Naton laajenemishankkeet itään ja Venäjän kasvanut vastustus luokittelee alueen turvallisuuspolitiikkaa enemmän kuin yleinen eurooppalainen turvallisuuskehitys antaa olettaa. Turvallisuusyhteisön laajeneminen ratkaisee jatkossa myös

Suomen asevelvollisuusarmeijan lopullisen koon ja merkityksen. Naton mahdollinen laajeneminen esimerkiksi Baltian-maihin muuttaisi Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittista asemaa merkittävästi. Tuolloin avainasemassa on Pohjoismaisen ja Eurooppalaisen yhteistyön suhde. Jos Suomi ja Ruotsi joutuvat Naton ja Venäjän puristukseen etelästä ja pohjoisesta, on alueellisen puolustuspolitiikan kehittäminen erittäin tärkeää. Suomi on Ruotsin ohella ajanut EU:ssa voimakkaasti "Pohjoisen ulottuvuuden" -käsitettä ja ollut innolla mukana myös Euroopan yhteisen puolustuksen luomisessa. Pohjoisen ulottuvuuden korostaminen on erityisesti aluepolitiikkaa, mikä edistää samalla alueellista turvallisuusyhteistyötä. EU on Suomen ja Ruotsin kannalta mieluinen kumppani turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta, koska Venäjä ei pidä sitä Naton kaltaisena sotilaallisena liittona eikä sen laajenemista ongelmana (Nokkala 1998, 68-69). Osaltaan tämä kehitys tukee molempien maiden tämän hetkistä turvallisuusajattelua. Molemmat haluavat pitää oman sotilaallisen turvallisuutensa kansallisissa käsissä. Suomi on viime vuosina ajautunut Ruotsia hanakammin Euroopan "kovan" ytimen suuntaan ja korostanut Nato-yhteistyötään.

#### **2.4.1 Suomi pelaa aikaa massa-armeijalleen**

Edellä kuvatussa turvallisuuskehityksestä voisi vetää yksinkertaistetun johtopäätöksen: Suomi ei usko Naton laajenevan Baltiaan lähivuosina. Sen vuoksi puolustusvoimia voidaan kehittää lyhytnäköisesti kriisinhallinnan suuntaan ja jättää yleiseen asevelvollisuuteen perustuva massa-armeija-ajattelu "hautumaan" pahapäivän varalle. Malli toimii tyydyttävästi muutamia vuosia, kunnes pääosa ei-kriisinhallinta-armeijan kalustosta vanhenee ja sen uusiminen käy lyhyellä aikavälillä mahdottoman kalliiksi. Tämän vuoksi armeijan johdolla on kova kiire hankkia puolustusvoimille lisärahoitusta (katso esim. Niitynperä & Haavisto 2001). Varat käytettäisiin ja käytetään (katso VNS 1/1997) lähivuosina kriisinhallintaprikaatien (valmiusyhtymät) kehittämiseen, jonka jälkeen tilanne voidaan arvioida uudelleen ja varoja ohjata tarvittaessa alueellisen puolustusjärjestelmän ja massa-armeijan ylösajoon ja kalustohankintoihin. Tätä näkemystä tukee esimerkiksi puolustusministeri Jan Erik Enestamin tammikuussa 2001 julkisuuteen päästämä

"ankka", jossa hän veikkaili "henkilökohtaisesti" reservin iän putoavan kymmenen vuoden kuluttua 50 ikävuodesta 35 ikävuoteen ja samalla sodanajan joukkojen vahvuuden putoavan noin 300 000 sotilaaseen. Tämänhetkinen puolustusvoimien varojen kohdennuspolitiikka johtaa todennäköisesti juuri tähän tilanteeseen. Työn edetessä hahmotetaan tätä kehityskulkua käytännössä.



### 3. Puolustusvoimien sisäinen ja ulkoinen rakennemuutos

Viime vuosikymmenen alussa puolustusvoimien käytössä oli vielä runsaasti toisen maailmansodan aikaista materiaalia, joka ei enää vastannut nykyaikaisen taistelun vaatimuksia. Tykkikalustosta ja kranaatinheittimistä yli puolet oli 1930- ja 1940-luvuilta. Vuonna 1990 pidettiin suomalaisia 1950- ja 1960-luvulla hankittuja sinkoja vanhentuneina. Tilannetta oli 60-luvulta alkaen korjattu hankkimalla pienissä erissä ohjuksia ja kertasinkoja. Maavoimien ajoneuvokalusto koostui vanhoista kotimaisista ja Neuvostoliittolaisista kuorma-autoista. Taisteluajoneuvot: T-55, T-72M -panssarivaunut, BMP-1 rynnäkkövaunut ja tiedustelu-panssarit sekä BTR-60 miehistönkuljetusvaunut olivat kaikki Neuvostoliitosta. Kotimaisia Pasi-vaunuja alettiin hankkia 80-luvun lopulta lähtien uusille jääkäriprikaateille. Ilmatorjunnan pääkalustona olivat 23 mm:n Sergei-tykit, joiden torjuntakyky oli lähinnä symbolinen. Helsingin suojana oli alueilmatorjuntaohjukset. Ilmavoimat lensivät 60-luvun Mig-21 Fishbed hävittäjästä modifioidulla Bis-versiolla sekä 50-luvulla ensilentonsa suorittaneilla ruotsalaisilla Draken-hävittäjillä. Reservien vahvuus oli noin 540 000 miestä. Varusmiehet palvelivat 8 tai 11 kuukautta. Yya-sopimus ja Pariisin rauhansopimuksen sotilaalliset velvoitteet olivat voimassa. (Kronlund 1993)

Kymmenen vuotta myöhemmin tilanne on muuttunut radikaalisti. 90-luvulla hankitulla aseistuksella ja armeijatyypin vaiheittaisella muutoksella massa-armeijasta on siirrytty liikkuvaan ja tulivoimaisempaan mutta pienempinä taistelu-osastoina toimiviin yksiköihin. Tämä kehitys on muuttanut puolustusvoimia sisältä ja ulkoa. On tapahtunut puolustusarkkitehtuurin rakennemuutos. Suomella on väitetty uuden vuosituhannen kynnyksellä olevan Pohjoismaiden suurimmat ja parhaiten varustetut maavoimat (Nokkala 1998, 33, katso myös Dörfer 1997, 42, The Military Balance 1999-2000). Yksi maailman arvostetuimmista sotilasalan aikakauslehdistä: Jane's International Defence Review, ylisti marraskuun 2000 numerossaan Suomen puolustusvoimia. Lehden mukaan Suomen armeija kykenee paremmin puolustamaan maataan lyhyellä varoitusajalla, kuin mikään muu Euroopan unionin jäsenmaa. Johtopäätökseen ovat vaikuttaneet sodan ajan puolus-

tusvoimien suuri vahvuus ja kyky nopeaan liikekannallepanoon. Lehden mukaan yleiseen asevelvollisuuteen perustuva järjestelmä näyttää kansainvälisessä vertailussa kestävän hyvin vertailun ammattiarmeijoihin (Arbucle 2000, 59-61).

### ***3.1 Tekniikka ja doktriinit haastavat alueellisen puolustusjärjestelmän***

Puolustusvoimissa 1990-luku oli muutosten aikaa. Edellä kuvattu turvallisuusympäristön muutos on heijastunut doktriinijatteluun. Suursodan uhka tai Suomeen kohdistuvan sotilasintervention mahdollisuus on edelleen olemassa mutta sen rooli on olennaisesti pienentynyt. Paikalliset konfliktit tai ei-valtiolliset asevoimat eivät ainakaan näillä näkymin haasta Pohjois-Euroopan sotilaspolitiikkaa (esim. Keskisuomalainen 3.4.2000). Haasteet liittyvät lähinnä kahteen kysymykseen: miten päästä eroon kylmän sodan sotilaallisista, poliittisista ja asenteellisista jäänteistä ja miten mennä mukaan Euroopan sotilaalliseen integraatioon. Suomen sotilasstrategista asemaa leimaa edelleen Naton ja Venäjän sotilaallisen konfrontaation mahdollisuus. Naton laajeneminen ja Venäjän toimintaan kohdistuva epäluulo, jopa pelko, määrittelevät vielä pitkään Suomen sotilasstrategista asemaa. Merkittävin alueellinen haaste liittyy Venäjän asevoimien heikkenemiseen suhteessa Naton laadulliseen aseteknologian kehitykseen. On lisäksi huomioitava, että Nato on väkivaltakoneisto, ja myös se tarvitsee vahvoja vihollisia voidakseen legitimoida olemassaolonsa ja resurssien kulutuksensa.

Pohjoismaissa ja Baltiassa voidaan odottaa Nato-yhteensopivuuden kannatuksen vahvistuvan etenkin asevoimien piirissä (Nokkala 1998, 80-81). Tulen myöhemmin osoittamaan, että Suomessa kehitys on jatkunut varsin selkeänä koko 1990-luvun jälkipuoliskon. Pohjois-Euroopassa haasteena on panostaa aseteknologian kehitykseen, tilanteessa jossa sotilasmenoja ei haluta lisätä. Vaikka valtionjohto ja puolustusvoimat vakuuttavat lähitulevaisuudessa luottavansa edelleen alueelliseen puolustusjärjestelmään, joka tulee sitomaan paljon joukkoja, ollaan puolustusvoimien sisällä kehitetty ja kehittämässä ammattiarmeijan tyyppisiä yksiköitä. Esimerkkeinä mainittakoon varustusvaiheessa olevat valmiusyhtymät, Kansainvälinen valmiusjoukko FRDF ja eduskuntakeskustelujen alla

olevat Strategisen iskun joukot. Alueellinen puolustusjärjestelmä on suunniteltu torjumaan laajamittaista hyökkäysuhkaa, jota ei virallisesti pidetä todennäköisenä, mutta jonka pelkoa ei Suomen historiallisten tapahtumien valossa ole helppoa pyyhkiä pois. Vaikka asevelvollisuusarmeijan uskottavuus ja tarve on lyhyellä tähtämellä heikkenemässä ja paineet teknistyvien aselajien vaatimusten mukaisesti valikoiviin varusmiesotantoihin kasvavat, suosii massa-armeijaa ennen muuta rahapula. (Keskisuomalainen 9.10.1998 ja Nokkala 1998, 81)

### ***3.2 Ilmavoimat aloittavat kalustorallin: F-18 Hornet***

Kylmän sodan päätösvaiheessa oli Suomessa esillä erityisesti ilmapuolustuksen vahventamisen tarve. Hävittäjäkauppaa oli ryhdytty valmistelemaan jo 1980-luvun lopussa, koska tiedettiin Mig- ja Draken -kaluston vanhenevan hylkäyskuntoon runsaan kymmenen vuoden kuluessa. Varsinaisesti hävittäjähankinta nytkähti liikkeelle 1989, jolloin ilmavoimat lähetti alustavan tarjouspyynnön kolmelle länsimaiselle konevalmistajalle. Mukana olivat ruotsalainen Jas Gripen, ranskalainen Mirage 2000-5 ja amerikkalainen F-16 Falcon. Hankkeen hinnaksi kaavailtiin tuolloin noin kuutta miljardia markkaa (Hiilamo 1994, 17). Tässä vaiheessa luultiin vielä yleisesti, että Suomi valitsee toiseksi konetyypiksi Neuvostoliittolaisen Mig-29 Fulcrum -koneen. Ilmavoimissa vakuuteltiin vielä keväällä 1989, että puolet koneista ostetaan idästä ja puolet lännestä. Migien hankinta pidettiin julkisesti esillä aina vuoteen 1991. Syy tähän oli poliittinen. Euroopan "tuttu" malli oli murenemassa käsiin, eikä ulkopoliittinen johto halunnut julkistaa päätöstä Migien hylkäämisestä. Tuolloin pelättiin jopa vetoamista yysopimukseen. Yhdysvaltojen merivoimien edustajat marssivat ilmavoimien esikuntaan 1990-vuoden lopulla, ja tarjosivat suomalaisille F/A-18 Hornet hävittäjää, joka oli valittu Yhdysvaltojen laivaston pääkonetyypiksi. Hornetien hyväksyminen kilpailuun oli yllätys. Koneita oli tarjottu ilmavoimille jo 1980-luvun puolivälissä, ja vastaanotto oli ollut hyytävä. Puolustusvoimien johto oli sanonut suoraan konetta esitelleelle Apollo-kuualusten komentaja Peter Conradille, ettei yhdysvaltalainen kone poliittisista syistä tule kysymykseen (Hiilamo 1994, 23).

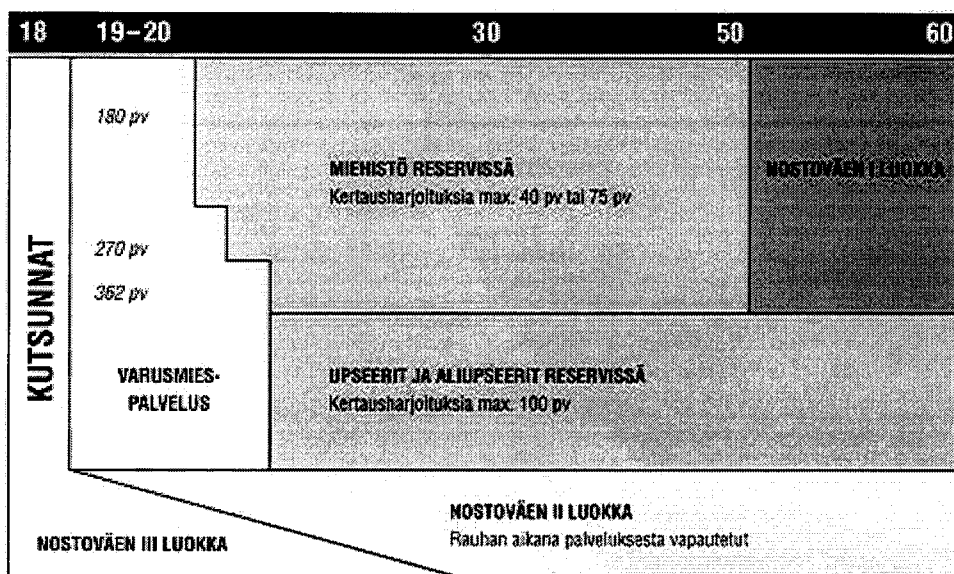
Päätös 64:n F/A-18 Hornet-hävittäjän hankinnasta julkistettiin 5. toukokuuta 1992. Suurin Suomessa koskaan toteutettu asekauppa, jonka hinta-arviot vaihtelevat nykyisin 16-20 miljardin markan välillä, aloitti virallisesti koko puolustusvoimia koskevan kalustollisen rakennemuutoksen. Alunperin suunnitelmissa oli hankkia kevyt yksimoottorinen ilmataisteluun erikoistunut hävittäjä, jollaisia muut ehdokkaat olivat. F/A-18 Hornet (F/A eli Fighter/Attack) on kuitenkin kaksimoottorinen lentotukitukialuksilta operointiin suunniteltu muita ehdokkaita huomattavasti raskaampi hävittäjäpommittaja, joita Yhdysvallat ja Nato käyttävät pääosin rynnäköintiin ja pommitustehtäviin. Suomen osalta kaupassa päätettiin säästää, ja ainakin virallisesti koneiden maataisteluaseet jätettiin hankkimatta. Samalla nimestä pudotettiin A-kirjain pois (F-18). Suuri pitkäkestoinen asekauppa sitoo ilmavoimia Yhdysvaltoihin vastakauppojen, varaosatoimitusten ja järjestelmäpäivitysten muodossa (Hiilamo 1994, 87). Hävittäjäkauppa oli samalla poliittinen pelinavaus uusille valmiusyhtymäsuunnitelmille ja kalustohankintojen uudelle suuntaamiselle sekä teknisesti että poliittisesti.

Hornetien mahdollisuudesta osallistua kansainväliseen kriisinhallintaan keskusteltiin ensimmäisen kerran jo 1994. Ilmavoimien komentaja Heikki Nikunen arvioi, että ilmavoimat voisi lähettää yhdellä kertaa 4-6 konetta kansainvälisiin operaatioihin aikaisintaan vuoden 2000 jälkeen, jolloin kaikki Hornetit ovat toimintavalmiudessa (Hiilamo 1995, 32). Hornetien käyttö kansainvälisiin sotilasoperaatioihin on kuitenkin epätodennäköistä. Vaikka Naton käyttämä yhdysvaltalainen huoltojärjestelmä mahdollistaa periaatteessa koneiden huollon ilman suurempia kotimaisia panostuksia, on koneiden ase- ja viestintäjärjestelmissä eroja, joiden yhteensovittaminen pienessä mittakaavassa ei ole järkevää. Periaatteessa koneet voivat toimia ja lentää myös sotatoimialueella, mutta koneen, lentäjän ja taistelunjohdon välistä kommunikaatiota tulisi yhdenmukaistaa. Lisäksi suomalaisista koneista puuttuu kokonaan maataisteluaseet, kun taas Nato käyttää Hornetia taistelutehtävissä pääasiassa ilmasta-maahan rynnäköintiin. Koneiden käytöstä esimerkiksi entisen Jugoslavian alueen lentokiellonvalvonnassa on ajoittain keskusteltu ja koneita on jo osallistunut monikansallisiin harjoituksiin.

### **3.3 Maavoimien rakennemuutos - määrästä laatuun**

Maavoimien sodanajan vahvuus on pudonnut 1990-luvun alun noin 440 000 miehestä nykyiseen noin 385 000 mieheen. Suurin osa vähennyksistä selittyy palvelukseen astuvien ikäluokkien pienentymisellä. Vuoteen 2008 mennessä puolustusvoimien kokonaisvahvuus tullaan pudottamaan nykyisestä noin 520 000 miehestä ja naisesta noin 430 000 sotilaaseen. Eniten vahvuutta kevennetään maavoimista. Maavoimien organisaatiota on muuttanut rannikkotyökistön siirtäminen merivoimiin 1998 ja helikopteriaselajin siirtäminen ilmavoimista maavoimiin. Maavoimien sodan ajan iskukykyisimmän osan ovat koko 1990-luvun muodostaneet 10 jääkäriprikaatia ja 2 panssariprikaatia. Näiden lisäksi kriisitilanteessa muodostetaan 14 jalkaväkiprikaatia ja noin 50 erillistä pataljoonaa, jotka varustetaan vanhemmalla kalustolla. (Visuri 1998, 123-124) Maavoimissa puolustusvoimien rakennemuutos on tähän mennessä näkynyt vahvuuden pienentymisen ohella voimakkaimmin kaluston ja aseistuksen hankinnassa. Painopiste on siirtynyt liikkuvuuden ja tulivoiman lisäämiseen pienemmille yksiköille. Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena kalustohankinnat on suunnattu lähes yksinomaan länsimaihin. Aseteknologian kehitys ja poliittiset syyt ovat siirtäneet kalustohankintojen painopistettä määrästä laatuun.

Jalkaväkiprikaatin ja jääkäriprikaatin ero on taisteluteholtaan korostunut ja korostuu tulevaisuudessa edelleen. Jalkaväki liikkuisi sotatilassa edelleen pääosin traktoreilla ja polkupyörillä ja tulitukikalustona käytettäisiin kymmenien vuosien ikäistä aseistusta. Jalkaväen vaatetus ja varustus olisi poikkeava ja arviolta runsaat 100 000 miestä varustettaisiin suomalaisen rynnäkkökiväärin sijaan kiinalaisella AK-47 kopiolla. Selvennyksenä mainittakoon, että varusmiespalveluksen jälkeen suurin osa varusmiehistä sijoitetaan 5-15 vuodeksi jääkäriprikaatien sodanajan organisaatioon. Iän karttuessa ja mahdollisen terveydellisten syiden perusteella reserviläinen pudotetaan automaattisesti jalkaväkiprikaatin organisaatioon. Miehistö siirretään reservissä nostoväkeen 50-vuotiaana ja upseerit ja aliupseerit 60-vuotiaana.



Taulukko 1 (www.mil.fi):

Asevelvollisuus aika kestää Suomessa 43 vuotta. Varusmiehet palvelevat tehtävästä riippuen 6-12 kuukautta. Tulevaisuudessa reservien leikkaaminen on todennäköistä, jolloin asevelvollisuusajan yläikärajaa lasketaan rajuimpien kaavailujen mukaan jopa 35-ikävuoteen.

### 3.4 DDR:n ylijäämäkalusto ratkaisee materiaalipulmia

Maavoimien panssarijoukkojen kalusto uusittiin pääosin alkaen 1980-luvun alkupuolelta. 1981-82 maahan saapuivat neuvostoliittolaiset BMP-1 -rynnäkköpanssarivaunut. Ensimmäiset T-72M1 taistelupanssarivaunut saapuivat 1984 ja uudet BMP-2 -rynnäkkövaunut hankittiin vuosina 1988-1990. Suomen panssarivaunuteollisuuden voitto oli vuosi 1990, jolloin panssaroitujen miehistönkuljetusvaunujen tilauksista tehtiin päätöksiä. Neuvostoliitosta hankittiin kokeiluja varten kaksi BTR-80 -vaunua, joita oli tarkoitus hankkia suuri erä. Taktisten testien ja Neuvostoliiton kehityksen tuoman epävarmuuden perusteella hankinnoista luovuttiin kotimaisen Sisu XA-180 eli Pasiin hyväksi (Muikku 1997, 15). 1980-luvun esikunta-, taistelu-, kuljetus- ja rynnäkköpanssarivaunujen hankinnat mahdollistivat sodan aikana perustettavien panssariprikaatien määrän kohottamisen yhdestä kahteen.

Pariisin rauhansopimuksen kumoaminen syksyllä 1990 mahdollisti aseostot nyt myös entisestä DDR:stä. Suomeen hankittiin erittäin edulliseen hintaan runsaasti entisen DDR:n kansanarmeijan jäämistöä. Panssarivaunuja ostettiin tammikuun 1992 ja syyskuun 1994 välillä kaikkiaan 397 kappaletta. Kenttätykkejä ja raketinheittämiä saapui maahan 540 sekä ilmatorjunta-aseita noin 800 kappaletta. Hankintojen seurauksena tulivoimaisimpien taistelupanssarivaunujen kokonaismäärä nousi 200 kappaleeseen ja kenttätykkien määrä 1 100 kappaleeseen. Merkittävä oli myös massiivinen tykistön ampumatarviketilaus. Hankinta oli edullinen ja turvasi maavoimien raskaan kaluston käytön tulevaisuudessa. Materiaalia tuotiin Suomeen peräti 50 000 tonnia, mikä yhteen junaan sovitettuna tekisi siitä 50 kilometriä pitkän vaunujonon. Neuvostoliiton hajottua ampumatarvike-, varaosa- ja huoltotoimitukset kuivuivat olemattomiin. Viimeinen Neuvostoliitosta tehty hankinta oli 152 millimetrin 2S5 telakanuunoiden tilaus. Ne saapuivat maahan 1991. Määrä supistui alunperin suunnitellusta Saksasta ostettujen panssarihaupitsien vuoksi. Joulukuussa 1995 Venäjä suostui lyhentämään Neuvostoliiton aikaisia velkojaan toimittamalla Suomeen kolme Buk-M1 alueilmatorjuntaohjusjärjestelmää. Venäjältä ei ole hankittu uusia merkittäviä asejärjestelmiä. (Muikku 1997, 16) 1990-luvun alkupuoli oli maavoimissa modernisointien aikaa. Puolustusvoimien rahat käytettiin pääosin torjuntahävittäjien hankintaan. Maavoimissa kehitys suunnattiin Sisu XA-180 järjestelmän kehittämiseen ja DDR:n ylijäämäkaluston modernisointeihin. (The Military Balance 1999-2000, 89)

## 4 Valmiusyhtymät - asevelvollisuusarmeija murroksessa

Maavoimien osalta kehitys ja varsinainen rakennemuutos käynnistyi, kun eduskunta hyväksyi keväällä 1998 6,1 miljardin markan tilausvaltuuden valmiusyhtymille. Hankinnat ajoittuvat vuosille 1999 - 2006. Valmiusyhtymien varustamiseen voidaan suunnata jo aiemmin hyväksytystä tilausvaltuudesta noin 1,3 miljardia markkaa. Huomattavaa on, että kyseinen suuri rahasumma ollaan sijoittamassa ainoastaan kolmen valmiusprikaatin varustamiseen. Maavoimien teknistä tasoa nostetaan määrän kustannuksella. Maavoimat perustavat jokaiselle kolmelle maanpuolustusalueelle valmiusprikaatin, joka on nykyistä sodan ajan jääkäriprikaattia kevyempi, liikkuvampi ja tulivoimaisempi. Prikaatin vahvuus on noin 5 000 henkeä (Karjalainen 13.3.2000). Keskisuomalaisen haastattelussa maavoimapäällikkö, kenraaliluutnantti Juha Kainulainen kertoo, että 42 prosenttia jo myönnettyistä tilausvaltuuksista käytetään tulivoiman kehittämiseen. Hankintalistalla ovat uudet tykistö- ja kranaatinheitinjärjestelmät. Tilausvaltuuksista kahdeksan prosenttia suunnataan taistelunkestävyyden kehittämiseen, viidennes tiedustelu- ja johtamisjärjestelmään sekä kolmannes liikkuvuuden parantamiseen, jota varten ollaan hankkimassa kuljetushelikoptereita. Reservissä olevaa 1,6 miljardia kaavaillaan saattokopterien eli taisteluhelikopterien hankintaan. Eduskunta tyrmäsi taistelukopterien ostoaiheet, mutta uuden kuljetuskopterityypin suuntautuminen monitoimikopterista selkeään kuljetusversioon kertoo vahvasti siitä, että myös taisteluhelikopterit tullaan hankkimaan. Alunperin ykkösvaihtoehtona pidetty monitoimikopteri UH-60 Sikorsky Blackhawk ei ole enää edes hankintalistalla, vaan kaikki tarjouskilpailussa mukana olevat ehdokkaat ovat selkeästi raskaampia ja omasuojaltaan heikompia. Prikaateihin on haettu mallia ulkomailta, esimerkiksi Hollannista ja muista Nato-maista (ibid., 13.3. 2000).

Valmiusprikaatien tiedustelua tuetaan Sveitsistä hankituilla Ranger-tiedustelulennokeilla, jotka otettiin koekäyttöön vuoden 2001 alussa. Lennokit ovat nousseet modernin maasodankäynnin tiedustelun tueksi satelliittien ohella. Lennokkien avulla voidaan ohjata esimerkiksi tulta, kuvata kohteita ja todeta tulen vaikutus. Valmiusprikaatien komentopaikat sijoitetaan ajoneuvoihin. Näin py-



ritään lopullisesti eroon neuvostotyyllisestä tiukasti keskitetystä johtamisesta, joka todettiin esimerkiksi Persianlahden sodassa hyvin haavoittuvaksi. Irakin ilmapuolustus oli sodassa määritelty vahvimmaksi mitä vastaan on koskaan hyökätty. Tietoliikenneyhteyksien eliminointi lamautti kuitenkin ilmapuolustuksen johtajajärjestelmän, eikä potentiaalisesti tehokasta järjestelmää voitu hyödyntää tehokkaasti. Tämä selittää Irakin vastaisen liittouman pienet tappiot, yhteensä 38 konetta, joista amerikkalaisten osuus oli 27 (Knuuti 1999, 68-69).

Valmiusprikaatien liikkuvuus perustuu motorisointiin. Karjalan prikaatista muodostettava yhtymä varustetaan ruotsalaisilla telavetoisilla CV90 –taisteluaajoneuvoilla (AFV, Armored Fighting Vehicle), Porin prikaatin yhtymä lisäpanssaroiduilla kotimaisilla Pasi-vaunuilla ja Kainuun prikaatin yhtymä Nasu-telakuorma-autoilla. Tulivoimaa lisätään kotimaisilla 155 millin liikkuvilla tykeillä, joita on tilattu kaikkiaan 36 kappaletta. Alkujaan tykistöaseiksi oltiin hankkimassa moderneja telatykkeitä, joita ehdittiin jo testata Suomessa keväällä 2000. Panssaroitujen telatykkien hankinnasta luovuttiin, koska järjestelmän ylläpito todettiin testeissä niin kalliksi, ettei käytettävissä olevalla rahoituksella olisi pystytty hankkimaan riittävää määrää tykkeitä. Uuden kotimaisen 155 millin raskaan kenttätykin ampumaetäisyys on 40 kilometriä ja tulinopeus 6 – 9 laukausta minuutissa. Järjestelmä on varustettu moottorilla, mikä mahdollistaa siirtymisen tuliasema-alueella. Strategisesti nyt hankittavat aseet eivät yllä alunperin kaavailtujen nopeasti liikkuvien ja muunneltavien telatykkien tasolle. Etuna on kuitenkin hankkeen kotimaisuus (VN 2, 13.11.2000).

Kranaatinheitinkomppaniat varustetaan suomalaisruotsalaisella Amos-järjestelmällä, jossa kaksipiippuinen itselataava 120 millin heitintorni on asennettu Pasi-vaunuun. Israelin armeijan kehittämä järjestelmä Amos (Advanced Mortar System) tehostaa merkittävästi kranaatinheitinaselajin toimintaa. Aseella voidaan ampua erikoisampumatarvikkeita, kuten ohjautuvia panssarintorjunta-ammuksia ja viuhka-ammuksia, jotka hajoavat ilmassa lukuisiksi pienemmiksi ammuksiksi. Aseen tuhovaikutus, hinta ja muunneltavuus on monin kerroin perinteistä kranaatinheitintä suurempi. Järjestelmän käyttö ja huolto vaatii lisäksi

laajaa teknistä asiantuntemusta.

Ilmasuojaa tehostetaan uudella kevyellä kohdeilmatorjuntaohjusjärjestelmällä. Lisäksi panssarintorjuntaohjusjoukkueille hankitaan uusia keskitorjunta-alueen panssarintorjuntaohjuksia, joilla korvataan ikääntyvä venäläinen kalusto. Kemiallisten-, biologisten- ja ydinaseiden uhkaa varten hankitaan tiedusteluajoneuvoja, joita voidaan käyttää saastuneen alueen ja puhdistustulosten määrittämiseen. Sotilaat varustetaan uudella vaatetuksella ja taisteluliiveillä. Pimeänäkölaitteet ja 8,6 millin tarkkuuskiväärit kuuluvat perusvarustukseen. (Karjalainen 13.2.2000)

#### ***4.1 Ammattisiipi reserviläisten seassa***

Sotilastekniikkaa tuntevalle valkenee nopeasti kehityksen suunta. Valtioneuvoston selonteossa (VNS 1/1997) luodaan kehitykselle selvät raamit. Maavoimien painopiste on kolmen valmiusyhtymän varustamisessa. Uusia valmiusyhtymiä kutsutaan prikaati 2005 -nimellä. (VNS 1/1997, 78). Valmiusyhtymien varustamisen seurauksena maavoimien sodan ajan prikaatien määrä vähenee vuoteen 2008 mennessä 27:stä 22:een. Rannikkojääkäriprikaati poistetaan sodan ajan kokoonpanosta ja kolme jääkäriprikaatia muuttuu edellä kuvatuiksi valmiusyhtymiksi. Nykyisistä 14 jalkaväkiprikaatista muodostetaan 11 alueellista prikaatia. Puolustusvoimien käytössä on edelleen paljon vanhaa mutta käyttökelpoista materiaalia, esimerkkinä juuri osa DDR:n ylijäämäkalustoa. Materiaalia siirretään asteittain joukko-osastohierarkiassa alaspäin ja samalla maavoimien rakenne muuttuu radikaalisti. Kolmen valmiusyhtymän muodostamiin "kärkijoukkoihin" satsataan varoja muiden joukko-osastojen kustannuksella. Puolustusvoimien sisälle on syntymässä ammattimainen siipi, joka muistuttaa rakenteellisesti useiden Nato-maiden iskujoukkoja. Valmiusprikaateille on ominaista niiden kyky itsenäiseen toimintaan ja riippumattomuus kiinteistä järjestelmistä. Näin ollen niiden käyttöä eivät rajaa maantieteelliset seikat. Joukot ovat nopeasti liitettävissä Naton tiedustelu- ja komentojärjestelmän piiriin, jolloin niitä voidaan tarvittaessa käyttää osana suurempaa kokonaisuutta. Joukot eivät ole riippuvaisia kiinteistä huoltojärjestelmistä ja esimerkiksi ruokahuolto järjestetään edellä mainitun CJTF-

esikunnan toimesta. Samalla maavoimiin syntyy karkeasti jaoteltuna kolme taiteluteholtaan erilaista yksikköluokkaa: Kolme helikopterein ja parhain aseina varustettua valmiusyhtymää, 11 hyvin varustettua jääkäriprikaatia ja 11 vanhaa kalustoa käyttävää jalkaväkirykmenttiä. Poikkeuksen säännöstä muodostavat kaksi jääkäriprikaatiluokituksen alle kuuluvaa panssarirykmenttiä, jotka ovat tulivoimalla mitattuina maavoimien selvästi raskaimmat ja tulivoimaisimmat yksiköt. (Sotilaallinen maanpuolustus 1999-2000)

#### **4.2 Muuttuvat kaliiberit ja henkilöstöpula**

Suomi on jo vuosia pyrkinyt viralliseen yhteistyöhön WEAG:n kanssa. (Western European Armaments Group, Länsi-Euroopan puolustusmateriaaliryhmä) EU-jäsenyyden myötä, Suomen liityttyä tarkkailijajäseneksi WEU:hun, pyrki se samalla tarkkailijajäseneksi WAEG:hen. Suomen yhteistyöpyrkimykset torjuttiin yksiselitteisesti WEAG:n edustajien taholta. Päätöstä perusteltiin sillä, ettei pelkkä WEU:n tarkkailijajäsenyys riitä perusteeksi WEAG:n toimintaan osallistumiselle.

Euroopan kriisinhallintajoukkojen perustamispäätös 13.11.2000 muutti kuitenkin Suomen asemaa niin, että se hyväksyttiin järjestön jäseneksi yhdessä kolmen uuden Nato-maan, Tsekin, Unkarin ja Puolan ohella. Mukaan otettiin samalla myös Ruotsi ja Itävalta (VN 3, 13.11.2000). WEAG:n tarkoituksena on ylläpitää materiaalista yhteistyötä Naton kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa kaliiberien, komentoverkon ja armeijoiden sisäisen hierarkian yhdenmukaistamista. Esimerkkeinä WEAG-standardeista Suomesta mainittakoon F-18 Hornetin GPS-suunnistusjärjestelmä, joka nojaa täysin Yhdysvaltalaisiin satelliitteihin, 155 millimetrin kaliiberi tykistöaseissa, joka on Naton standardi tai vaikkapa tarkkuuskiivärien 8,6 millimetrin Nato-yhteensopivuus. Suurin WEAG-kaliiberimuutos on rynnäkkökivääreiden muuntaminen 7.62 millimetristä 5,56 millimetriin. Tätä muutosta ei Suomi ole halunnut vielä tehdä, vedoten hankkeen kalleuteen ja suomalaisen maaston vaatimuksiin. WEAG -jäsenyys on selvä, mutta taloudellisesti jäkevä liike kohti Natoa. Samalla se on EU-kriisinhallintajoukkojen osalta osoitus siitä, mille pohjalle sotilaallista integraatiota rakennetaan.

Puolustusvoimien tekninen rakennemuutos tuo mukanaan myös henkilöstöpuolia. Uudet valmiusyhtymät edellyttävät sotilailta enemmän teknistä osaamista aikaisempiin verrattuna. Paineet koulutusjärjestelmän kehittämiseen ja muuttamiseen ovat kasvaneet. Varusmiesten palvelusaikajärjestelmä oli ensimmäinen suuri muutos koulutusrakenteessa. Ottamalla käyttöön kahdentoista, yhdeksän ja kuuden kuukauden palvelusajat pyritään puolustusvoimissa parantamaan sodan ajan joukkojen tuotantokykyä. Jalkaväkiprikaateihin sijoitettava aines selviää entistä lyhyemmällä koulutusajalla mutta uudet teknistyvät tehtävät vaativat ja mahdollistavat entistä pidemmän 12-kuukauden palvelusajan. (VNS 1/1997, 80)

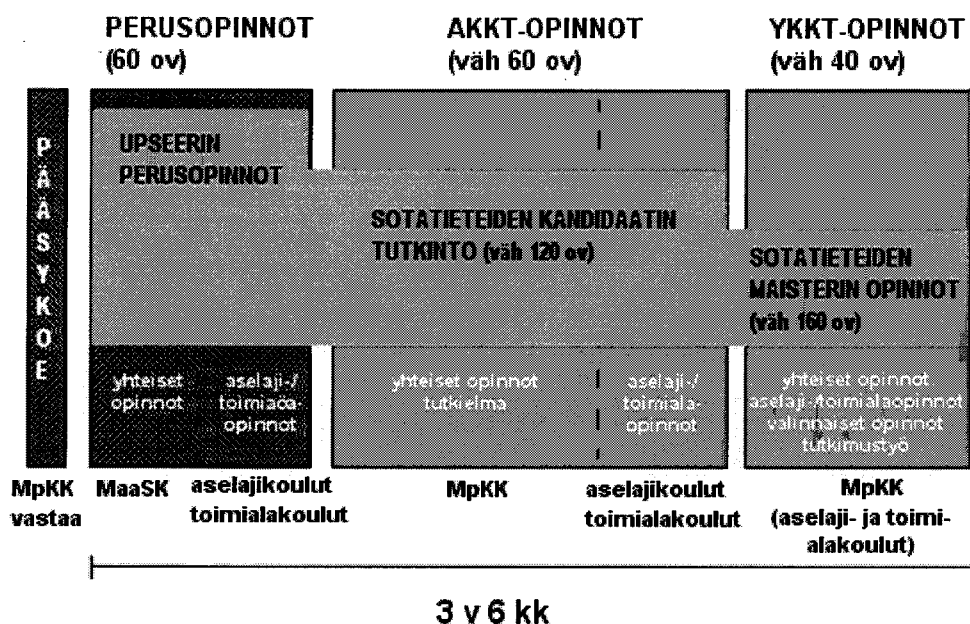
Rauhanajan asevoimissa palvelee Suomessa 31 000 henkilöä, joista 75 prosenttia on varusmiehiä. Reservissä asevelvollisia on vuoden 2001 alussa edelleen runsaat 500 000. Kutsuntoihin osallistuvasta ikäluokasta yli 90 prosenttia suorittaa asepalveluksen. Sisäisen rakennemuutoksen ohella puolustusvoimille aiheuttaa ongelmia yhteiskunnassa toteutunut elinkeinorakenteen muutos, mikä näkyy asevelvollisten tiettyjen ominaisuuksien muuttumisena. Agraariyhteiskunnasta palveluyhteiskuntaan siirtyminen ja siitä seurannut nuorison harrastusten ja elämäntyylin muutos vaikuttaa myös puolustusvoimissa palvelemaan ainekseen. Asevelvollisista tehtyjen tutkimusten mukaan (Liimatta 2000) varusmiesten koulutusvalintaan vaikuttaa kaksi epävarmuustekijää: määrä ja laatu. Edellä mainittujen valmiusyhtymien koulutukseen ei ole saatu riittävästi alokkaita. Kuvaavaa on myös tammikuun ja heinäkuun saapumiserien suuret tasoerot. Tammikuun saapumiserästä johtajakoulutukseen soveltuvia ja halukkaita varusmiehiä ei ole tarpeeksi. Heinäkuun saapumiserässä heitä on yli joukkotuotantotarpeen (Liimatta 2000, 62-63). Ero johtuu ajankohdasta. Johtajakoulutukseen valitaan mielellään esimerkiksi lukion käynnyttä henkilöstöä, jota on lukion päättymisen ajankohdan vuoksi runsaasti tarjolla juuri kesän saapumiserässä. Tutkimusten mukaan varusmiehillä on myös entistä enemmän ongelmia palvelukseen astuessaan. Yleisiä vaivoja ovat pelko, ahdistus, alkoholismi ja huumeongelmat. Kuuteen kuukauteen lyhentynyt palvelusaika riittää useimmissa tapauksissa peruskoulutuksen antamiseen. Joillakin erikoisaloilla, kuten panssarintorjuntaohjushmiehillä ja tiedustelijoilla kuuden kuukauden koulutusaika ei tahdo riittää yhä

teknistyvien välineiden hallitsemiseen. Tiivistynyt koulutustahti on erityisen rankka kouluttajille, joiden määrää ei ole lisätty. Toistuvat ympärivuorokautiset harjoitukset ovat aiheuttaneet sen, että vain alle 40 prosenttia kyselyyn vastanneesta koulutushenkilökunnasta suoriutui tehtävistään säännöllisen työajan puitteissa. (Liimatta 2000, 63)

#### ***4.3 Upseerien koulutus saman katon alle – virat kortille***

Upseereiden koulutusjärjestelmää etenkin opistoupseereiden osalta ollaan muuttamassa. Opistopohjaisesta tasosta ollaan pyrkimässä vähintään ammattikorkeakoulutasolle ja varusmiesten peruskoulutusta kaavaillaan siirrettäväksi lähes kokonaan määräaikaisten sopimussotilaiden harteille. Malli on tuttu Yhdysvalloista. Syyskuussa 2001 alkaa Maanpuolustuskorkeakoulussa ensimmäinen uusimuotoinen upseerikoulutuskurssi. Koulutus on kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa kaikki oppilaat suorittavat vuoden aikana noin 60 opintoviikon laajuiset perusopinnot. Ensimmäisen vaiheen jälkeen voi koulutuksen lopettaa ja hakeutua puolustusvoimien palvelukseen määräaikaiseen virkaan. Vuoden koulutuksella sotilasarvo on vänrikki ja muutaman vuoden palveluksen jälkeen ”perussotilas” voidaan ylentää luutnantiksi. Virka on aina määräaikainen ja tehtävät varusmiesten koulutuksen parissa. Toisessa koulutusvaiheessa opiskellaan 120 opintoviikon laajuinen sotatieteen kandidaatin tutkinto, joka vastaa rakenteeltaan jotakuinkin nykyistä opistoupseerikoulutusta. Kandidaatit valmistuvat luutnantteina ja toimivat peruskoulutettuja upseereita vaativammissa tehtävissä. Perinteinen upseerinkoulutus on lähes ennallaan. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittavat upseerit valmistuvat sotatieteen maistereiksi noin 3,5 vuodessa. Heidän virkansa on vakinainen ja palvelusarvo aluksi yliluutnantti.

## Upseerin akateeminen koulutusohjelma



Taulukko 2 ([www.mil.fi](http://www.mil.fi)).

Uusimuotoinen akateeminen koulutusohjelma jakaa upseerien koulutuksen kolmeen osaan. Samalla koulutus siirtyy kokonaisuudessaan Maanpuolustuskorkeakoulun perustutkinto-osaston vastuulle. Kahdesta ensimmäisestä koulutusasteesta valmistuu määräaikaiseen virkaan. Määräaikaisuuden vastineeksi upseereille tarjotaan 5-10 vuoden palveluksen jälkeen huomattavan suuruista erorahaa, joka on virallisesti tarkoitettu uudelleen kouluttautumiseen.

Uudistunut upseerikoulutus ravistelee voimakkaasti puolustusvoimien rivejä. Pitkällä tähtäimellä uusi koulutusjärjestelmä on helppo tapa vähentää henkilöstöä ilman irtisanomisia. Alemmat upseerin tutkinnot tuottavat ainoastaan määräaikaisia sotilaita. Heidät voidaan täsmäkouluttaa tiettyyn tehtävään ja tietojen vanhentua tilalle voidaan kouluttaa uusi henkilö. Uudistus antaa liikkumavaraa puolustusvoimien henkilöpulaan, mutta saattaa johtaa vakaviin rekrytointiongelmiin. Sitoutuminen perinteiseen "kutsumusammattiin" vähenee ja heikentyneet urakehitysmahdollisuudet karsivat aivokapasiteettia. Toisaalta malli on puolustusvoimien kannalta joustava ja antaa paremman mahdollisuuden luokitella upseereita taitojensa mukaan. Usein esitetty kysymys koulutus uudistuksen osalta kuuluukin: Miksi vanhaa aliupseerijärjestelmää ei herätetty uudelleen henkiin? Tulevaisuudessa koko puolustusvoimien henkilöstö palvelee upseerien arvomer-

keillä. Esimerkiksi Nato-jäsenyyden edellytyksenä on aliupseeriston olemassaolo (Otranen 2001, 12-13).

Suurimman henkilöstöongelman puolustusvoimille muodostaa uusi helikopteriaselaji. Kolme vuotta sitten toteutettu aselajin siirto maavoimiin on osa pitkän tähtäimen suunnittelua. Helikopteriaselaji soveltuu parhaiten maavoimien tueksi parantamaan liikkuvuutta ja antamaan tulitukea. Ongelmana Suomessa on asiantuntevan sotilashelikopterihenkilöstön puuttuminen lähes kokonaan. Ilmavoimilta siirtyi maavoimille seitsemän keskiraskasta MI-8 kuljetushelikopteria ja neljä kevyttä Hughes 500-koulutuskopteria (Sotilaallinen Maanpuolustus 1999-2000). Nyt kuljetushelikoptereita, ja mahdollisia taisteluhelikoptereita ollaan hankkimassa useita kymmeniä. Pulaa on ennen kaikkea lentäjistä, lennonopettajista ja mekaanikoista. Tukikohdat puuttuvat ja helikopteritaktiikka on luotava tyhjästä. Mallia haetaan Euroopan Nato-maista.

## 5 Puolustuksen rahoitus ja suunnitelmat ristiriidassa

Turvallisuusarkkitehtuurin rakennemuutoksen yksi tärkeä elementti on päätöksenteon ja rahoituksen perusteissa tapahtuneet muutokset. Alkaen torjuntahävittäjähankeesta, on puolustusvoimien omaa "politiikkaa" puitu voimakkaasti eduskuntakeskusteluissa ja lehtien palstoilla. Vasta viime vuosina eduskunta on puuttunut puolustusvaliokunnan ja puolustusvoimien ehdotusten sisältöihin ja jopa muuttanut niitä. Kylmän sodan aikana puolustusvoimien asehankinnat suoritettiin vaivihkaa, eikä yksityiskohtaisia tietoja kaupoista ja niihin liittyvästä politiikasta käsitelty julkisuudessa. Syitä oli kaksi: ulkopoliittinen tilanne vaati passiivista suhtautumista aiheeseen ja tuolloin asejärjestelmien hankinta nähtiin niin monimutkaisena ja teknisenä prosessina ettei eduskunta siihen puuttunut, vaan valmistelu jätettiin puolustusvoimien ja valiokuntien harteille. Asiantuntijat tekivät ehdotukset ja eduskunta myönsi rahoituksen enempiä kyselemättä. Asia muuttui konkreettisesti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Ensimmäinen todella suuri turvallisuuspoliittinen hanke ulkopoliittisen muutoksen jälkeen oli hävittäjähankinta. Vielä hankkeen alkuvaiheessa media jätti aiheen rauhaan, mutta hiljalleen tilanne muuttui. Koneiden toimitusten alkaessa 1995 hanketta arvosteltiin ja keuhuttiin vuolaasti lehtien palstoilla. Yleisesti keskusteluissa todettiin ilmavoimien saaneen mitä halusi mutta hinnan nousseen hurjiin mittasuhteisiin. Tuolloinhan hintaa nostivat kymmenillä prosenteilla Suomen markan devalvoinnit. Noin 20 miljardin markan hävittäjähanke laman ollessa syvimmillään synnytti vahvoja reaktioita Suomessa ja sen ulkopuolella. Esimerkiksi ruotsalaiset purkivat pettyystään menetettyään Gripen kaupat amerikkalaisille. Jopa Ruotsin puolustusministeri antoi lehtihaastattelussa epäsuorasti ymmärtää, että Venäjän pelko oli ratkaissut kaupan. Gripeniä edustanut suomalaiseversti evp. Matti Lumme puolestaan arveli Venäjällä tapahtuneen jotakin hätkähdyttävää, mikä antoi Suomen sotilasjohdolle syyn valita torjuntahävittäjäksi F/A-18 Hornetin. Lumpeen mielestä tämä oli ainoa järkevä syy siihen, että alunperin suunniteltu yksimootorinen kevyt hävittäjä muuttui kaksimootoriseksi hävittäjäpommittajaksi (Hiilamo 1994, 14). Ranskalaiset Miragen tarjoajat vetosivat puolestaan Suomen EU-hakemukseen ja "eurooppalaisiin tunteisiin".



Kyseinen keskustelu oli uutta suomalaisessa turvallisuuskeskustelussa. Sisäpiirissä toteutettuja kauppoja ja hankkeita alettiin ruotia mediassa, mikä pakotti myös kenraalit hiljalleen julkisuuteen. Hornetien osalta käytiin vuonna 1996 mielenkiintoinen mediakeskustelu, mitä leimasi halu puuttua asioihin puutteellin taustatiedoin. Päätähtenä olivat juuri maahan saapuneet Hornetien pääaseet eli ilmasta ilmaan -ohjukset (AIM-120 Amraam ja AIM-9M Sidewinder). Keskipitkänmatkan Amraam-ohjusten lisäksi lähitorjuntaa varten Hornetit voidaan varustaa AIM-9M Sidewinder ohjuksin. Koneessa on lisäksi kiinteästi asennettu kuusipiippuinen 20 millin Vulcan-tykki. Media oli saanut käsiinsä vertailutietoja, jossa venäläinen Vympel R-73 ja israelilainen Python-4 olivat eräiltä osin Sidewinder ohjusta parempia. Tästä vertailutiedosta syntyi tiedotuskohu, jossa kritisoitiin Hornetien aseistusta ja viitattiin ohjusongelman aiheuttavan aukon Suomen ilmapuolustuskykyyn (Vuolle 1998, 163). Tapaus oli hyvä esimerkki ongelmasta, kun julkisuudessa käsitellään asiaa, jonka hallinta edellyttää teknistä erikoisosaamista. Todellisuudessa Hornetien kaksi ohjusjärjestelmää peittävät toistensa käyttöalueet aukottomasti, jopa niin, että teoriassa Amraam-ohjusta voidaan käyttää sellaisilta etäisyyksiltä, että koneen tykillä ulottuu kauemmaksi. Puolustusvoimien komentaja Gustav Hägglund kommentoi julkisuudessa keskustelua osuvalla vertauksella. Hänen mukaansa ohjuskeskustelu muistuttaa tilannetta, jossa pääaseena on kiikarikivääri, mutta päähuomio on kiinnittynyt siihen, kenen pistooli on parempi (Vuolle 1998, 164).

### ***5.1 Eduskunta puuttuu peliin poliittisin perustein***

Edellisessä kappaleessa kuvatut esimerkit ovat ennakkotapauksia 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisesta keskustelusta. Puolustusvoimien ja parlamentaarisen päätöksentekojärjestelmän keskinäisen vuorovaikutuksen muutos on vaikuttanut konkreettisesti myös puolustussuunnitteluun. Erityisen vahvasti eduskunnan halu osallistua myös turvallisuuspolitiikan hoitoon on näkynyt edellä mainittujen valmiusyhtymien ja erityisesti helikopterihankkeen rahoituksen järjestämisessä. Helikopterihankintaa koskeva hankintapäätös, tai paremminkin eduskuntaryhmien hanketta koskeva karsintapäätös maaliskuussa

1998 oli historiallisesti merkittävä merkkipaalu puolustusvoimien esitysten muuttuneesta käsittelytavasta eduskunnassa. Valmiusyhtymien tilausvaltuutusten käsittely eduskunnassa 1997 ja 1998 oli toisen maailman sodan jälkeen ensimmäinen puolustushallintoa koskeva esitys, jota ei hyväksytty eduskunnassa sellaisenaan. Eduskunnan huhtikuussa 1998 hyväksymä 5,6 miljardin markan tilausvaltuus oli rahallisesti helikopterien osalta vain 58 prosenttia hallituksen alkuperäisestä esityksestä. Lähes yhtä merkittävä oli eduskunnan päätös rajata helikoptereiden tehtävät ainoastaan kuljetustarkoitukseen. Näin eduskunta kielsi kirjaimellisesti saattokoptereiden hankinnan (Aho 2000, 11).

Vuoden 1997 puolustuspoliittisessa selonteossa todetaan puolustusvoimien rakennemuutoksen keskipisteen olevan kolmen valmiusyhtymän kehittämisessä. Niiden toiminnan kerrotaan parantavan koko maavoimien suorituskykyä (VNS 1/1997, 84). Eriyksen suuri vaikutus on helikoptereilla, jotka tulisivat samalla epäsuorasti koko maavoimien käyttöön. Materiaalihankintoihin on suunnattu puolustusbudjetista noin kolmannes. Tämä summa käytetään lähes sellaisenaan valmiusyhtymien varustamiseen vuosina 2000-2004. Kertauksen vuoksi vertaan edelleen joukkojen vahvuuksia: Kolmessa valmiusyhtymässä on noin 15 000 sotilasta, kun koko maavoimien vahvuus on noin 385 000 sotilasta. Kolmella valmiusyhtymällä pyritään lisäämään ennen kaikkea strategisen iskun torjuntakykyä ja reagointinopeutta yllättäviin sotilaallisiin uhkiin. Liikkuvuuden lisääminen on yksi valmiusyhtymien avainkysymyksistä. Kuljetushelikoptereilla voidaan nopeasti siirtää joukkoja paikasta toiseen (n. 20 miestä/kopteri). Idea kopterisiirroista on tuttu kaikille esimerkiksi Vietnam-elokuvista, jossa Yhdysvaltain armeija liikutteli joukkojaan lähes yksinomaan helikopterein. Järjestelmä on pieniä kriisejä hallittaessa erittäin tehokas, mutta Suomen puolustusmäärärahoihin nähden varsin kallis. Eduskunnan päätös kieltää saattokoptereiden hankinta vuonna 1998 on puolustusajattelun kannalta vaikea. Kriisitilanteessa raskas, suurikokoinen ja aseistamaton kuljetushelikopteri on erittäin haavoittuva ja helposti tuhottavissa. Järjestelmä tarvitsee suojakseen saattokoptereita, jotka ovat nopeita, keveitä, hyvin panssaroituja ja erittäin järeästi aseistettuja. Kuljetushelikopteria voitaisiin verrata rekka-autoon kun taas saattokopteri vastaa ominaisuuksiltaan nopeaa

urheiluautoa. Vietnamin sodassa helikoptereita käytettiin juuri miehistön kuljetustarkoitukseen ilman varsinaisia saattokoptereita. Yhdysvaltalaisien tappiot olivat todella suuret. Taisteluissa menetettiin 2 100 konetta ja onnettomuuksissa 2 600 konetta. Helikopterien miehistön osuus kaatuneista sotilaista oli laskutavasta riippuen 5-10 prosenttia. Lukemat eivät ole täysin verrannollisia nykypäivään, mutta antavat hyvän kuvan järjestelmän haavoittuvuudesta taistelussa.

Valtioneuvoston selonteossa (VNS 1/1997) valmiusjoukkojen tehtävien kuvauksessa korostettiin helikopterien roolia sotilaiden kuljetuksessa ja suojaamisessa. Samassa yhteydessä todettiin, että toinen näistä osatekijöistä ei voi puuttua (Ahoniemi 2000, 73). Puolustusministeriö antoi 17.1.1998 uuden selvityksen helikopterihankkeesta, jossa se painotti kuljetuskoptereiden ja saattokoptereiden lukumäärien suhdetta ja järjestelmän riippuvuutta toisistaan. Samassa selvityksessä todettiin, että mikäli saattokoptereiden antama suoja puuttuu kokonaan tai se on alimitoitettu, joudutaan uhkatilanteessa kuljetustehtävistä luopumaan. Puolustusministeriön selvitys aiheutti voimakasta keskustelua eduskunnassa. Huhtikuussa 1998 annettu hankintavaltaus ei kuitenkaan sisältänyt mahdollisuutta saattokopterien hankintaan. Eduskunnassa kuljetuskoptereille löydettiin ”poliittisesti” korrektimpaa käyttöä esimerkiksi pelastustehtävissä, joten niiden hankinnan perustelu oli poliittisesti helpompaa. Olennainen asia puolustusajattelun kannalta unohtui. Lähes kuuden miljardin markan asejärjestelmän hankinta ”pelastustarkoituksiin” ei ole järkevää. Puolustusvoimille tilanne oli ja on edelleen kiusallinen. Kopterijärjestelmän luominen ilman saattokoptereita jäisi puolitiehen ja muuttaisi olennaisesti hankittavien kuljetuskopterien roolia. Jos helikopterijärjestelmää ei voida käyttää sille aiotussa tehtävässä eli joukkojen turvallisessa ja nopeassa siirtämisessä taisteluolosuhteissa, niin miksi kuljetuskoptereita yleensä hankitaan.

## ***5.2 Kenraalit ja poliitikot tukkanuottasilla***

Helikopterihankintakeskustelu on vaiheittain muuttunut entistä enemmän arvo-keskusteluksi. Aiheen pääteema on edelleen raha, mutta mukaan on tullut myös

uusia vivahteita. Helikopterihankintaan on ajoittain sotkettu myös jalkaväkimiinojen luopumista koskeva Ottawan sopimus. Poliittisesti Suomella on suuret paineet luopua jalkaväkimiinoista, koska sopimuksen on allekirjoittanut jo 120 maata, mukaan lukien kaikki Euroopan unionin jäsenvaltiot paitsi Suomi. Puolustushallinnon laskelmien mukaan jalkaväkimiinoista luopuminen edellyttäisi korvaavien asejärjestelmien hankintaa, joiden kustannukset nousisivat noin viiteen miljardiin markkaan. Tällaisen menoerään ei olla esimerkiksi puolustusbudjetissa tai turvallisuuspoliittisessa selonteossa varauduttu (Aho 2000, 84). Myös ministeritasolla on jouduttu pohtimaan helikopterihankinnan ja miinakysymyksen välisiä prioriteetteja. Helikopterihankinnan nopea eteneminen ja jalkaväkimiinojen yleinen hyväksyntä Suomessa ei ole kuitenkaan keikauttanut hankkeita ylösalaisin. Miinakysymykseen paneudutaan eduskunnassa vasta myöhemmin.

Parlamentaarisessa keskustelussa on oikeutetusti kiinnitetty tarkoin huomiota puolustusvoimien rahankäyttöön. Helsingin Sanomissa julkaistiin jo 21. tammikuuta 1997 artikkeli: "Helikoptereita ostetaan kuin Hornetteja aikoinaan", kirjoittajina tunnetut "kriitikot" Heikki Hiilamo ja Simo Sipola. Artikkelissa todetaan Hornet-kauppojen ja helikopterihankkeen muistuttavan kovasti toisiaan. Hävittäjäkaupasta päätettäessä alkuvuonna 1992 hankkeen kustannusten arvioitiin olevan 9,2 miljardia markkaa. Kuitenkin jo saman vuoden toukokuussa, hankintasopimuksen allekirjoitustilanteessa, hinta oli kohonnut 14 miljardiin markkaan. Marraskuussa 1999 puolustusministeriön arvio kustannuksista oli 17 miljardia markkaa. Lopullisesti hinta selviää vuoden 2001 lopussa, kun koko hanke on maksettu. Artikkelissa kritisoitiin tapaa jolla hanke rahoitettiin. Kansanedustajille ei kirjoittajien mukaan koskaan kerrottu, kuinka paljon hävittäjiin oli kokonaisuutena tarkoitus käyttää rahaa. Konehankkeen rahoitus "ujutettiin valtion budjettiin eräänlaisen viipalointitaktiikan avulla". Samaa keinoa ennustetaan käytettävän helikopterihankinnassa (Hiilamo & Sipola 21.12.1997).

Eduskunnan ja median kriittisyyttä asehankintoihin yleensä on nostanut sotilaiden kärkevät ja yksinkertaistetut perustelut ja kommentit. Puolustusvoimien ko-

mentaja Gustav Hägglundin vierailu politiikan toimittajien lounastilaisuudessa helmikuussa 1998 osoitti keskusteluilmapiirin hengen. Hägglund kiirehti puheessaan helikopterihankintaa, jotta mahdollinen pohjoismainen yhteishanke toteutuisi. Armeijan aktiivinen ja voimakas pyrkimys saada hanke toteutetuksi pikavauhtia selkeästi ärsytti osaa tiedotusvälineiden edustajista. Esimerkiksi Suomen Tietotoimisto ja Helsingin Sanomat kertoivat Hägglundin perustelleen tilaisuudessa koptereiden hankintaa ”kaappauksen omaisen yllätyshyökkäyksen torjunnalla”. Hänen mukaansa koptereiden yksi tärkeimmistä tehtävistä on estää sellaiset operaatiot, joilla pyritään kaappaamaan Suomen valtiollinen johto. Puolustusvoimat käyttää virallisesti aiheesta hienostuneempaa termiä ”strateginen isku”. Termiä selittänyt Hägglund määritteli, että hyökkäys voisi tarkoittaa 5 000-15 000 sotilaan vahvuisen joukon iskua Helsinkiin, jonka tarkoituksena olisi kaapata valtiollinen johto. Tällä pyrittäisiin taivuttamaan Suomi joihinkin myönnytyksiin. Hägglundin uhkamallin taustalla oli valtio, ei terrorismi (Ahoniemi 2000, 85).

Puolustusvoimien komentajan selvitys valtionjohdon kaappausuhasta, ja sen torjunnasta helikoptereiden avulla, sai kummastuneen ja huvittuneen vastaanoton. Myös kansanedustajia ärsytti se, että heitä pidettiin vain leimasimena, joka hyväksyy valtionjohdon suunnitelmat. Tässä vaiheessa lehdet, uutiset ja ajankohtaisohjelmat pursuivat helikopterikeskustelua. Kaikilla oli asiasta mielipiteensä ja varojen käytölle omat suunnitelmansa. Puolustushallinnolle tilanne oli uusi. Puolustuksen tilasta ei oltu totuttu käymään laajaa julkista keskustelua Suomen ulkopoliittisen tilanteen ja yya-sopimuksen vuoksi. Liian avoimen keskustelun pelättiin kylmän sodan vuosina johtavaan diplomaattisiin konfrontioihin, jolloin Neuvostoliitto olisi voinut painostuksellaan vaikuttaa tehtäviin päätöksiin. Viimeistään helikopterihankintoja puitteissa sisäpiirin päätöksenteon turvallisuusasioissa havaittiin olevan historiaa. Elitistisyyden varjo on siirtymässä hiljalleen sivuun puolustusvoimien hankintapäätösten ympäriltä.

Turvallisuusarkkitehtuurin rakennemuutos ulottui 1990-luvun lopulla myös parlamentarismiin ja puolustushallinnon sisäpiirin välisiin suhteisiin. Muuttunut hallinnointitapa vaikuttaa tulevaisuudessa varmasti myös puolustusvoimien ylimmän

johdon henkilövalintoihin. Ensimmäinen selvä merkki oli puolustusvoimien uuden komentajan Juhani Kaskealan nimitys. Pääesikunnan päällikköä Ilkka Holloa pidettiin alunperin komentajaehdokkaiden ennakkosuosikkina, mutta virkaan nimettiin sotilaspoliittisesti kokenut vara-amiraali Juhani Kaskeala. Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen kommentoi komentajavalintaa puheenvuorossaan seuraavasti:

*”Armeija saa Kaskealasta hovikelpoisen keulakuvan, taitavan suhdetointamiehen...Rauhanajan komentajaksi hän soveltuu erinomaisesti. Hän on fiksu amiraali eikä mikään ärjykenraali”* (Laatikainen, 2.12.2000).

Laatikaisen sanat kuvaavat puolustusvoimien johdossa vaikuttavia uusia tuulia. Sotilailta edellytetään entistä enemmän kykyä hoitaa tehtäviään ”konsensushengessä”, ei komentamalla.

### **5.3 Rakennemuutos vaati rahoitusmuutosta**

Yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan armeijan suurimpana kannustimena on rahapula. Sotilaiden suurella määrällä voidaan suhteessa paremmin varusteltu, tehokkaampi taisteluyksikkö. Puolustusarkkitehtuurin rakennemuutos on Suomessa 2000-luvun alkuvuosina vedenjakajalla. Vanhaa järjestelmää halutaan ylläpitää ja uutta ajaa sisään. Puolustussuunnittelussa on lisäksi huomioitava mahdollinen sotilaallinen liittoutuminen tulevaisuudessa. Suomi käyttää nykyisin maanpuolustukseen 1,3 prosenttia bruttokansantuotteesta eli 9,5 miljardia markkaa. Ruotsi käyttää puolustusmenoihin kaksi prosenttia ja Norja 2,2, prosenttia. Euroopan unionin keskiarvo on 1,7 prosenttia (The Military Balance 2000-2001). Vaikka Ruotsin ja Norjan puolustusmenot ovat huomattavasti suuremmat, ei kumpaakaan voida pitää sotilaallisesti erityisen vahvana valtiona. Ruotsi on korostanut liittoutumattomuusratkaisua ja Norja kuuluu Natoon. Molemmat valtiot toimivat elävänä esimerkkinä Suomen tulevaa turvallisuusratkaisua ajatellen. Ruotsi on rakennemuutoksessaan Suomea muutaman vuoden edellä ja Norja lepää Naton suojakilven alla. Kumpikin valtio kuitenkin maksaa

puolustuksesta enemmän kuin Suomi. Ironista asetelmassa on uhkiin suhteutettu rahoitus. Laajamittaisen hyökkäyksen torjunnan joukkojen (massa-armeijan) ylläpidosta selvittää suhteessa huomattavasti pienemmin kustannuksin kuin kriisinhallintaan ja strategisen iskun torjuntaan luotavien joukkojen varustamisesta ja ylläpidosta. Puolustusvoimien ja poliitikkojen piirissä edetään kahta uraa. Toinen haluaa säilyttää ja kehittää alueellista puolustusjärjestelmää ja toinen ura johtaa massa-armeijan supistuksiin ja kriisinhallintavalmiuden kehittämiseen.

Puolustusministeriön kansliapäällikkö kenraaliluutnantti Matti Ahola nosti tammi-kuussa 2001 asian virallisesti pöydälle. Ahola on oikea henkilö kommentoimaan aihetta kriittisesti. Aholan ollessa ilmavoimien komentajana toteutettiin Hornet-hanke. Lisää kokemusta rahan suhteesta käytäntöön hän sai toimiessaan puolustusvoimien huoltopäällikkönä. Kokenut kenraali oli mukana myös helikopterihankintaa valmisteleavassa työryhmässä. Aholan mukaan syksyn 2000 julkisessa keskustelussa kansainvälisyys on valitettavasti jättänyt kotimaan puolustuksen toiselle sijalle (Niitynperä & Haavisto 2001, 9). Tämä huolimatta siitä, että kaikissa puolustusvoimien toimintaa määrittelevissä asiakirjoissa, kuten perustuslaissa, turvallisuuspoliittisessa selonteossa ja virallisessa tiedotusmateriaalissa julistetaan puolustusvoimien pääprioriteettien olevan kansallisessa puolustuksessa. Ahola toteaa Sotilasaikakauslehden haastattelussa (1/2001) kansainvälisen toiminnan olevan ylipainotettu, kun asian tulisi olla toisin päin. Puolustusministeriön kansliapäällikön mukaan sekä kansalliset ja kansainväliset tarpeet tulisi pystyä hoitamaan samalla organisaatiolla. Hänen mukaansa hyvin huolehditulla kotimaan puolustuksella hoidetaan kaikki kyseeseen tulevat ulkomaantehtävät, eikä niitä varten ole järkevää luoda erillistä tai rinnakkaista kulttuuria (Niitynperä & Haavisto 2001, 9). Kenraali Ahola puhuu artikkelissaan puolustusvoimien sisäisen kastijaon ohella ennen kaikkea rahasta. Rahan ostoarvon heikkeneminen pitkän tähtäimen suunnittelussa kaatui Hornet-hankinnassa veronmaksajien niskaan. Tilanteesta on opittu ja tällä kertaa ”ylitysmiljardit” ovat parlamentaaristen ovien takana. Valtionvarainministeriön laskukaavan mukaan määritellyt puolustusvoimien toimintamenot uhkaavat paisua yli raameistaan jo lähivuosina. Aholan selvityksen mukaan rahoitussuunnittelussa on käytetty inflaatiokertoimena

1,054 prosenttia. Todellisuudessa inflaatio vuonna 2001 on pyörinyt 3 - 4 prosentin haitarissa. Toinen unohdettu seikka on tekninen kallistuminen, mikä valtiönvarainministeriön mukaan on Pohjoismaissa 2 - 5 prosenttia liittyen toimialaan. Vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi polttoaineen ja raaka-aineiden hinnat. Rahoitussuunnittelussa on Aholan mukaan käytetty kahden prosentin arvoa. Jos yllämainitut korjaukset otetaan huomioon, tulisi puolustusbudjetin olla vuoden 2000 hintatasossa vuonna 2003 11,8 miljardia markkaa.

Puolustuselonteossa (VNS 1/1997) todettiin kuitenkin, että puolustusbudjetti pidetään markkamääräisenä 9,5 miljardissa. Ahola huomauttaa, että näihin lukuihin ei sisälly jalkaväkimiinakysymyksen ratkaisu eikä uusi kiinteistöratkaisu, jonka mukaan puolustusvoimat joutuu maksamaan valtiolle vuokraa toimitiloistaan. Vuokrakulujen arvioidaan olevan satoja miljoonia markkoja (Niitynperä & Haavisto 2001, 12). Jos puolustusmenot pidetään vuoden 1997 selonteon mukaan 9,5 miljardissa markassa vuoteen 2008 saakka, tehdään puolustusvoimissa rajuja leikkauksia. Aholan laskelmien mukaan pelkät kiinteät kustannukset, eli palikat, huolto ja vuokramenot ylittävät vuonna 2008 9,5 miljardin markan tason. Tilanne tarkoittaisi sitä, että materiaalihankintoja ei tehtäisi lainkaan ja sotaharjoitukset pidettäisiin kasarmeilla. Tämä tuskin tulee toteutumaan, vaan eduskunnalta perätään lisärahoitusta kesään 2001 mennessä. Useilta tahoilta alkutalven 2001 aikana tihkuneet tiedot rahoitusvajeesta saivat kenraalit ja poliitikot ehdottelemaan julkisuudessa toinen toistaan rajumpia karsintaehdotuksia. Aholan mukaan ensimmäisenä karsintakohteena voisivat olla 2,2 miljardin markan kuljetushelikopterit:

*”Jos noin karrikoidusti sanotaan, niin ensimmäinen kohde jolle vedetään henkselit yli, on koko helikopterihanke. Ne 2,2 miljardia markkaa tarvitaan pirun paljon tärkeämpiin hommiin kuin helikoptereihin.”* (Niitynperä & Haavisto 2001, 13).



Aholan loogisen perustelun mukaan valmiusyhtymät täytyy ensin saada valmiiksi tulivoiman ja liikkuvuuden osalta. Helikopterit eivät korvaisi tässä syntyvää aukkoa miltään osin.

Puolustusvoimien komentaja Hägglund pui julkisuudessa rahapulaa tyylilleen uskollisin sanankääntein. Hänen mukaansa "ilmavoimat joudutaan lakkauttamaan", jos rahaa ei tipu. Puolustusministeri Enestam puolestaan ennakoiki asevelvollisuusikärajan laskevan 35-vuoteen ja reservien pienenevän noin 300 000 sotilaiseen (kts. Astikainen 4.2.2001, Lepoluoto 16.1.2001). Huvittavan piirteen keskusteluun on tuonut se, että kenraalien lausuntoja on julkisuudessa joutunut korjailemaan maan johtava vasemmistopoliitikko, pääministeri Paavo Lipponen ja jopa presidentti Halonen. Lipponen kehotti helmikuun alussa 2001 hallituspuolueita ottamaan reilusti vastuun puolustuksesta. "Se voi maksaa jonkin verran, ja päätöksistä tulee melko vaikeita", Lipponen totesi. Pääministerin viesti oli selvä tuki puolustusvoimien määrärahapulmille (Laatikainen 3.2.2001). Muutamaa päivää myöhemmin Lipponen suuttui kenraalien kärkevään sanasotaan julkisuudessa ja komensi Aholan ja Hägglundin "puhekieltoon" (Astikainen 4.2.2001). Samaan syssyyn hän totesi, että Suomessa eivät kenraalit määrää. Samalla hän korosti, että vastuu päätöksistä kuuluu poliitikoille.

#### ***5.4 Puolustusvoimia supistetaan rankasti tulevaisuudessa***

Puolustusministeri Jan-Erik Enestam kertoi 15. tammikuuta 2001 radiouutisten haastattelussa suunnitelmista alentaa reservissä olevien sotilaiden ikäraja 50 vuodesta 35 ikävuoteen. Samalla sodanajan joukkojen vahvuus pienentyisi noin 430 000 sotilaasta 300 000 taistelijaan. Syksyllä 2001 puolustusvoimien komentajana aloittava Juhani Kaskeala sivusi aihetta ensimmäisen kerran loka-kuussa 2000. Jo samana iltana Enestamin lausuntojen tarkennettiin ulottuvan vuoden 2010 jälkeiseen aikaan (Lepoluoto, 16.1.2001). Aihe haluttiin nopeasti vaimentaa Enestamin henkilökohtaiseksi mielipiteeksi. Kaiken sanahelinän alta juuri Enestamin esittämä "näkemys" tuntuu kuitenkin todennäköisimmältä vaihtoehdolta tulevaisuudessa. Asevelvollisten kouluttamiseen tarvitaan noin miljardi

markkaa vuodessa. Miksi siis kouluttaa koko ikäluokka, jos puolustusvoimat pärjäävät vähemmällä? Jokainen varusmiespalveluksen suorittanut muistaa omasta erästään miehiä, joiden paikka olisi jossain muualla kuin armeijassa. Useimpien mielessä on kuitenkin myös "luontaisia sissejä", jotka vastaavat tusinaa heikompia sotilaita. Näitä sankareita on Suomen sotahistoriassa lukuisia. Ongelmana varusmiesotannan vähentämisessä on rekrytointi, valintaperusteet ja yleinen mielipide. Puolustusvoimat nauttivat suurta kansansuosiota ja varusmiespalvelusta arvostetaan yhteiskunnassa. Muissa Pohjoismaissa on kuitenkin siirrytty valikoivaan varusmiesotantaan, mutta tulokset eivät ole vielä kunnolla nähtävissä. Ruotsissa koulutetaan kolmasosa ja Norjassa puolet ikäluokasta. Kumpikaan maa ei ole kuitenkaan keksinyt, miten ne valitsevat koulutettavat mahdollisimman tehokkaasti. Norjan armeijan osalta rekrytointiin vaikuttaa palkkaus. Esimerkiksi kansainvälisissä tehtävissä palveleva sotamies tienaa enemmän kuin Kosovon KFOR-joukoissa palveleva suomalaisupseeri (YK-sotilaiden haastattelut 1998-1999). Pohjoismaissa valikoiva otanta on uusi asia ja vapaaehtoisia riittää, mutta tulevaisuudessa asiat saattavat muuttua. Esimerkiksi Hollannissa armeijaan hakeutuva aines on heikentynyt olennaisesti valikoivan otannan seurauksena. Erityisesti palvelukseen hakeutuvan henkilökunnan taso on romahtanut. Puolustusvoimien suosio, toiminta ja rekrytointi perustuu edelleen Suomessa korkeaan maanpuolustustahtoon (Niitynperä & Haavisto 2001, 14). Jos puolustusmenojen osuutta bruttokansantuotteesta ei koroteta lähivuosina runsaasti, ei Suomessa pystytä ylläpitämään 430 000 sotilaan operatiivista reserviä. Matti Aholan laskujen mukaan nykyisellä kehityksellä sodanajan vahvuus putoaa hiljalleen noin puoleen nykyisestä. Tämänhetkisellä rahoituksella pystytään tulevaisuudessa ylläpitämään 6-8 prikaatia, 2-3 lennostoa ja 1-2 meripelastusalueita. Sodanajan vahvuus asettuisi tuolloin 250 – 350 000 sotilaaseen.

## 6 EU:n kriisinhallinta – kanava Euroopan taistelukentille

Puolustusvoimien rahoitusvajeen, armeijatyypin muutoksen ja parlamentaarisen asennemuutoksen yksi tärkeä syy on Euroopan unionin turvallisuuspoliittiset tulevaisuudensuunnitelmat. Suomen asema Euroopan turvallisuuskontekstissa on varovaisen aktiivinen. Poliittisesti halutaan mukaan EU:n kovaan kärkeen, mutta sotilaallisesti ei olla valmiita tekemään suuria satsauksia. Kuitenkin useita Suomen turvallisuusarkkitehtuurin rakennemuutoksen komponentteja voidaan peilata EU:n ja muiden jäsenvaltioiden toimiin. Euroopan unionin kriisinhallintajoukkojen perustamispäätös syksyllä 2000 otettiin vastaan innolla, mutta joukkojen muodostuminen paperilta käytäntöön on vaikea, kallis ja aikaa vievä prosessi. Ilman Naton ja etenkin Yhdysvaltojen tukea, eivät joukot saavuta tavoitteitaan kokonaisuudessaan ainakaan lähivuosina.

Euroopan unionin kriisinhallintajoukkojen historia ulottuu Brysselin peruskirjan sivuille, jossa EU:n tärkeimmäksi päämääräksi rahaliiton (EMU) ohella on listattu Euroopan yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka CFSP. Joukkojen kehittämistä on hidastanut Euroopan sisäiset intressiristiriidat puolustussuunnittelussa. Suurin ongelma on EU:n kriisinhallintajoukkojen ja Naton rooli sekä työnjako Euroopassa. Natoon kuuluvat 11 EU:n jäsenvaltiota ovat suhtautuneet nihkeästi kahden päällekkäisen turvallisuusorganisaation luomiseen. Syyt ovat puhtaasti taloudellisia. Naton virallinen kanta asiaan on ollut myönteinen, mutta sotilasliitto on jatkuvasti muistuttanut, ettei sitä saa jättää EU:n kriisinhallintaorganisaation ulkopuolelle, etenkin päätöksenteossa (Nordam 2000, 30). Voimakkaimmin Eurooppaan on kollektiivista puolustusta ajanut Ranska, jonka suhteet Natoon ovat olleet käytännössä poikki 1970-luvun lopulta. Ranska on Naton jäsen, mutta se on pidättynyt sotilaallisesta yhteistyöstä liiton kanssa. Ranskan tavoitteena on luoda Eurooppaan itsenäiseen operointiin kykenevät joukot, mikä tarkoittaisi EU:n kriisinhallinnan irrottamista Naton Euroopan strategiasta. Tällöin joukoille tulisi luoda oma komentojärjestelmä, logistiikka, tiedusteluverkosto ja muut erityyppiset itsenäiset tukijärjestelmät, joita Euroopan valtioilla ei ole itselläänkään olemassa. Useimmat EU-maat ovat vastustaneet jyrkästi Ranskan viittauksia

yhteiseen operaatiokykyyn, eikä täysin itsenäisten joukkojen synnyttäminen Nato-myönteisessä Euroopan unionissa olisi käytännössä mahdollista. Suomen kannalta tukeutuminen Naton olemassa oleviin järjestelmiin Euroopassa on hyvä ratkaisu. Kevyemmän järjestelmän kehittäminen on taloudellisesti järkevää ja sen luominen nopealla aikataululla ainakin teoriassa mahdollista. Toisen kilpailevan puolustusjärjestelmän pystyttäminen Naton rinnalle olisi useimpien EU-maiden mielestä vain resurssien tuhlausta (Lappalainen 2000, 17).

EU:n kriisinhallintajoukkojen kehitys nytkähti vahvasti eteenpäin vuonna 1999. Joulukuussa Euroopan komissio päätti kehittää Euroopan unionin käyttöön itsenäiset nopean toiminnan joukot, jotka koostuvat 50 000 – 60 000 sotilaasta. Suunnitelman mukaan joukot saadaan liikekannalle ja sijoitettua mihin tahansa Eurooppaan 60 päivässä, ja ne kykenevät operoimaan ”siltä istumalta” vähintään yhden vuoden. Joukot ovat suunnitelmien mukaan toimintakuntoisia vuonna 2003. Niiden tärkein tehtävä vuoden 2003 jälkeen on parantaa Euroopan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sotilaallista ulottuvuutta, uskottavuutta ja tehoa (The Military Balance 2000-2001, 35). Kriisinhallintajoukot voivat toimia itsenäisesti, erillään Natosta, mutta kiinteä yhteys sotilasliittoon taataan yhteistyöllä turvallisuusasioissa (security issues) ja sotilaallisen voiman tavoitteissa (capability goals). Vastapainoksi Nato ”tarjoaa” EU:lle käyttöönsä voimavarojaan ja konsultointipalvelujaan. Käytännössä Euroopan kriisinhallintajoukoista ollaan muodostamassa Naton eurooppalaista pilaria, eräänlaista täydentävää järjestelmää (katso luvut 1.2 ja 1.3). Nato sallii EU:n operoivan myös itsenäisesti, tällöin Yhdysvallat voi halutessaan pysytellä operaatiosta sivummalla. Vastaavasta toiminnasta on alustavia kokemuksia jo vuodelta 1997, jolloin kriisinhallintaoperaatio Albaniassa toteutettiin Italian johdolla, ilman Naton virallista läsnäoloa (Rusi 2000, 22).

EU:n kriisinhallintatoiminnan taustojen tutkiminen asettaa joukkojen merkityksen mielenkiintoiseen valoon. Natolle (Yhdysvalloille) annetaan optio osallistua operaatioihin halutessaan. Kun Nato tarjoaa EU:lle käyttöön voimavarojaan, puhutaan tällöin esimerkiksi satelliiteista ja kuljetuskalustosta. Tärkein seikka on kui-

tenkin turvallisuustakuut. EU:n joukot voivat huoletta marssia lähes mihin tahansa, kun takana on Naton sotilaalliset voimavarat. Balkanin alueella meneillään olevissa SFOR ja KFOR rauhanturvaoperaatioissa ollaan virallisesti Naton lipun alla, jolloin Yhdysvaltojen rooli on korostunut. Suuri resurssien kulutus Balkanilla ja operatiiviset syyt ovat aiheuttaneet Yhdysvalloissa kuitenkin poliittisia ongelmia. Balkanin rauhanturvaamisoperaatiot eivät sovi rakenteellisesti kovinkaan hyvin Yhdysvaltojen armeijan tarpeisiin. Suurvalta-armeijan tyyliin joukkoja on paljon ja varusteet huippuluokkaa, mutta raskaan organisaation kankeus ja kriisinhallinnan konkreettinen ero sotimiseen verrattuna aiheuttaa ristiriitoja sekä poliitikoille että sotilaille. Näennäisesti stabiilin tilanteen ylläpitäminen esimerkiksi Balkanilla sitoo tällä hetkellä pelkästään Kosovoon 40 000 rauhanturvaajaa. Pelkän rauhan turvaaminen ei kuitenkaan riitä, vaan suurvallan sotilaspolitiikka vaatii armeijalta ”tuloksia” (Ries 1999, 39). Ongelma on ominainen sotimaan tottuneille suurvalloille. Esimerkiksi Intian armeijan rauhanturvaajien saapuessa UNIFIL-rauhanturvaoperaatioon Etelä-Libanoniin vuonna 1998, oli joukoille laskettu muutaman prosentin suuruinen ”hävikki”. Käytännössä Intia oli valmistautunut jopa kymmenien sotilaiden menettämiseen vuosittain. Suomalaisia on palvelnut UNIFIL-operaatioissa vuodesta 1982 noin 10 000 sotilasta, heistä kaatuneita on 11. Suurin osa uhreista on menehtynyt erilaisissa onnettomuuksissa. Balkanilla kaatuneiden suomalaisten lukumäärä suhteessa alueella palvelleihin on vieläkin pienempi. Suurvalta-armeijan sotilaallista ajattelua kuvasi hyvin nuoren intialaisupseerin huoli, kun joukot olivat olleet alueella kuusi kuukautta ja rauhanturvaamisen rooli täysin selvinnyt: ”Meillä on kova työ tehdä näistä rauhanturvaajista jälleen sotilaita, kun palaamme kotimaahan” (YK-sotilaiden haastattelut Etelä-Libanonissa 1998-1999).

EU:n kriisinhallintajoukkojen odotetaan ainakin Yhdysvalloissa vähentävän taloudellista ja poliittista taakkaa Euroopan kontekstissa. Toisaalta heille jätetty osallistumisoptio ei vähennä Yhdysvaltojen sotilaallista valtaa Euroopassa. Kysymysmerkkinä säilyy, miten Yhdysvallat suhtautuu Euroopan kriisinhallintajoukkoihin osallistuviin Naton ulkopuolisiin maihin tulevaisuudessa. EU luottaa nyt ja ainakin lähitulevaisuudessa Yhdysvaltoihin kaikissa laajamittaisissa operaatiois-

sa, mutta turvallisuuspoliittisen tilanteen kiristyessä esimerkiksi Venäjän suuntaan, Yhdysvallat ei takaa turvallisuutta Euroopan unionille, vaan Naton jäsenmaille. EU:n ja Naton mahdollisesti laajentuessa itään tilanteesta muodostuu etenkin Suomen ja Ruotsin kannalta ongelmallinen. Venäjän voi olettaa tekevän puolustussuunnitelmia Naton varalle. On kuitenkin vaikeaa ennakoida, miten Venäjä suhtautuu Naton ulkopuolisiin Euroopan unionin jäsenvaltoihin mahdollisessa kriisitilanteessa. Tällä hetkellä Venäjän myönteinen suhtautuminen Euroopan unioniin antaa tilaa strategioille, joilla vastakkainoloja yritetään ehkäistä muilla kuin sotilaallisilla pelotteilla. Se suhtautuuko Venäjä Euroopan kriisinhallintajoukkoihin kuten kollektiiviseen puolustukseen keskittyneeseen Natoon, vai pitääkö se joukkoja enemmän kriisinhallinnan välineenä, jää nähtäväksi. Suomen kannalta Venäjän reaktiot vaikuttavat olennaisesti massa-armeijan oikeutukseen ja tarpeeseen. Kansallisten vaikutusten lisäksi EU:n turvallisuuspoliittisilla hankkeilla on globaaleja vaikutuksia. Euroopassa vallitsee eräänlainen taloudellisesti-tilaallinen kaksoishegemonia, jossa Yhdysvallat edelleen johtaa sotilaallista puolta. Yhdysvaltojen ja Euroopan välinen linkki vaikuttaa katkeamattomalta, mutta Venäjän suuntaan vuorovaikutus on ainoastaan taloudellista.

”Yleiseurooppalaisen turvallisuusprojektin” sisältö vaikuttaa olennaisesti myös tulevaisuuden globaaliin suurvaltasuhteisiin euroatlanttisella akselilla (Nokkala 1998, 64). EU:n yhteistä turvallisuuspolitiikkaa hiertää jäsenvaltioiden erilaisuus ja Maastrichtin sopimuksen kattavuus. Turvallisuuspolitiikkaa ei voida kehittää huomioimatta eri valtioiden taloudellisia, sosiaalisia ja kansallisia tarpeita. Euroopan unionin puitteissa turvallisuutta on ”helppoa” kehittää vanhan ja tutun turvallisuusrakenteen pohjalta, jossa Yhdysvalloilla on tärkeä rooli. Euroopan unionin puitteissa tavoitellaan kykyä tehdä sotilasresurssien käyttöpäätöksiä itsenäisesti. Samalla lisättäisiin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan uskottavuutta. EU:n kriisinhallinnan kehittyminen käytännössä toimivaksi edellyttää, että kaikki siihen osallistuvat valtiot hyväksyvät järjestelmän Nato-riippuvuuden ja Yhdysvaltojen sotilaallisen johtoaseman Euroopassa. Yhteistyön mahdollisuuksia lisää se, että Nato ei enää korosta ulkopuolista sotilaallista uhkaa (Venäjä), eivätkä liittoutumattomat EU-maat halua kiirehtiä Naton jäseniksi sotilaallisen lisäturvan

toivossa. Ydinaseiden pelotteen heikkeneminen antaa liikkumatilaa sotilaallisen integraation suuntaamisessa (Visuri 1998, 65).

### **6.1 EU-joukkoihin 110 000 sotilasta ja 1 500 suomalaista**

Euroopan unionin kriisinhallintajoukot saivat virallisen siunauksen 20.11.2000 EU:n puolustus- ja ulkoministerien kokouksessa Brysselissä. Joukkojen kokonaisvahvuus kohosi alunperin suunnitellusta 50 000 – 60 000 sotilaasta noin 110 000 henkeen. Ilma- ja merituki suunnitellaan hoidettavan noin 400 lentokoneella ja 100 merialuksella. Kerralla yhteen operaatioon lähetetään korkeintaan 60 000 sotilasta (STT, 21.11.2000). Joukot eivät ole uusia, vaan ne kootaan neljäntoista EU-jäsenmaan reserveistä. EU-maista Tanska ei osallistu kriisinhallintaan, mutta EU:n ulkopuolisista maista Norja on tarjonnut käyttöön 3 500 sotilasta ja Turkki yhden prikaatin eli 4 000 – 5 000 miestä. Suomen osuus potista on 1 500 sotilasta ja miinalaiva Pohjanmaa. Joukko koostuu mekanisoidusta pataljoonasta, pioneeripataljoonasta sekä kuljetus- ja siviiliyhteistyökompaniasta (Cimic). Suomi on lisäksi ilmoittanut valmiutensa lähettää esikuntaupseereita ja sotilastarkkailijoita. Joukkojen perustaminen säilyy täysin suomalaisten omissa käsissä, ja osallistumisesta operaatioihin päätetään aina tapauskohtaisesti (STT, 21.11.2000).

Suomalaisten osalta EU:n kriisinhallintajoukkoihin osallistuminen ei aiheuta suuria toimenpiteitä, koska 1 500 sotilaan joukot voidaan muodostaa käytännössä välittömästi niin sanotusta YK-reservistä, jota puolustusvoimien kansainvälinen keskus Niinisalossa ylläpitää. Tällä hetkellä reserviä käytetään rauhanturvaoperaatioiden rotaatiokierron hoitamiseen. Suomalaisia rauhanturvajoukkoja osallistui helmikuussa 2001 kansainvälisiin operaatioihin runsaat 1 600 sotilasta. Balkanilla oli noin 1 000 sotilasta (SFOR 120, KFOR 820 + sotilastarkkailijat) ja Lähi-idässä noin 650 sotilasta (UNIFIL). Rauhanturvaajaksi hakeutuu vuosittain 6 000 – 8 000 henkilöä, ja heistä koulutukseen valitaan 10-20 prosenttia. Kansainvälinen Keskus ylläpitää jatkuvasti seitsemän vuorokauden valmiudessa noin 2 000 – 3 000 sotilaan suuruista valmiusjoukkoa. Toimintavalmiussitoumuksen al-

lekirjoittaneet henkilöt voidaan kutsua palvelukseen seitsemän vuorokauden varoitusajalla, ja heidät voidaan vajaassa kuukaudessa kouluttaa ja lähettää tehtäviin periaatteessa mihin tahansa maapallolla.

Jos 1 500 sotilasta palvelee ulkomailla rauhanturvatehtävissä 6-12 kuukautta, tarvitaan rotaatiokierron ylläpitämiseen noin 3 000 sotilaan reservi. Vuoteen 2003 mennessä toimintakykyiseksi suunnitellut EU:n kriisinhallintajoukkojen suomalaisosat tullaan perustamaan juuri samalla tavoin. Käytännössä useista nykyisistä YK- tai Nato-rauhanturvaajista tulee "EU-rauhanturvaajia". Heidän koulutuksensa tullaan hoitamaan nykyiseen tapaan Niinisalossa ja Porin prikaatissa Säkylässä. Suomelle joukkojen perustaminen ei ole ongelma, eikä se tuo mukanaan merkittäviä lisäkustannuksia, koska Suomi ei ole sitoutunut lähettämään Eurooppaan esimerkiksi lentokoneita. Yhteisen kriisinhallinta-armeijan ongelmaksi tulee kuitenkin muodostumaan raha. Isoille jäsenmaille esimerkiksi yhteisen ilmapuolustuksen ja kuljetuskyvyn (400 lentokonetta) luominen maksaa useita miljardeja markkoja, eikä joukkojen odoteta juuri taloudellisista syistä syntyvän ilman ongelmia (Lappalainen 2000, 17). Suurimman joukko- ja kalustomäärän sekä taloudellisen satsauksen EU:n käyttöön sijoittavat suuret jäsenmaat. Britannia, Ranska ja Saksa kattavat yli puolet 60 000 operatiivisen sotilaan tarpeesta.

## **6.2 Reserviläiset ja ammattisotilaat sulassa sovussa**

Pohjoismaat ovat koonneet joukkotarjouksensa yhteistoiminnallisesta näkökulmasta. Suomi (1 500 sotilasta), Ruotsi (3 000) ja Norja (3 500) eivät pysty keskenään muodostamaan toimivaa operatiivista prikaatia, vaikka Ruotsi ja Norja ovat ilmoittaneetkin alistavansa EU:n "käyttöön" raskasta aseistusta ja lentokoneita. Hyvin todennäköisesti Pohjoismaista prikaatia täydentää Britannia, jolla on hyviä kokemuksia vastaavasta yhteistyöstä ja kokoonpanosta Kosovosta (Miettinen 14.2.2001). Suomi, Ruotsi ja Norja ovat tehneet yhteistyötä rauhanturvatehtävissä jo vuosikymmeniä.



Turvallisuuspoliittisesti Suomen kannalta on mielenkiintoista joukon kokoonpano. Ruotsi ja Suomi ovat yleiseen asevelvollisuuteen luottavia liittoutumattomia maita, joilla on molemmilla Euroopan mittakaavassa erittäin suuri reserviläisarmeija. Norjan asevelvollisuusjärjestelmä perustuu valikoivaan otantaan ja turvallisuusratkaisua tukee Naton jäsenyys. Britannia puolestaan on ainoa suuri Euroopan valtio, jossa on käytössä ammattiarmeija. Esimerkiksi Ranska, Espanja ja Kreikka ovat vasta siirtymävaiheessa ja luottavat edelleen osittain asevelvollisiin. Suomi on kriisinhallintakeskustelussa korostanut, ettei se entiseen tapaan osallistu operaatioihin millä ei ole YK:n ja ETYJ:n mandaattia. Käytännössä ETYJ:n mandaatti saadaan aina sellaiselle operaatiolle, mihin EU lähettää joukkojaan. Merkittävä muutos Suomen suhtautumisessa kriisinhallintaan on tammikuun alussa 2001 voimaan tullut uusi rauhanturvalaki, joka sallii rauhaanpakottamisen eli taistelevien osapuolten erottamisen toisistaan voimakeinoin. Vaikka nyt kriisinhallintajoukkoja luotaessa vakuutetaan, ettei Suomi lainmuutoksen jälkeenkään osallistu rauhaanpakottamiseen, on tulkinta hyvin suhteellinen. Jo aiemmissa rauhanturvaoperaatioissa Suomi on lukuisia kertoja törmännyt tilanteeseen, missä lakia on jouduttu tulkitsemaan ”tilanteen mukaan”. Kuuluisin esimerkki viime vuosilta on Naton SFOR-rauhanturvajoukkojen suorittama radioaseman valtaus Bosniassa, josta suomalaiset joutuivat ”häpeäkseen” vetäytymään pois kesken kaiken. Vastaavia ei-julkisia tapahtumia mahtuu rauhanturvaamisen historiaan runsaasti.

Uuden rauhanturvalain hyväksymistä edelsi vilkas poliittinen keskustelu, johon esimerkiksi presidentti Mauno Koivisto otti voimakkaasti kantaa. Hänen mukaansa hallituksen esitys lain muuttamisesta ei ollut loppuun saakka harkittu. Koiviston mielestä kansalaisille olisi ennen lain hyväksyntää pitänyt tehdä paremmin selväksi, että kun valmiudet puuttua eri kriiseihin kasvavat, tappiotkin (kaatuneet) ovat entistä todennäköisempiä (Lappalainen 2000, 18). Juhani Kaskeala pitää Suomen Kuvalehden (51-52 / 2000) haastattelussa Koiviston huolta osittain oikeutettuna. Kaskealan mukaan kansainvälisissä operaatioissa pitää aina tiedostaa tappioiden mahdollisuus. Puolustusvoimien tulevan komentajan mukaan joukkoja pyritään jatkossakin lähettämään vain sellaisiin tehtäviin, joihin on kaik-

kien osapuolten suostumus. Toisaalta jokainen operaatio sisältää käynnistysvaiheessa arvaamattomuustekijöitä ja valtioiden etnisissä ja sisäisissä ristiriidoissa on aina se riski, että jokin osapuoli ei toimi sovittujen sääntöjen mukaan. Mahdollisessa tulevassa EU:n kriisinhallintaoperaatiossa tilanteet eivät kuitenkaan aina ole pelkästään Suomen hallituksen käsissä. Jos Suomen 1 500 sotilaan joukko on operaatiossa osana suurempaa kokonaisuutta, tulee varmuudella eteen tapauksia, jolloin neuvoa ja valtuuksia ei ehditä kysyä kotimaan poliitikoilta. Kun Suomi on kiinteänä osana kansainvälistä joukkoa, vaikuttaa toimintaan myös muiden osallistujamaiden preferenssit, tässä tapauksessa etenkin Ruotsin, Norjan ja Britannian. Rauhanturvalakia muutettiin osittain juuri siksi, että Suomi pystyisi toimimaan luontevasti kansainvälisissä operaatioissa ilman jatkuvaa pelkoa rauhanturvalain rikkomisesta.

Ammattiarmeijoiden sopeutumisesta kriisinhallintaan on viime vuosina ilmennyt uusia piirteitä. Osa ammattisotilaista on vailla minkäänlaista siviilikoulutusta ja on sotilasuralla vain siksi, ettei ole löytänyt muutakaan työtä. Jääkäriammatti ei houkuttele ammattiarmeijoihin hyvin koulutettua aineista. Kriisinhallinnan tarpeet ovat useissa ammattiarmeijaan siirtymässä olevissa maissa herättäneet keskustelua, kannattaako yleisestä asevelvollisuudesta luopua siinä määrin kun on kaavailtu. Ainakin Saksa on ilmoittanut ylläpitävänsä yleistä asevelvollisuutta ammattiarmeijan riittävän rekrytointipohjan turvaamiseksi (Lappalainen 2000, 17). Suomalaisten reserviläisten kyky toimia sotilaallisestikin vaikeissa oloissa on osoittautunut erinomaiseksi. Suomen pataljoonan siirtyessä Kosovoon Britannian vastuualueelle, kauhisteltiin brittiarmeijan johdossa ajatusta reserviläisistä. Tilannetta korosti vielä seikka, että Suomi sai vastuualueensa Kuninkaalliselta Gurkha-pataljoonalta, mikä on maailmankuulu nepalilaisista ammattisotilaista koostunut brittiarmeijan erikoisyksikkö. Kuusi kuukautta myöhemmin, kun suomalaisilla oli ensimmäinen henkilöstörotaatio, pyysi Britannian joukkoja johtava kenraali suomalaisilta lisää samanlaisia pataljoonia. ”Tämä on paras pataljoonani, kenraali totesi”.

Merkittävän ongelman EU:n kriisinhallintajoukoille muodostavat reservit. Alunperin EU:ssa lähdettiin siitä, että kriisinhallintajoukot on kyettävä pitämään operaatioalueella jopa kolme vuotta. Aikaraja jouduttiin kuitenkin laskemaan yhteen vuoteen, koska ammattiarmeijoilta ei löytynyt riittävästi vaihtomiehiä pyörittämään rotaatiota. Ranska, Saksa ja Britannia lähettävät EU:n joukkoihin noin 60 000 sotilasta. Edellä havainnollistetun kaavan mukaan 60 000 sotilaan kierrättäminen vaatii vähintään 120 000 miehen reservin, joka on käytännössä sidottu EU:n käyttöön. Esimerkiksi Britannian armeijan kokonaisvahvuus on 212 500 sotilasta ja 302 000 reserviläistä. Lukema vastaa melko tarkoin Suomen nykyisen reserviläisarmeijan kokoa. Saksan armeijan vahvuus on 320 000 sotilasta, joista varusmiehiä on 128 000. Reservejä Saksalla on 364 000. Ranskan armeija on suuruudeltaan 294 000 henkilöä, joista varusmiehiä on 59 000. Reservissä on tällä hetkellä 419 000 taistelijaa (The Military Balance 2000-2001). Suurten Euroopan sotilasmahtien armeijat ovat miesmäärältään kuitenkin suhteellisen ”pieniä”, kun huomioidaan maiden kiinteästi sijoitetut joukot ja raskaat organisaatiot. Ammattiarmeijoiden suurten yksiköiden pitäminen valmiudessa ja kouluttaminen spesifiin tehtävään sitoo erittäin paljon rahaa ja myös muita armeijoiden resursseja. Britit joutuvat muodostamaan kokonaisuutensa samansuuruisesta armeijasta pelkästään miesmäärältään lähes 15 kertaa suuremmat EU-joukot kuin Suomi. Esimerkiksi Ranska on päättänyt luopua vaiheittain kokonaan yleisestä asevelvollisuudesta Britannian tyyliin, mikä ei palvele parhaalla mahdollisella tavalla eurooppalaisen kriisinhallintakyvyn kehittämistä pitkällä tähtäimellä.

Jopa Ruotsissa ollaan huolestuneita kansainvälisiin tehtäviin lähetettävien miesten rekrytoinnista. Ongelmana on löytää riittävästi halukkaita lähtijöitä rauhanturvajoukkoihin, jos tulevaisuudessa vain 30 prosenttia ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen. Ruotsissa armeijan rakennemuutoksen olennainen seikka on pudottaa armeijan kokonaisvahvuutta Suomea huomattavasti radikaalimmin. Ruotsissa on kaavailtu, että jatkossa vuosittain koulutettaisiin noin 18 000 varusmiestä nykyisen runsaan 30 000 sijaan. Ruotsi on sitoutunut lähettämään pelkästään EU:n kriisinhallintajoukkoihin 3 000 sotilasta, mikä tarkoittaa sitä, että joka kuudennen varusmiespalveluksen suorittaneen tulisi hakeutua Ruotsin ri-

veissä kriisinhallintatehtäviin. Se tuskin on pidemmän päälle mahdollista. Suomessa kerralla kansainvälisiin tehtäviin osallistuvien sotilaiden määrä on rajattu lailla 2 000 henkilöön, mikä osaltaan turvaa riittävän rekrytointipohjan ja aineksen saatavuuden. Toisaalta Suomessakin pätevien hakijoiden määrä on pudonnut järjestelmällisesti etenkin nousukaudella. Suurin ongelma on ollut upseerien rekrytointi kansainvälisiin tehtäviin. Tämä ongelma ei ainakaan tulevaisuudessa helpotu, koska EU:n ja Naton puitteissa tapahtuva kriisinhallinta ja rauhanturvaaminen syö huomattavasti enemmän kantahenkilökuntaa. Tulevaisuudessa useimmat joukkueiden johtajat pyritään samaan kantahenkilökunnasta, kun aikaisemmissa YK-operaatioissa joukkueen johtajan tehtäviä hoitivat pääosin reservin upseerit. Upseerien rekrytinnin osalta ongelmia saattaa lisätä uuden koulutusjärjestelmän mukanaan tuomat määräaikaisten työsuhteet. Nykyinen puolustusvoimien komentaja Gustav Hägglund on väläytellyt mahdollisuutta, että upseerin uralle tulevilta joudutaan jatkossa vaatimaan pakollista sitoutumista kansainvälisiin tehtäviin. Ajatus on herättänyt upseeristossa suurta vastarintaa, koska useimmat heistä kokevat tulleen palvelemaan Suomea ja turvaamaan isänmaansa koskemattomuutta ja etua. Kansainväliset tehtävät eivät kaikilta osin täytä näitä vaatimuksia. Juhani Kaskeala ei pidä Hägglundin ehdotusta poissuljettuna, mutta korostaa ensisijaisesti positiivisten kannustimien merkitystä eli palkkauksen tarkistamista (Lappalainen 2000, 18).

### **6.3 Kriisinhallintajoukkojen strateginen rooli ja suhde Yhdysvaltoihin**

Joukkojen käytön suunnittelussa EU on määritellyt kolme skenaariota eli tilannekuvaa, johon kriisinhallintajoukkoja voitaisiin lähettää tositoimiin. Skenaarioista vaikein, ”taistelevien osapuolten erottaminen toisistaan voimakeinoin” voisi tapahtua Euroopassa tai lähialueilla. Operaatioon tarvittaisiin koko joukon vahvuus, noin 60 000 sotilasta. Toinen skenaario, jossa EU lähtisi liikkeelle, olisi kytevä konfliktin ennaltaehkäisy tai rauhanturvaamisoperaatio kohtuullisen matkan (2 000 – 4 000 kilometriä) päässä Euroopasta. Kolmannessa skenaariossa joukkoja käytettäisiin humanitaarisissa tehtävissä ja pelastusoperaatioissa jopa 10 000 kilometrin säteellä Euroopasta. (Miettinen 2001, 3)

Euroopan kriisinhallintajoukot, viralliselta nimeltään: Rapid Reaction Force (RRF); ovat korjausehdotus Euroopan kriisipesäkkeistä karvaalla tavalla opittuihin virheisiin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Perinteisen rauhanturvaamisen puitteissa ei saatu aikaan rauhaa Sarajevossa, Bosniassa eikä Kosovossa. Apuun tarvittiin Yhdysvaltojen sotajoukkoja ja ilmaherruutta. Balkanin operaatiot olivat huonosti johdettuja, komentoketjut päällekkäisiä ja päätöksenteko hidasta. Jo tässä vaiheessa, kun joukkoja vasta tarkastellaan peperilla, useiden Euroopan maiden korkeat upseerit ovat varoitelleet, ettei Balkanilla tehtyjä virheitä saa kloonata tulevaisuuden operaatioissa (Mader & Rosenkranz 2001, 21). Naton johtaviin sotilaisiin kuulunut saksalaiskenraali Klaus Naumann totesi EU:n puolustusministerikokouksessa Brysselissä, että EU:n kriisinhallintajoukkojen todellisen toimintakyvyn luominen tulee kestämään noin kymmenen vuotta. Neumann varoitteli puolustusministereitä, että joukkoja on kehitettävä realistisin sotilaallisin periaattein. Hänen mukaansa EU:n tulisi luopua oman sotilassatelliitteihin perustuvan tiedustelujärjestelmän luomisesta ja käyttää kaupallisten yhtiöiden käyttämiä satelliittikuvia. Hänen mukaansa EU:n yhteisen turvallisuuspolitiikan luominen tulisi aloittaa siten, että joukot olisivat iskukykyisempiä ja omavaraisempia. Esimerkkinä hän mainitsi risteilyohjusjärjestelmän kehittämisen, jonka avulla pystytään saavuttamaan sotilaalliset tavoitteet huomattavasti pienemmällä taloudellisella panostuksella. EU:n turvallisuuspolitiikan ykkösmies, entinen Naton pääsihteeri, Javier Solana ei ottanut Brysselissä tarkemmin kantaa joukon rakenteellisiin yksityiskohtiin mutta totesi, että kriisinhallintajoukon luominen vaatii puolustusbudjettien selvää kasvattamista lyhyellä ja keskipitkällä tähtäimellä (Mader & Rosenkranz 2001, 22).

Yksi suurimmista EU:n joukkojen operatiivisista ongelmista kulminoituu ilmavoimiin. Millään EU-maalla ei ole käytössä raskasta strategista lentokuljetuskalustoa, millä mahdolliset 60 000 sotilasta varusteineen voitaisiin siirtää kriisipesäkkeisiin nopeasti. Vaikka koko Euroopan valtioiden sotilaallinen lentokuljetusarsenaali valjastettaisiin käyttöön, pystyttäisiin ensimmäisessä aallossa siirtämään kriisialueille ainoastaan noin 10 000 sotilasta. Näiden joukkojen huoltaminen

puolestaan hidastaisi olennaisesti isomman armeijan saapumista taistelukentälle. Raskaimman kaluston, kuten taistelupanssarivaunujen (60 000 kiloa), siirtämiseen ilmateitse ei EU:lla ole ainakaan muutamien seuraavien vuosien aikana lainkaan mahdollisuutta. Kaikki suomalaista Pasi-vaunua (13 000 – 15 0000 kiloa) suurempi kalusto on kuljetettava junalla tai laivalla, mikä muuttaa nopeasti joukon nimen ”Rapid Reaction Force” -merkitystä. Samantyyppiset ongelmat jatkuvat kauttaaltaan kaikissa ilmavoimien yksiköissä. EU:lla on käytössään yhteensä noin 5 000 lentokonetta, mutta ne vaihtelevat iältään ja tyypiltään niin suuresti, ettei niiden laajamittainen yhteistoiminta ole lyhyellä tähtämellä saavutettavissa. Esimerkiksi ilmatankkauskoneiden järjestelmät poikkeavat niin suuresti toisistaan, ettei niiden käyttö kansainvälisiin tarpeisiin ole käytännössä mahdollista. Ilmaherruuden valvontaan EU:lla on hyvät mahdollisuudet, mutta erikoistehtäviin kykenevät koneet puuttuvat. Eurooppalaisilla valtioilla ei ole ainakaan ”specialist precision strike” -koneita, kuten yhdysvaltalaiset häivekoneet F-117A ja B 2. Näillä tutkassa näkymättömillä koneilla voidaan AWACS-koneiden (tutkavalvonta ja häirintä) tuella eliminoida raskaasti puolustetut strategisesti tärkeät kohteet, kuten komentokeskukset, tutkat ja lentokentät. Juuri häivekoneet mahdollistivat yhdysvaltalaisen ”kirurgiset” pommituslennot Irakissa ja osittain myös Balkanilla (Mader & Rosenkranz 2001, 20-25).

Suuret puutteet EU:n ilmavoimien iskukyvyssä ja kuljetuskapasiteetissa rajoittavat ainakin ensimmäisen 5-10 vuoden ajan kriisinhallintajoukkojen osallistumismahdollisuuksia operaatioihin ilman Yhdysvaltojen tukea. Kansainvälisissä sotilasjulkaisuissa EU:n itsenäistä ilma-arsenaalia on verrattu Yhdysvaltojen arsenaaliin Vietnamin sodan loppuvuosina, sillä poikkeuksella, että EU:lta puuttuu edelleen raskaat pommikoneet. Poliittisesti juuri häivekoneiden puuttuminen rajoittaa joukon toimintamahdollisuuksia. Kriisien seuraamiseen televisiosta tottunut ”yleisö” odottaa taistelukentiltä kuvia ”kirurgisista” iskuista ilman siviiliuhreja, tähän EU:lla on kuitenkin heikot mahdollisuudet ilman Yhdysvaltojen tukea. Euroarmeijan suurimmat voimavarat ja edut ovat laajassa henkilöstöpotentiaalissa ja alueellisessa kollektiivisessä päätöksenteossa.

Suomi on EU:n kriisinhallinta-armeijassa lähinnä poliittisena matkustajana, mutta mahdollisen suursodan uhan ilmentyessä kuitenkin itsenäisen puolustuskykynsä armoilla. EU ei tarjoa jäsenmailleen turvallisuustakuita. Ruotsin rooli EU:n taistelukentällä on huomattavasti suurempi. Sotilaiden lisäksi Ruotsi on luvannut kriisinhallintatarpeisiin neljä tiedustelukonetta, neljä Gripen hävittäjää sekä neljä C-130 kuljetuskonetta.

Kokonaisuutena Euroopan yhteisen kriisinhallinta-armeijan luomisen alkutaival on paljastanut merkittäviä puutteita eurooppalaisten valtioiden strategisissa voimissa. Tätä taustaa vasten Yhdysvaltojen suvereniteetti maailman johtavana sotilasmahtina korostuu entisestään.

#### **6.4 Mihin Suomi valmistautuu ja kenen kanssa**

Kansallisen kriisinhallinta-ajattelun näkökulmasta Suomi eroaa maantieteellisen sijaintinsa vuoksi kaikista muista EU-maista. Suomen ja Venäjän 1 200 kilometrin mittainen raja on yksi suurimmista sosiaalis-taloudellisista kuiluista maailmassa. Jyrkät yhteiskunnalliset erot kasvattavat potentiaalista riskiä maidenvälisen kriisin syntymiselle. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen erikoistutkija Thomas Ries mallintaa teoksessaan "Finland and Nato" kolme uhkatyyppiä, jotka kaikki liittyvät Venäjään (Ries 1999, 49):

##### **Polical** (poliittinen selkkaus)

Russia – Baltic, mahdollinen Baltian maiden Nato-jäsenyys  
Russia – West, EU:n / Naton laajeneminen itään  
Russia – Finland, Suomen Nato-jäsenyys

##### **Russian implosion** (Venäjän sisäiset ongelmat)

Humanitarian Crisis, luonnonmullistus, onnettomuus  
Anarchic Social Breakdown, yhteiskuntarakenteen sortuminen  
Civil War, sisällissota

##### **Nuclear** (Ydinvoimaan- ja aseisiin liittyvät riskit Venäjän sisällä)

Nuclear Accident in Russia, ydinonnettomuus

Nuclear Terror in Russia, ydinterrorismi  
Use of Nuclear Weapons in a Civil War, ydinaseiden käyttö sisällissodassa

(englanninkielisten määritelmien jälkeiset selvitykset kirjoittajan)

Riesin mainitsemille kriisityypeille on ominaista, ettei Suomi voi useimmissa tapauksissa suoranaisesti vaikuttaa niiden syntyyn. Vaikutusten leviäminen Venäjän ulkopuolelle on lisäksi vaikeasti ennakoitavissa. Samalla on todennäköistä, että kaikissa tapauksissa eurooppalaiset (EU) ja atlanttiset (Nato) turvallisuusorganisaatiot reagoisivat tapahtumiin joko poliittisessa, sotilaallisessa tai humanitaarisessa mielessä. Venäjän reaktiot ulkopuoliseen sekaantumiseen ja vaikutusten mahdollinen kohdistuminen tai laajentuminen Suomeen laskisi useimmissa tapauksissa myös ulkopuolisten turvallisuusorganisaatioiden kynnystä toimia Suomen alueella. Tällöin suhde kyseisiin organisaatioihin korostuu etenkin valtiollisen suvereniteetin säilymisen kannalta.

Laajamittaisen sotilaallisen kriisin torjunnassa ja hallinnassa Suomella on pitkät perinteet, ja lähes poikkeuksetta Suomi on kansallista etua puolustaessaan josakin muodossa turvautunut ”lännen” apuun. Kaikissa Suomea kohdanneissa sotilaallisissa kriiseissä Suomi on kantanut päävastuun puolustamisestaan itse. Kuitenkin Suomi on kriisitilanteissa usein saanut kriittistäkin apua ulkovalloilta. Seuraavassa muutama esimerkki selektiivisellä historiantulkinnalla valittuna:

1917 – 1918 Kansalaissota: Jääkäripataljoona 27, joka muodostui suomalaisista sotilaista, koulutettiin ja varustettiin Saksassa. Jääkäreiden saapuminen Suomeen 1918 vaikutti merkittävästi sodan lopputulokseen.

1939 – 1940 Talvisota: Suomi oli poliittisesti ja sotilaallisesti yksin, mutta sai apua useilta valtioilta. Suoraa taloudellista ja sotilasmateriaalista apua Suomi sai Yhdysvalloista, Argentiinasta, Venezuelasta ja Etelä-Afrikasta. Ruotsi lähetti apuun vapaaehtoisprikaatin ja aseapua. Sodan loppumiseen vaikutti Ranskan ja Britannian poliittinen painostus ja uhka (Ries 1999, 54-55).



1941 – 1944 Jatkosota: Suomi oli sotilaallisessa liitossa Saksan kanssa. Saksan laaja sotilaallinen ja ei-sotilaallinen tuki vaikutti ratkaisevasti sodan lopputulokseen ja siviiliyhteiskunnan selviämiseen sotavuosina. Saksan rooli kesän 1944 suurhyökkäyksen torjunnassa oli kiistaton. Saksalaisia sotilaita oli 1944 Pohjois-Suomessa 220 000, kun koko Suomen armeijan vahvuus oli korkeimmillaan 484 000 sotilasta (Visuri 1998, 86-88). Samaan aikaan Kannaksella toiminut saksalainen lento-osasto Kuhlmeijer vastasi 50 prosenttisesti strategisesti merkittävistä pommituslennoista. Vastaavasti Suomen ”kelkankääntö” Saksaa vastaan Lapin sodassa antoi paremmat poliittiset edellytykset rauhansopimusneuvotteluihin.

1948 – 1991 Kylmä sota: Suomi oli yksin poliittisesti, mutta taloudellisen kehityksen suunta oli länteen, erityisesti Pohjoismaihin. Turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta Suomen asema määräytyi Naton ja Neuvostoliiton välisen vastakkainasettelun pohjalta, mikä antoi Suomelle etenkin taloudellista liikkumavaraa molempiin suuntiin.

Historian tapahtumien valossa Suomen puolustusvoimien ja koko yhteiskunnan voidaan todeta olleen osittain riippuvaisia ulkopuolisesta avusta useissa kriisitilanteissa. Turvallisuuspoliittinen lähitulevaisuus kertonee jatkaako Suomi samalla tiellä. Pystytäänkö ”uhattomana” aikana ylläpitämään suurta kenttäarmeijaa ja lähes syleileviä suhteita Natoon ja EU:n kriisinhallintakenttään, vai käykö kiusaus liian suureksi luottaa virallisesti ulkopuoliseen apuun esimerkiksi Natojäsenyyden muodossa.

## LOPUKSI

Vuoden 2001 alussa näyttää vielä siltä, että Suomi on valmis lisäämään kansainvälistä sotilaallista yhteistyötä muutoin kuin liittoutumalla yhteisen uhan varalta. Haaste aktiivisesta osallistumisesta kansainväliseen kriisinhallintaan muokkaa samalla puolustuspolitiikkaa, jota ollaan tiiviimmin liittämässä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kokonaisuuteen, jolloin myös sotilaallisen liittoutumattomuuden ja itsenäisen puolustuksen ero lievenee. Turvallisuusyhteisön ulkopuolisten toimijoiden välille voidaan silti helposti hahmottaa mahdollisia sotilaallisia uhkia. Suomen geostrateginen asema lähellä Venäjää ja sen sotilaallisesti tärkeitä kohteita mahdollistaa uskottavan sotilaallisen uhkakuva-ajattelun, joka suomalaisine erityispiirteineen tuottaa vaivattomasti puolustuksen oikeutta tukevan kuvauksen. Sotilaallisen uhan matala intensiteetti sallii kuitenkin pitkälle erilaiset liittoutumis- ja liittoutumattomuusratkaisut, kuten PfP, NACC ja WAEG. Samalla perusteet massa-armeijan oikeutukselle ja tarpeelle hiljalleen heikkenevät. Laaja-alainen ei-sotilaallisia tekijöitä painottava turvallisuuskoheesio voi aikaa myöten alkaa ohjaamaan maan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Venäjän tulevaisuuteen kiinnitetty huoli on kuitenkin toistaiseksi rajoittamassa sotilaallisia muutoksia ja liittoutumispaineita.

Mikrotasolla Suomessa on toiminut ammattiarmeija jo vuosikymmeniä. Rauhanturvaajat ovat seikkailleet ympäri maapalloa konfliktista toiseen. Suomalaisten päätös osallistua Naton alaiseen IFOR-operaatioon Bosniassa 1995 on muuttanut koko kansainvälisen kriisinhallintatyön roolia. Operaatioiden painopistettä ollaan siirtämässä YK:n alaisuudesta toimivista operaatioista Etyjin mandaatilla toimiviin Nato- tai EU-johtoisiiin "profiilioperaatioihin". Suuri askel Suomen rauhanturvaamisen historiassa oli päätös lähettää Kosovon KFOR-operaatioon sotilaita suoraan Kansainvälisestä valmiusjoukosta. Suuri prosentti valmiusjoukon rauhanturvaajista oli 19-23 -vuotiaita, vailla työkokemusta tai jatkokoulutusta. Aikaisemmin minimi-ikäraja palvelukseen astumiselle on ollut 23-25 vuotta tehtävästä riippuen, ja rauhanturvaajien keski-ikä on ollut lähempänä 30-ikävuotta. Noihin muutamiin vuosiin kulminoituu osaltaan ammattiarmeijan ja reserviläisar-

meijan ero. Reserviläisarmeijan vahvuuksiin kuuluu siinä toimivien sotilaiden siviilistä hankittu koulutus, ammattitaito ja elämänkokemus. Tämä seikka on usein erottanut suomalaisen rauhanturvaajasotilaan ulkomaalaisesta ammattisotilas-kollegastaan. Esimerkkinä elävästä elämästä mainittakoon tapaus Bosnian SFOR-joukoista, jossa suomalainen rakentajaryhmä oli pyynnöstä mennyt avustamaan amerikkalaisia sotilaita.

*“Suomalaiset saapuivat omalla Pasi-vaunullaan operatiivisissa varusteissaan paikanpäälle. Ensimmäisenä amerikkalaisten johtaja kysyi, että missä ne tilatut rakentajat ovat? Muutamassa minuutissa “sotilaat” riisuuntui-  
vat ja muuttuivat “rakentajiksi”. Joukossa oli siviilikoulutukseltaan muun muassa rakennusmestari, kirvesmies ja muurari sekä kokki, joka siirtyi keittiöön ja ryhtyi ruuan laittoon. Päivän edetessä tarvittiin lisää rakennusmateriaalia varastolta. Amerikkalaisten ihmetykseksi suomalainen muurari hyppäsi panssaroidun miehistönkuljetusvaunun ohjaamoon, ai-  
keissa lähteä tavaran hakuun. Vaunu ei kuitenkaan startannut ja apuun hälytettiin vanhempaa saapumiserää edustanut keittiössä häärivä kokki. Kokki saapui vaunun vierelle, käski kuljettajan avata huoltoluukun ja osoitti kauhallaan käynnistysrelettä, joka oli samaisessa vaunussa temppuillut  
ennenkin. Vika korjaantui relettä kääntämällä, ja vaunu käynnistyi. Amerikkalaiset olivat ymmällään. Ensin suomalaiset rakentajat ja kokki saapu-  
vat panssarivaunulla. Vaunuun tulee vika, jonka kokki korjaa kauhalla osoittamalla ja lopuksi vaunun ajajaksi hyppää muurari.”*

(Teksti perustuu paikalla olleen suomalaisen SFOR-sotilaan haastatteluun)

Yllä kuvatussa tapahtumassa kulminoituu ammattiarmeijan roolien fragmentoituminen sodan ajan tehtävän mukaan. Rauhanturvaamisessa, samoin kuin kriisinhallintaoperaatioissa yleensä, toiminnan painopiste ei ole sodankäynnissä. Suoraan koulunpenkiltä sotilaskoulutukseen valittavat ammattisotilaat koulutetaan heille määrättyyn tiettyyn sotilaalliseen tehtävään. Suomalaisen järjestelmän etuna on puolestaan edellä mainittu armeijan ulkopuolelta hankittu elämän-

kokemus ja koulutus. Teknistyvä armeija tarvitsee täsmäkoulutettuja sotilaita, mutta menettää samalla suuren määrän aivokapasiteettiä. Kosovossa palvelevat nuoret sotilaat eivät tietenkään ole ammattisotilaita, vaan jatkavat siviilissä kotiuduttuaan. Tulevaisuudessa tilanne saattaa olla toinen, varsinkin jos sotilaallisen integraation syveneminen vaikuttaa nyt nähtävissä olevalla tavalla esimerkiksi varusmiesotantaan.

Suomi ylläpitää ainakin lähitulevaisuudessa alueellista puolustusta ja asevelvollisuuteen perustuvaa armeijaa. Käsitteen sisältö tosin muuttuu. Voimavarojen keskittäminen pienempiin ja paremmin varusteltuihin joukkoihin nopeuttaa joukkojen kiertoa ja korostaa, jopa ammattimaistaa operatiivisia joukkoja. Tulevaisuudessa myös kertausharjoitukset painottuvat arvattavasti uusien valmiusyhtymien mukaan ja osa reserviläisistä koulutetaan ja siirretään suoraan jalkaväkiprikaatin organisaation. Pitkällä tähtäimellä kehitys viittaa ainakin osittaisen ammattiarmeijan syntyyn. Mikäli sotilaallinen integraatiokehitys Euroopassa johtaa Suomen sotilaalliseen liittoutumiseen, ovat puolustusvoimien valmiusyhtymät vuonna 2005-2008 valmiudessa yhteistyöhön Nato-organisaation kanssa. Vaikka julkisuudessa on yksiselitteisesti tuomittu liittoutumisajatukset (esim. Koivumaa 25.3.1999, Keskisuomalainen 17.11.1998 ja 9.10.1998) ollaan puolustusjärjestelmää saattamassa hiljalleen uuteen uskoon. Tulevien valmiusyhtymien roolit voidaan varmasti perustella pelkästään Suomen puolustuksen kannalta, mutta rakenteeltaan ne muistuttavat esimerkiksi Yhdysvaltojen, Hollannin ja muiden Nato-maiden uusia kansainväliseen kriisinhallintaan tarkoitettuja joukkoja. Muutoksen nopeus on ravistellut puolustusvoimia, ja esimerkiksi helikopteriaselajin osalta pääsy kaavailulle tasolle syö valtavasti resursseja. Ollaanko Suomea viemässä "salaa" Natoon, vai säilyykö turvallisuuspoliittinen perusratkaisu ennallaan viimeisenkin sotaveteraanin äänen vaiettua ja kylmän sodan jälkeisen sukupolven syrjäyttäessä hiljalleen "vanhan" vallan edustajat?

## SANASTO JA LYHENTEET

### CJTF

Engl. Combined Joint Task Forces. Kaikkien puolustushaarojen yhteisten monikansallisten operaatioiden johtamiseen tarkoitettu, kiinteästä johtamisjärjestelmästä irrallaan oleva järjestely, joka parantaa valmiuksia kriisinhallintaoperaatioihin Naton puolustusvastuualueen ulkopuolella.

### ETYJ / OSCE

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö, Engl. Organization for Security and Cooperation in Europe, ent. ETYK, jonka päätösasiakirja allekirjoitettiin Helsingissä 1975.

### ICBM

Engl. Inter Continental Ballistic Missile, Mannertenvälinen strateginen ydinohjusjärjestelmä.

### IFOR

Naton johtama, YK:n valtuuttama, monikansallinen Bosnian kriisinhallintajoukko. Engl. Nato's Implementation Force in Bosnia. Mukana Nato-maiden lisäksi 18 Natoon kuulumatonta maata, kuten Suomi. Alkoi tammikuussa 1995, päättyi joulukuussa 1996.

### Maastrichtin sopimus

Sopimus Euroopan unionista, joka tuli voimaan 1.11.1993. Sopimuksella päätettiin talous- ja rahaunionin toteuttamisesta sekä uusista hallitusten välisistä yhteistyöalueista. Sopimus laajentaa EU:n toimivaltaa sekä lisää Euroopan parlamentin valtaoikeuksia.

### NACC

Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvosto, engl. North Atlantic Cooperation Council. Naton ja entisten Varsovan liiton alueen maiden yhteistyöjärjestely. Perustettu 1991. Jäsenet: Nato-maat, IVY-maat ja Bulgaria, Latvia, Liettua, Romania, Slovakia ja Viro. Suomi tarkkailijana vuodesta 1992.

### NATO

Pohjois-Atlantin puolustusjärjestö, engl. North Atlantic Treaty Organization, perustettu 1949. Jäsenet: Alankomaat, Belgia, Espanja, Islanti, Iso-Britannia, Italia, Kanada, Kreikka, Luxemburg, Norja, Portugalí, Puola, Ranska, Saksa, Tanska, Tsekki, Turkki, Unkari ja Yhdysvallat.

### PfP

Naton rauhankumppanuusohjelma, engl. Partnership for Peace, perustettu 1994. Osanottajat: NACC-maat (lukuunottamatta Tadžikistan), Itävalta, Sveitsi, Ruotsi, Slovenia ja Suomi.

## PN

Pohjoismaiden neuvosto, perustettu 1953. Jäsenet: Grönlanti, Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska sekä Ahvenanmaa ja Färsaaret maidensa valtuuskuntien osana.

## SFOR

IFOR-operaatiota jatkava, Naton johtama, YK:n valtuuttama monikansallinen Bosnian kriisinhallintaoperaatio. Engl. Stabilisation Force in Bosnia. Mukana Nato-maiden lisäksi 18 Natoon kuulumatonta maata, kuten Suomi. Alkoi joulukuussa 1996.

## START-sopimukset

Entisen Neuvostoliiton / Venäjän ja Yhdysvaltojen välillä solmitut sopimukset strategisten aseiden supistamisesta. START I, II ja III. Engl. Strategic Arms Reduction Talks.

## UNIFIL

YK:n loitontamisjoukko Etelä-Libanonissa, engl. United Nations Interim Force in Lebanon. YK:n turvallisuusneuvoston päätöksellä 1978 perustettu rauhanturvajoukko. Suomalaiset mukana marraskuusta 1982.

## Varsovan liitto

Euroopan sosialististen maiden puolustusjärjestö, perustettu 1955, lakkautettu 1991.

## WEAG

Länsi-Euroopan puolustusmateriaaliryhmä, engl. Western European Armaments Group. Jäsenet: Naton eurooppalaiset jäsenmaat paitsi Islanti, sekä Suomi, Ruotsi ja Itävalta.

## WEU

Länsi-Euroopan unioni, engl. Western European Union, perustettu 1948. Jäsenet: Alankomaat, Belgia, Espanja, Iso-Britannia, Italia, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Saksa. Liitännäisjäsenet: Islanti, Norja, Turkki. Tarkkailijat: Tanska, Irlanti, Itävalta, Ruotsi, Suomi; liitännäiskumppanit: Bulgaria, Latvia, Liettua, Puola, Romania, Slovakia, Tšekki, Unkari ja Viro.

## **SOTILAALLISET MÄÄRITELMÄT**

### **ALUEELLINEN PUOLUSTUS**

Suomen puolustusratkaisun keskeinen periaate, jossa tavoitteena on pitää strategisesti tärkeät alueet omien joukkojen hallussa sekä valtakunnan alueen syvyyttä hyväksi käyttäen kuluttaa ja hidastaa maahantunkeutujaa siinä määrin, että valituissa ratkaisukohdissa voidaan saavuttaa sen torjumiseksi ja lyömiseksi tarvittava ylivoima.

### **JOUKKOTUOTANTO**

Puolustusvoimien sodan ajan joukkojen muodostamiseen tähtäävät, rauhan aikana toteutettavat kouluttamis-, varustamis- ja henkilöstön sijoittamistoimenpiteet.

### **KRIISINHALLINTA**

Turvallisuuspoliittisista ja humanitääristä syistä toteutettavaa diplomaattista, taloudellista ja sotilaallista toimintaa, jonka avulla kansainvälinen yhteisö pyrkii estämään konfliktin laajentumisen tai leviämisen, lopettamaan osapuolten sotilaalliset toimet toisiaan vastaan ja mahdollistamaan elinolosuhteiden palauttamisen normaaliin tapaan.

### **MAANPUOLUSTUS**

Turvallisuuspolitiikan päämäärien mukaisesti valtion itsenäisyyden, alueellisen koskemattomuuden ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamista sotilaallisilla ja siviilialojen toimenpiteillä.

### **OPERATIIVISET JOUKOT**

Valtakunnan puolustusvalmiuden kohottamiseksi nopeimmin perustettavat, suorituskykyisimmät maa-, ilma- ja merivoimien joukot, joiden avulla luodaan puolustuksen painopiste.

### **PUOLUSTUSRATKAISU**

Sotilaallisen maanpuolustuksen toteuttamisen periaate, kuten itsenäinen tai yhteinen puolustus.

### **PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ**

Puolustushaarojen, johtoportaiden, teknisten ratkaisujen ja joukkojen sekä niiden käyttöperiaatteiden muodostama kokonaisuus, jonka avulla maanpuolustus on järjestetty.

### **SOTILAALLINEN KRIISINHALLINTA**

Turvallisuuspoliittisista ja humanitäärisistä syistä sotilaallisin keinoin ja organisaatioin toteutettavaa rauhanturvaamista, sotilaallista väliintuloa ja tilanteen hallintaa.

## STRATEGINEN ISKU

Yllättäen, toimintavalmiina olevin joukoin aloitettava sotatoimi, jonka tavoitteena on valtakunnan elintärkeiden kohteiden nopea lamauttaminen ja haltuunotto sekä valtakunnan johdon alistaminen.

Varsinaista hyökkäystä edeltää ilmavoimin, ohjuksin, tykistöasein, elektronisen sodankäynnin keinoin sekä erikoisjoukoin toteutettava isku tärkeimpiin kohteisiin.

## VALMIUSYHTYMÄ (prikaati 2005)

Maavoimien operatiivisiin joukkoihin kuuluva, valtakunnallisesti käytettävissä oleva tulivoimaltaan ja liikkuvuudeltaan korkeatasoinen prikaati.

(VNS 1/1997, Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, liite 11)



## LÄHTEET

Ahoniemi, Lea: Taistelu helikoptereista, eduskunnan ja puolustushallinnon välisen asiantuntijavallan tarkastelu, esimerkkitapauksena maavoimien tilausvaltuutus kysymys 1998. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1 N:o 16. Edita, Helsinki 2000.

Arbuckle, Tammy: "Peacetime Finnish forces remain combat ready". Jane's International Defence Review 11 / 2000, 59-61.

Art, Robert J: "Why Western Europe needs the United States and NATO" Political Science Quarterly 1/1996, 1-33.

Blomberg, Jaakko 1998: Yya-sopimuksen loppuvaiheet ja korvaaminen uudella sopimuksella. Teoksessa Vesa, Unto (toim.): Yya aika ja sopimus. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No.81. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.

Dörfer, Ingemar: The Nordic Nations in the New Western Security Regime. The Woodrow Wilson Center Press. Washington 1997.

Hiilamo, Heikki & Sipola, Simo: Aavelasku, dokumenttikirja vuosisadan suomalaisesta asekaupasta. LIKE, Helsinki 1994.

Hiilamo, Heikki & Sipola, Simo: Aavelasku - 1. Jälkinäytös. LIKE, Helsinki 1995.

Huru, Jouko (toim.): Uuden ulkopoliitiikan haasteet: Kekkonen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No 53, 1993. Tampere.

Huru, Jouko ja Jalonen, Olli-Pekka (toim.): Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen tutkimuksia, No.72, 1995. Tampereen yliopisto.

Ilmavoimien Esikunta: Turvallisuuspolitiikan monistesarja osat 1-5, Tikkakoski 1996.

Jalonen, Olli-Pekka 1993: Puolueettomuuden impivaarasta turvallisuuspolitiikan vastuunkantajaksi. Teoksessa Huru, Jouko (toim.): Uuden ulkopoliitiikan haasteet: Kekkonen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No 53, 1993. Tampere, 49-73.

Kekäle, Petri (toim.): Yhdentyyvä Eurooppa - yhteinen puolustuspolitiikka. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Helsinki 1992.

Knuuti, Jukka: Vietnamin alhosta Gulfin triumfiin. Sotilasaikakauslehti 10/1999, 68-69.

Kronlund, Jarl: Kansannoususta instituutioksi: Suomen puolustusvoimat 1918-1993. PunaMusta. Joensuu 1993.

Käkönen, Jyrki (toim.): Euroopan murroksia. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, tutkimuksia No. 55, 1994. Tammer-Paino 1994.

Lappalainen, Tuomo: "Maailmalle mars", Suomen Kuvalehti 51-52 / 2000, 17-19.

Liimatta, Hannu: "Kiistelty ja kirottu 12-9-6", Sotilasaikakauslehti 12/2000, 60-43.

Mader, Georg & Rosenkranz, Martin: Euro Korp – Dreams and reality. Airforces Monthly 2/2001, 20-25.

Muikku, Esa & Purhonen Jukka: Suomalaiset panssarivaunut 1918 - 1997. Gummerus, Jyväskylä 1998.

Niitynperä, Tapio & Haavisto, Martti: "Teemme maailman parasta suomalaista puolustusjärjestelmää", kenraaliluutnantti Matti Aholan haastattelu, Sotilasaikakauslehti 1/2000, 9-14.

Nokkala, Arto: Sotilaspolitiikan haasteita Pohjois-Euroopassa. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No.82 1998. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu 1998.

Nordam, Jette: Nato and EU. Teoksessa Ries, Thomas (toim.): Nato Tomorrow. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 2 N:o 7. Helsinki 2000, 30-35.

Otranen, Lasse 2001: "Upseerin akateeminen koulutusohjelma", teoksessa: Upseerin uralle. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Edita, Helsinki 2001, 12-13.

Palonen, Kari: Kootut retoriikat. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä, SoPhi 1997.

Pääesikunnan tiedotusosasto: Sotilaallinen maanpuolustus 1999-2000. Kuopio 1999.

Ries, Thomas: Finland and Nato. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1 N:o 15. Edita, Helsinki 1999.

Rusi, Alpo: "Nato ei ole iso paha susi", Suomen Kuvalehti 51-52 / 2000, 20-22.

The Military Balance 2000-2001. The International Institute for Strategic Studies. Oxford University Press, Lontoo 2000.

The Military Balance 1999-2000. The International Institute for Strategic Studies. Oxford University Press, Lontoo 1999.

The Military Balance in Northern Europe 1996-1997. The Norwegian Atlantic Committee, Oslo 1997.

Tuomi, Osmo: Uusi geopolitiikka. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja 4, Gaudeamus Helsinki 1996.

VNS 1/1997 vp: Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997: Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. Edita, Helsinki 1997.

Visuri, Pekka: Puolustusvoimat itsenäisyyden turvana. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus. Karisto, Helsinki 1998.

Vuolle, Mika (koon.): Haavelasku. Gummerus, Jyväskylä 1998.

## **SANOMALEHDET JA TELEVISIO**

Astikainen, Arto: "Kenraalit murtavat kehyksiä", Helsingin Sanomat 4.2.2001.

Ervasti, Pekka & Pietilä A-P: Martti Ahtisaaren haastattelu "Venäjä ei ole mikään musta surma", Ilta-Sanomat 28.9.1996.

Hiilamo, Heikki & Sipola, Simo: "Helikoptereita ostetaan kuin Hornetteja aikoihin", Helsingin Sanomat 21.12.1997.

Karjalainen, Hannu: "Maavoimien valmiusyhtymien varustaminen käyntiin", Keskisuomalainen 13.3.2000.

Kaskeala, Juhani: "Liittoutumispaine kasvaa lähivuosina", Reserviläinen 7/1996.

Keskisuomalainen, pääkirjoitus: "Määrästä tehokkuuteen Ruotsin puolustuksessa" 3.4.2000.

Keskisuomalainen, pääkirjoitus: "Liittoutumattomuudella kansalaisten selvä tuki", 17.11.1998.

Keskisuomalainen, pääkirjoitus: "Palkka-armeijaan ei ole varaa eikä tarvetta", 9.10.1998.

Koivumaa, Pasi: "Natolle rukkaset eduskunnalta", Keskisuomalainen 25.3.1999.

Laatikainen, Erkki: "Komentajuus ajanhermolla", Keskisuomalainen 2.12.2000.

Laatikainen, Erkki: "Varuskuntien alasajo edessä jos rahaa ei tipu", Keskisuomalainen 3.2.2001.

Lepoluoto, Juhana: "Pääesikunta ei suunnittele reservin leikkaamista", Keski-suomalainen 16.1.2001.

Miettinen, Anssi: "EU:n kriisinhallintayhteistyö edistää Suomen turvallisuusetuja". Ruotuväki 4 / 2001.

Salomaa, Markku: "Venäjä turvaa tiukasti ydinaseisiin", Keskisuomalainen 12.3.2000.

Sainio, Kari: Nelonen, Palaneen Käry-ohjelma 19.3.2000.

Suomen Tietotoimisto / Keskisuomalainen 21.11.2000: EU-joukkoihin 100 000 sotilasta, 400 ilma-alusta ja sata laivaa.

## **HAASTATTELUT**

Rauhanturvaajien haastattelut Etelä-Libanonissa 1998-1999.

## **INTERNET LÄHTEET**

Puolustusvoimien kotisivut: [www.mil.fi](http://www.mil.fi).

VN 1, 13.11.2000: WEU:n kohtalosta päätettiin Marseilessa, Puolustusministeriön tiedotteet 1/13.11.2000. [www.vn.fi/plm/201311C.htm](http://www.vn.fi/plm/201311C.htm).

VN 2, 13.11.2000: Panssaroitujen telatykkien hankinnasta luovutaan, Puolustusministeriön tiedotteet 2/13.11.2000. [www.vn.fi/plm/201311.htm](http://www.vn.fi/plm/201311.htm).

VN 3, 13.11.2000: Suomi Länsi-Euroopan Puolustusmateriaaliryhmän jäseneksi, Puolustusministeriön tiedotteet 3/13.11.2000. [www.vn.fi/plm/201311b.htm](http://www.vn.fi/plm/201311b.htm).